

IDEA 1: ¿QUE ÉS UNA CULTURA?

De 41,23 a 42,2 el Sr. Portos descriu la seva concepció de cultura. Repassa-la amb molta atenció amb els alumnes i explica'ls-la si necessiten ajuda. Es pot resumir la seva posició tot dient que les cultures estan fetes de les institucions i tradicions d'un grup de gent; consisteixen en les diverses maneres de viure desenvolupades en successives generacions, transmeses d'una generació a l'altra.

Una cultura manifesta les maneres distintives i característiques en què certes persones han après a viure juntes. Quan destaquis el que pertany a una determinada cultura, ves amb compte de no parlar de manera massa global o massa particular. Agafem l'exemple de la música. Constitueix un aspecte general de la civilització humana. No diríem pas que la música és un tret exclusiu de la cultura japonesa, justament perquè és una característica de qualsevol civilització. Ara bé, no és pas incorrecte dir que la música japonesa és un tret de la cultura japonesa. D'altra banda, no tot el que passa al Japó forma part de la cultura japonesa. La manera de créixer els arbres no forma part de la cultura japonesa. (Tot i que la manera que tenen els jardineros japonesos de cultivar els bonsai sí que forma part de la cultura japonesa, perquè és quelcom exclusiu dels japonesos.)

7.1 EXERCICI: ¿Què és una cultura?

A vegades un significat d'una paraula forma part d'un altre significat de la mateixa paraula. Heus aquí alguns exemples de termes que tenen aquests significats duals:

PARAULA	SIGNIFICAT MÉS ESPECIFIC	SIGNIFICAT MÉS GENERAL
1. Societat	Els membres més rics i influents d'una ciutat o país	La població sencera d'un país
2. Art	Pintura	Totes les formes d'activitat creadora
3. Cultura	Belles arts	Belles arts, arts tradicionals, arts populars, religió, educació, etc.
4. Homes	Humans mascles	Espècie humana

Les oracions següents usen la paraula "cultura" en el seu sentit més general per indicar els trets distintius d'una civilització determinada. Digues quina de les alternatives proposades no correspon al significat general de la paraula "cultura":

1. Quan parlem de "cultura russa", hi incloem (la música russa) (la religió russa) (l'arquitectura russa) (l'agricultura russa) (el sistema bancari rus) (l'odontologia russa).
2. Quan parlem de "cultura sueca", hi incloem (el menjar suec) (els automòbils suecs) (la llengua sueca) (les pel·lícules sueques) (les noies sueques).
3. Quan parlem de "cultura catalana", hi incloem (els vins catalans) (el folklore català) (la crema catalana) (el romànic català) (els polítics catalans).
4. Quan parlem de "cultura americana", hi incloem (el rock) (la música folk) (la poesia americana) (els negocis americans) (l'energia solar) (les novel·les americanes) (el beisbol americà) (frankfurts i sauerkraut).
5. Quan parlem de "cultura japonesa", hi incloem (el material electrònic) (la poesia japonesa) (els jardins rocallosos japonesos) (l'arquitectura japonesa) (les religions japoneses) (la història japonesa) (els automòbils).

7.2 PLA DE DISCUSSIO: Cultura

1. ¿Consisteix la principal diferència entre "cultura russa", "cultura alemanya", "cultura catalana", "cultura xinesa" i "cultura americana" en el fet que la gent d'aquestes diferents parts del món parlen llengües diferents?
2. El fet que la gent es vesteixi diferent en diferents parts del món, ¿és una diferència física o cultural?
3. Si a tu i als teus amics us agrada el rock dur, als teus pares, els agrada el jazz, i als teus avis els agrada el fox-trot, ¿serà correcte dir que aquests grups tenen les seves pròpies cultures?
4. Els diferents estils arquitectònics que hi ha en diferents parts del món, ¿són deguts a les diferents matèries primeres que s'hi poden obtenir o bé a diferències culturals, o a ambdues coses?
5. ¿Quines són les principals similituds culturals existents entre els catalans i els americans, entre els catalans i els russos, entre els catalans i els alemanys?
6. ¿Es pot dir, en algun sentit, que tots els éssers humans vivents tenen la mateixa cultura?
7. ¿Es pot dir, en algun sentit, que tots els éssers humans de la història tenen la mateixa cultura?
8. ¿Quina diferència hi ha entre cultura i entorn?
9. ¿Quina diferència hi ha entre natura i pastura?
10. ¿Quina diferència hi ha entre cultura i natura?
11. ¿De quina manera la ment d'una persona individual és semblant a la cultura de l'espècie humana?

7.3 PLA DE DISCUSSIO: Persones i cultures

El Sr. Portos observa: "Tal com els teus records han quedat fixats en la teva ment, així també els pensaments de la humanitat han quedat establerts en la cultura humana, i mai no desapareixeran ni s'extingiran" (43, 8-10).

¿Com respondries les qüestions següents? Raona les teves respostes:

	Verda-	Fals	?
	der		
1. Els Països Catalans estan constituïts per les àrees geogràfiques d'Andorra, Catalunya Nord, el Principat de Catalunya, el País Valencià i les Illes.			
2. Els Països Catalans estan constituïts per la seva població, més el seu territori.			
3. Els Països Catalans estan constituïts pel seu territori, la seva població, i les seves lleis.			
4. Els Països Catalans estan constituïts pel seu territori, la seva població, les seves lleis, i la seva història.			
5. Els Països Catalans estan constituïts pel seu territori, la seva població, les seves lleis, la seva història, i les seves tradicions.			
6. Els Països Catalans estan constituïts pel seu territori, la seva població, les seves lleis, la seva història, les seves tradicions, i la seva economia.			
7. Els Països Catalans estan constituïts pel seu territori, la seva població, les seves lleis, la seva història, les seves tradicions, la seva economia, i les seves relacions amb els estats espanyol i francès.			
8. Els Països Catalans estan constituïts pel seu territori, la seva població, les seves lleis, la seva història, les seves tradicions, la seva economia, les seves relacions amb els estats espanyol i francès, i les seves escoles i universitats.			
9. Els Països Catalans estan constituïts pel seu territori, la seva població, les seves lleis, la seva història, les seves tradicions, la seva economia, les seves relacions amb els estats espanyol i francès, les seves escoles i universitats, i la seva llengua.			
10. Quan parlem dels Països Catalans, hem de tenir en compte tant la seva cultura com la seva geografia.			
11. Una persona, o ésser humà, és un cos humà viu.			
12. Una persona és un cos viu que té sentiments.			
13. Una persona és un cos viu que té sentiments i pensa.			

14. Una persona és un cos viu que té sentiments, -- pensa, i és conscient dels seus propis pensaments i sentiments.
15. Com que no coneixem totes les coses de què són capaços el éssers humans, realment no estem segurs de com s'han de definir.

7.4 EXERCICI: ¿Tenen cultures els animals?

Al final del capítol anterior (39, 10-11), el Sr. Portos ja ha dit que l'home té cultura i que "qualsevol animal té una ment en tant que té una cultura". ¿Té raó el Sr. Portos? ¿Pots pensar en altres criatures que tinguin cultura? (Busca la paraula "cultura" al diccionari.)

Assenyala els éssers d'aquesta llista que et sembli que tenen cultures:

mosquits	coloms	abelles	formigues	castors
gossos	balenes	dofins	cocodrils	canaris
mandrils	ximpanzès	elefants	dinosauris	calamars

IDEA 2: CULTURES COM A GRANS MAGATZEMS D'IDEES

Un invent, un llibre, una peça musical... tot això són idees, o grups complexos d'idees. El Sr. Portos té interès per remarcar la gran meravella que és el fet que les idees es puguin comunicar i compartir: que, quan escoltem els músics, compartim els seus pensaments i, en cert sentit, les seves experiències; que, quan toquem un interruptor i de cop, de forma meravellosa, la bombeta inunda una habitació amb claror, compartim, per uns moments, la satisfacció d'Edison amb la seva pròpia idea -l'invent de la bombeta-; i, quan estudiem com funciona la bombeta, tenim altra vegada els mateixos pensaments que va tenir l'Edison. ¡I que n'és, de fantàstic, de compartir els pensaments d'algú que va escriure un poema, o un discurs, o un evangeli, fa milers d'anys, i en una altra llengua!

7.5 FLA DE DISCUSSIO: La cultura com el gran magatzem d'idees

A 43,5-8 el Sr. Portos observa: "Cada vegada que usem un invent o llegim un llibre o estudiem una ciència o escoltem música, estem fruïnt de la idea d'algú altre, algú que pot haver viscut fa milers d'anys i a milers de quilòmetres d'aquí."

1. A tu i al teu millor amic o amiga, ¿us agrada intercanviar idees? ¿S'ho passa bé el teu amic o amiga escoltant les teves idees, i t'ho passes bé tu escoltant les seves?
2. ¿Es pot dir que només són amics teus aquells amb qui t'agrada intercanviar idees o a qui t'agrada explicar experiències, però que amb els que no són amics teus simplement no t'importa l'intercanvi d'idees?
3. ¿Has pintat mai un quadre o has escrit un poema i has tingut la sensació que hi havies expressat una idea, tot i que no anaven dirigits a ningú en particular? Imagina't, però, que algú veu el teu quadre o llegeix el teu poema, i que li agraden. ¿Seria com si fos amiga teva aquesta persona?
4. Quan escoltes música que t'agrada, ¿és com si estiguessis escoltant un amic que t'explica els seus pensaments i experiències?
5. ¿Pot haver-hi algú que sigui pobre, però que tingui una ment rica d'idees?
6. Si ets molt conscient de totes les coses que passen al voltant teu, ¿t'ajuda això a fer-te ric de pensaments?
7. Si ets molt conscient de totes les experiències que tenen els teus amics, ¿t'ajuda això a fer-te ric de pensaments?
8. Si llegeixes molt i escoltes molta música, ¿t'ajuda això a fer-te ric de pensaments?
9. El fet de ser ric de pensaments gràcies a compartir idees d'altra gent, ¿significa que no ets capaç de pensar pel teu compte?
10. Si no ets gaire ràpid a l'hora d'aprendre certes coses a l'escola, ¿se'n pot deduir que no ets capaç de pensar pel teu compte?
11. Si ets molt ràpid per aprendre coses a l'escola, ¿se'n pot deduir que ets capaç de pensar pel teu compte?

IDEA 3: INVENTS

A 42,20-23 la Loli respon a l'exposició del Sr. Portos sobre la cultura: "Em sembla que començo a veure on vol anar a parar. Els animals només fan certs tipus de coses, viuen i viatgen de certes maneres establertes. Però l'home pot inventar noves maneres de viure i noves maneres de canviar el món que l'envolta." El Sr. Portos accepta l'observació de la Loli. Segons ell, els invents són fonamentals per la cultura humana. Ell creu que "els animals no n'inventen, de coses" i que, per tant, encara que els animals tinguin cultures, la cultura humana és diferent de les seves.

Hauries d'encoratjar els alumnes a rumiar amb molta atenció l'afirmació del Sr. Portos. Aquest punt és especialment important perquè els nens tenen tendència a assumir que és sempre veritat allò que diu algun dels personatges adults de la novel·la; ara bé, els adults d'aquest llibre a vegades diuen coses que, com a mínim, són discutibles, i tu hauries de provocar que els alumnes qüestionin aquestes afirmacions sempre que calgui. I és ben clar que l'afirmació del Sr. Portos ("els animals no n'inventen, de coses") es absolutament qüestionable.

Un cop concedit que els animals no inventen vaixells o avions, hi ha gent que ha argüït que els ocells inventen cançons, o que les aranyes inventen teranyines, i que els castors inventen preses. La decisió que es prengui sobre això dependrà del criteri que s'usi per parlar d'"invent".

Si, per exemple, el criteri d'invent és que sigui un objecte nou creat expressament o intencionadament, es podrà dir que els animals no són capaços de fer invents. Però si el criteri d'invent és fer coses d'una manera nova a fi de respondre a un desafiament del medi -tant si es fa expressament com no-, aleshores es podria argumentar ben bé que els animals són inventius. Perquè es poden trobar molts casos de comportaments així en la vida animal; per exemple: com les llúdrigues, quan troben petxines que són massa difícils de descloure, usen pedres per poder-les obrir i arribar fins al seu contingut; com, per raons semblants, les gavines emprenen vols alts i deixen caure contra alguns llocs empedrats o asfaltats de les platges els crustacis que han agafat; o com les abelles obreres representen "dances" complicades en els seus ruscs per comunicar a altres abelles la localització de flors trobades recentment. Anima els teus alumnes a discutir si troben que aquesta mena de comportaments es poden qualificar com a "inventius", o no.

7.6 EXERCICI: ¿Què significa la paraula invent?

Encercla la paraula (o paraules) que no siguin adequades, i subratlla les que creguis dubtoses:

1. Es pot dir que les coses següents han sigut inventades: (telèfons) (automòbils) (màquines de cosir) (pollastres) (paraigües) (cogombres) (adobs) (cigarretes) (tabac).
2. Un invent és un/una (idea nova) (producte de la imaginació) (obra d'art) (peça musical) (tradició molt antiga).
3. Els inventors sovint (tenen patents) (construeixen noves màquines) (són pioners) (són homes) (són descobridors) (són excèntrics) (són autodidactes) (són gent que fa inventaris).
4. Inventar és (enginyar) (fabricar) (idear) (innovar) (prevenir) (experimentar) (projectar) (planejar) (construir).
5. Quan diem "Ha inventat una història", volem dir que l'ha (trobat) (creat) (imaginat) (trammat) (resolt) (establert) (fabricat) (patentat).

7.7 EXERCICII: Animals i invents

¿Poden fer invents els animals? Tria un animal, i suposa't que tu ets aquell animal. (No importa quin, però un cop l'hagis triat, has de ser el mateix fins al final de l'exercici. I no pots usar coses que aquell animal no pugui realment usar.)

1. ¿Podries inventar una manera de comunicar-te amb els éssers humans? Explica't.
2. Procura inventar una manera d'evitar els teus atacants, o, si no pots, almenys una manera de tractar-los. ¿Què proposes?
3. ¿Pots inventar una manera millor de comunicar amb altres membres de la teva espècie?
4. ¿Pots inventar una manera millor d'accedir a les teves provisions?
5. ¿Pots trobar una manera per assegurar que altres membres de la teva espècie seran capaços d'usar els teus invents després de la teva mort?

IDEA 4: DIFERENCIES DE GRAU I DIFERENCIES DE TIPUS

Segons el Sr. Portos, les diferències intel·lectuals que hi ha entre les persones, les diferències d'alçada, les diferències de pes, són exemples de diferències de grau. Però la diferència entre alçada com a mesura del cos i pes com a mesura del cos és una diferència de tipus. Les diferències de tipus indiquen coses de classes, grups o espècies diferents. Les diferències de grau indiquen diferències entre el mateix tipus de coses, que difereixen encara d'alguna altra manera; les diferències de tipus indiquen diferències entre diferents tipus de coses. Així, tant el blau clar com el blau fosc són del tipus blau, però difereixen en intensitat; aquesta és una diferència de grau. Les pomes i les patates pertanyen a diferents tipus naturals; hi ha entre elles, doncs, una diferència de tipus.

¿Què es pot dir de la diferència entre el blau i el taronja? ¿És una diferència de grau o de tipus? Ambdós són colors, és a dir, pertanyen a un mateix grup; això sembla suggerir que la seva diferència és de grau. Tanmateix, difereixen notablement com a colors; i això suggereix una diferència de tipus. Plantejat així, el problema és insoluble. Ens cal saber quin criteri o mesura s'ha d'usar com a base de comparació. ¿Hi ha diferència de tipus entre el blau i el taronja en tant que colors? Si es pren el color com a base de comparació, la resposta és "sí". ¿Hi ha diferència de tipus entre el blau i el taronja en tant que parts de l'espectre visible? No, tot i que, segons aquesta base, hi ha entre ells una diferència de grau, indicada per les respectives longituds d'ones.

Algunes diferències semblen clarament diferències de grau, altres, en canvi, de tipus. Però això passa perquè les bases de comparació són normalment enteses i es donen per suposades. Quan discuteixis un exemple, mira sempre quina és la base de comparació. Sovint es descobreix que els desacords es deuen a assumpcions diferents sobre quina és la base de comparació adequada. L'exploració de diferències de tipus i de grau revela assumpcions amagades sobre semblances i diferències. En bona part, els exercicis següents van destinats a identificar assumpcions. (Sobre el tema de les assumpcions, recordi's el capítol anterior, idea 5, Segona part: Assumpcions.)

Les diferències de grau normalment -si bé no sempre- inclouen continuïtat: entre dues coses qualssevol que difereixen en grau, n'hi pot haver una tercera. Si en Jaume fa 1,65 m. i en Ramon fa 1,70 m., hi pot haver un tercer noi que faci entre 1,65 i 1,70 m. Una altra característica de la majoria de diferències de grau és que, quan es tenen dues coses qualssevol que difereixen en grau, l'una pot esdevenir gradualment l'altra. Si la Júlia pesa 45 kgs. i la Núria 49, la Júlia pot augmentar de pes fins arribar a 49 i la Núria en pot perdre fins a 45. Aquests canvis, però, no sempre funcionen en totes dues direccions. La Júlia pot créixer 10 cm. i arribar al 1,65 d'en Jaume, però, normalment, en Jaume no es pot empetitir per tenir l'alçada de la Júlia. Les diferències de tipus, en canvi, vénen marcades per discontinuïtats (¿què hi podria haver "al mig de" alçada i pes com a mesures de cossos humans?) i per l'absència de connexions que es puguin fer amb canvis graduals (per molts i diversos mitjans que s'usin, una tomaquera no es convertirà mai en un conill, ni a l'inrevés).

7.8 EXERCICI: Diferències de grau i diferències de tipus

En el capítol 7, el Sr. Portos explica que les diferències de grau inclouen diferències graduals, mentre que les diferències de tipus impliquen diferències ben marcades. ¿Com podem dir si una diferència és gradual o ben marcada?

Heus aquí algunes pistes per decidir si dues coses difereixen en grau. Si, entre dues coses donades, n'hi pot haver una tercera semblant a totes dues, aleshores les dues primeres difereixen en grau. Per exemple: una poma petita i una poma grossa difereixen en grau si es comparen sobre la base de la magnitud, perquè hi pot haver una tercera poma que sigui més gran que la petita i més petita que la gran.

Una altra pista: si, de dues coses donades, l'una pot gradualment passar a ser com l'altra, aleshores les dues coses difereixen en grau. Per exemple: la diferència d'edat entre un gatet acabat de néixer i un gat vell és una diferència de grau, perquè un gatet pot fer-se gran gradualment fins a arribar a l'edat del gat vell. Observa que això no ha pas de funcionar en totes dues direccions: els gats vells no esdevenen pas gatets.

Usa qualsevol d'aquestes dues pistes per als exercicis següents. Si no pots aplicar cap de les dues, és que es tracta d'una diferència de tipus.

A) Digues si et semblen diferències de tipus o diferències de grau:

1. Una cabana i un castell .....
2. Un nas i un ull .....
3. Un llibre i una revista .....
4. Un peix de colors i un tauró .....
5. Un peix de colors i una balena .....
6. Un petricó de llet i un quartí de llet .....
7. Una nena i una dona .....
8. Un cotxe de joguina i un automòbil de debò .....

B) Explica el perquè de les classificacions que has donat.

7.9 EXERCICI:

Digues si les comparacions següents representen diferències de grau o diferències de tipus:

1. El pes d'en Toni comparat amb el pes d'en Jordi .....
2. El pes de la Júlia (50 kgs.) comparat amb l'alçada de la Loli (1,60 m.) .....
3. Nou pomes comparades amb nou caimans .....
4. Vermell fosc comparat amb vermell clar .....
5. Gel comparat amb vapor .....
6. Humitat comparada amb mullena .....
7. Angles aguts comparats amb angles obtusos .....
8. Viatjar a 80 km. per hora comparat amb viatjar a 100 km. per hora .....
9. Coses mortes comparades amb coses vives .....
10. Peixos comparats amb ximpanzès .....
11. Ximpanzès comparats amb homes .....

7.10 EXERCICI:

1. Imagina't que estàs aguantant una tassa plena d'aigua. Lentament, aboques una mica d'aigua de la tassa. La diferència entre una tassa plena d'aigua i una tassa després d'abocar una mica de l'aigua que contenia, és una diferència de .....
¿Per què?
2. Ara imagina't que aboques tota l'aigua de la tassa. Abans tenies una tassa plena d'aigua; ara, no. Aquesta és una diferència de .....
¿Per què?

3. Ara imagina't un nen que cada any va al metge—perquè li facin una revisió. Cada vegada el tallen i el pesen. D'un any per l'altre, la diferència en el desenvolupament físic del nen és una diferència de ..... . ¿Per què?
4. La diferència en el desenvolupament físic del mateix nen quan té 6 mesos i quan té 18 anys és una diferència de ..... . ¿Per què?
5. La diferència entre una eruga i una papallona és una diferència de ..... . ¿Per què?

7.11 EXERCICI:

Discuteix el següent:

Un pagès tenia dos fills que no eren gaire espavilats. Quan el pagès va morir, va deixar als seus fills dos cavalls. Un dels fills va dir a l'altre:

- "¿Com ho sabrem quin és el teu i quin és el meu?"

I l'altre fill va dir:

- "Tallem-li la cua a un dels cavalls."

- "Bona idea", va dir el seu germà.

Van tallar, doncs, la cua al cavall i el germà va dir:

- "¿Saps? No ho havíem pas de fer. ¡El cavall negre és més baix que el blanc!"

7.12 DISCUSSIO: Qualitat i quantitat

1. ¿Una cosa pot ser "més bonica que" una altra?
2. ¿Una cosa pot ser "més alta que" una altra?
3. ¿Com mesurem "més alt que"?
4. ¿Com mesurem "més bonic que"?
5. ¿Quina diferència hi ha —si n'hi ha— entre la manera que tenim per determinar la bellesa d'una cosa i la manera que tenim per determinar l'alçada d'una cosa?
6. ¿"Alçada" és qüestió de qualitat o de quantitat? ¿Per què?
7. ¿"Bellesa" és qüestió de qualitat o de quantitat? ¿Per què?
(Usa un diccionari si necessites ajuda.)

7.13 EXERCICI:

Completa els següents punts:

1. Algunes coses poden ser mesurades seguint alguns patrons com ara el metre. N'és un exemple: .....
2. Sembla que algunes coses són mesurades per patrons difícils d'especificar. N'és un exemple: .....
3. Mesurar és usar algun .....
4. El patró per l'alçada és el metre. El patró pel pes és .....
5. El patró per "bellesa" podria ser .....
6. El patró per "bondat" podria ser .....

7.14 EXERCICI: ¿Pot ser que una diferència de grau esdevingui diferència de tipus?

Imagina't un tros de carbó.

Ara imagina't que soporta una pressió cada vegada més gran per tots costats. El tros de carbó s'endureix gradualment.

1. La diferència entre el carbó tal com era al començament i el carbó endurit, ¿és una diferència de grau o una diferència de tipus?
2. ¡Imagina't, però, que, allà on primer hi havia el carbó, ara hi trobem un diamant! ¿Es tracta ara d'una diferència de grau o d'una diferència de tipus?
3. ¿Hi ha hagut un canvi des d'una "diferència de grau" a una "diferència de tipus"?

7.15 EXERCICI: ¿Què et fa tu?

Has considerat semblances i diferències entre persones i coses, tals com les diferències entre tu i els teus amics pel que fa a l'alçada, el pes o el peu que calceu. Considera ara què és el que et fa diferent de qualsevol altre. ¿Què és el que et fa tu? ¿Les diferències entre tu i els teus amics són diferències de grau o diferències de tipus?

1. ¿Què hi ha en tu que et fa ser tu?
2. Si tinguessis un nom diferent, ¿encara series tu?
3. Si tinguessis una cara diferent, ¿encara series tu?
4. Si, per alguna raó, no podies usar el teu braç, ¿encara series tu?
5. Si, per alguna raó, no podies usar la teva ment, ¿encara series tu?
6. ¿Ets la mateixa persona que eres ahir?
7. ¿Ets la mateixa persona que eres l'any passat per aquest temps?
8. ¿Ets la mateixa persona que eres fa deu anys?
9. ¿Ets la mateixa persona que eres quan vas néixer?
10. Si fossis bessó o bessona d'un altre, ¿encara series tu?
11. ¿Encara series tu si t'havies fet una operació per canviar les empremtes digitals?
12. Si tu i el teu millor amic podíeu intercanviar les ments, de manera que tu pensessis tots els seus pensaments i ell pensés tots els teus, ¿encara series tu?
13. Si quan eres molt petit t'haguessin portat a un altre país, de manera que haguessis crescut parlant un llenguatge completament diferent, ¿encara series tu?
14. Si el món sencer fos anihilat de cop i tu fossis l'únic supervivent -l'única persona viva-, ¿encara series tu?

IDEA 5: HUMANS I ANIMALS: ¿DIFERENCIA DE GRAU O DIFERENCIA DE TIPUS?

Recorda que la discussió de la diferència entre els humans i els animals s'obria quan la Laura va dir en el capítol anterior: "¡Les ments són allò que la gent té i que els animals no tenen!" (39,5-6). La seva tesi porta directament a la qüestió: "¿Què són les ments?" Aquí entren diferents definicions de "ment", com les discutides en el capítol 6. Certes definicions porten a classificar la diferència entre homes i animals com una diferència de tipus, o porten, en canvi, a veure-la com una diferència de grau.

Fixa't, per exemple, en l'opinió que la ment és el cervell. Com que els animals també tenen cervells -i a vegades ben grossos-, aquesta opinió ens portaria a suposar que la diferència entre homes i animals és una diferència de grau. Però si la ment s'interpreta com un parlar interioritzat, aleshores seria més plausible dir que estem tractant amb una diferència de tipus. I encara una altra alternativa: si es pensa que la ment no és res més que comportament, aleshores tant es podria argüir a favor d'una diferència de grau com a favor d'una diferència de tipus. Que la diferència entre homes i animals sigui vista com de grau o de tipus estarà molt fortament influït per les assumpcions que es facin sobre la naturalesa de la ment, perquè aquestes assumpcions proporcionen, a la majoria de la gent, una base important per comparar els humans i els animals.

7.16 EXERCICI: ¿Què distingeix els humans dels animals?

A) Digues si les accions següents són fetes

	Per humans i animals	Només per humans	Només per animals	Ni per humans ni per animals
1. Riure				
2. Plorar				
3. Rovellar				
4. Apostar				
5. Jugar				
6. Nedar				
7. Confiar				
8. Gravitat				
9. Sentir guanyar				
10. Preocupar-se				
11. Hivernar				
12. Vegetar				
13. Contemplar				
14. Estimar				
15. Envel·lir				
16. Lluitar				
17. Admirar				
18. Imantar				
19. Raonar				
20. Singlotar				

B) A partir de les respostes donades a A, digues ara si et sembla que la diferència entre els humans i els animals és una diferència de grau o de tipus. Explica't.

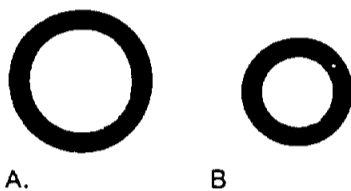
C) Tingues presents les definicions de la ment del capítol 6:

- 1) La ment és el cervell.
- 2) La ment és una substància especial, intangible, invisible.
- 3) La ment és llenguatge.
- 4) La ment és un parlar internalitzat.

Compara aquestes assumpcions sobre la naturalesa de la ment amb les respostes que has donat a les parts A i B.

7.17 EXERCICI: Descobrir relacions a través de comparacions

I)

Heus aquí dos cercles: A i B. Si una de les oracions següents sobre aquests cercles és VERDADERA, marca-la amb una V. Si és FALSA, marca-la amb una F. Si és un cas INDECIDIBLE, marca-la amb una I.

1. A és més petit que B. ....
2. A és a prop de B. ....
3. B és més petit que A. ....
4. A té més angles que B. ....
5. B és més rodó que A. ....
6. A és més dolç que B. ....
7. A cap dins de B. ....
8. A està en contacte amb B. ....
9. A és paral·lel a B. ....
10. B és una versió reduïda d'A. ....

II) A -----
B -----

Segueix les mateixes instruccions que a I).

1. A té la mateixa longitud que B. ....
2. A és tan recta com B. ....
3. A és paral·lela a B. ....
4. A és més horitzontal que B. ....
5. A és més pesada que B. ....
6. A és idèntica a B. ....

IDEA 6: ORACIONS QUE EXPRESSEN RELACIONS

¿Què són les relacions? No es defineixen pas fàcilment. El diccionari suggereix que són "connexions", però això no sembla ajudar massa. Conformem-nos, de moment, amb exemples de relacions, sense oblidar, però, que els exemples no podran pas substituir satisfactòriament una bona definició.

L'expressió "és més alta que" designa una certa relació que la Loli té amb la Laura, que la Laura té amb la Júlia, que l'església de la Sagrada Família té amb l'abadia de Montserrat, i que la girafa té amb el cavall.

Altres relacions, per exemple: "ser més dèbil que", "ser més ràpid que", "ser més pesant que", "ser més suau que". I n'hi ha innombrables més.

Com que, en el món, cada cosa té moltíssimes relacions amb tota la resta, evidentment, es podrien mencionar relacions existents molt diverses.

Per molta gent és més fàcil parlar de coses que de relacions. Com que les relacions -a diferència de les coses- no es perceben, la gent pot tenir dificultats per discutir aquestes connexions que semblen abstractes. Tanmateix, les relacions poden resultar molt menys abstractes als nens del que ho resulten als adults. Considerem la relació "és a prop de". Quan el llop ja és molt a prop de la Caputxeta Vermella, els nens s'imaginen la proximitat amb la mateixa claredat amb què s'imaginen el llop i la nena. Ara bé, potser els mateixos nens tinguin dificultats amb altres relacions que no poden arribar a posseir amb la imaginació. Ells perceben el sol igual que nosaltres; no obstant, quan els diem que el sol és molt lluny de la terra, troben que aquesta relació de distància és molt difícil de copsar.

A hores d'ara, els alumnes probablement ja s'hauran enfrontat amb tres relacions fonamentals de l'aritmètica: "és igual a", "és més gran que" i "és més petit que". Tal com veuràs, el raonament formal usa -de manera semblant- algunes relacions fonamentals, com ara "són membres de" o "pertanyen a la classe de".

7.18   EXERCICIS: Diferències de grau

A la pàgina 43, l'Arís s'interessa per les diferències de grau. I, com que abans havia intentat capgirar altres tipus d'oracions, ara prova de capgirar oracions que es refereixen a diferències de grau. L'Arís troba que si l'enunciat original és verdader, l'enunciat capgirat és fals. Intenta-ho:

ORACIO ORIGINAL (VERDADERA)

ORACIO CAPGIRADA
(¿VERDADERA O FALSA?)

1. L'església de la Sagrada Família és més alta que l'abadia de Montserrat.	.....
2. En Raimon és més gran que en Lluís Llach.	.....
3. El sol és més calent que la lluna.	.....
4. Les àligues volen més de pressa que els coloms.	.....
5. Els cercles són més rodons que les el·lipsis.	.....
6. Els coixins són més tous que els matassos.	.....

7.19:

Després, l'Aris descobreix que, d'oracions que tracten amb relacions entre dues coses, n'hi ha també d'altres tipus, que no es comporten pas igual que les anteriors. Prova-ho amb aquestes:

ORACIO ORIGINAL (VERDADERA)

ORACIO CAPGIRADA
(¿VERDADERA O FALSA?)

1. Castelló de la Plana és a prop de Borriana.	.....
2. La neu és tan freda com el gel.	.....
3. La lluna és lluny del sol.	.....
4. Algunes dones són tan fortes com alguns homes.	.....

7.20:

I ara considera un altre grup d'enunciats, com el que la Júlia assenyala a 44,12-13. ¿Pots dir si la inversió d'aquestes oracions és verdadera o falsa?

ORACIO ORIGINAL (VERDADERA)

ORACIO CAPGIRADA
(¿VERDADERA O FALSA?)

1. En Quim està furiós contra l'Aris.	.....
2. A en Toni, li agrada la Laura.	.....
3. A la Lisa, no li agrada el seu gos.	.....
4. En Tomàs estima la Maria.	.....

IDEA 7: CAPGIRAR RELACIONS

En el capítol 1, l'Aris i els seus amics han descobert que, quan s'inverteixen els subjectes i els predicats d'oracions verdaderes que comencen amb "Tots", les oracions resultants són falses.

Ara, en el capítol 7, l'Aris descobreix el "capgirament de relacions". És a dir, descobreix el següent: que hi ha relacions que romanen verdaderes quan se n'inverteixen els termes; que unes altres esdevenen falses; i que n'hi ha unes altres encara que poden romandre verdaderes o no. Anomenem-les, respectivament, relacions capgirades tipus 1, tipus 2 i tipus 3.

Tipus 1: Un exemple excel·lent d'aquest tipus seria -tal com la Lisa assenyala a 44,9- "és igual a". Així, si és veritat que cinc més dos és igual a 7, aleshores també és veritat que set és igual a cinc més dos.

Tipus 2: Un exemple és aquest: "Andorra és més petita que Catalunya". Evidentment, si intercanviem ara els noms dels països, l'oració resultant serà falsa, perquè és fals que Catalunya sigui més petita que Andorra. Semblantment, "vuit és més gran que tres" és verdader, però, en canvi, "tres és més gran que vuit" és fals. I del fet que, a la Carme, li agradin els gelats amb nata, no se'n segueix pas que, als gelats amb nata, els agradi la Carme.

Tipus 3: En els casos d'aquest tipus, les oracions capgirades poden ser verdaderes o falses. Per exemple: pot ser verdader "En Joan no ha vist el motorista", però pot ser o no ser verdader "El motorista no ha vist en Joan".

7.21 EXERCICI:

A) Suposem que els enunciats de la columna de l'esquerra són verdaders. Indica si l'oració resultant, després d'invertir els termes, serà verdadera (V), falsa (F) o indeterminada (I), i identifica el tipus de relació de què es tracta.

	V	F	I	Tipus (1,2,3)
1. L'Ebre és més llarg que el Ter.				
2. Júpiter és més gran que Mercuri.				
3. Les serps són tan desagradables com les aranyes.				
4. En Ricard està enamorat d'Alacant.				
5. Barcelona és part de Catalunya.				
6. L'Anna està més trista que l'Eva.				
7. Perpinyà és lluny de Ciutat de Palma.				
8. Molts és més que un.				
9. La Lola odia els nois.				
10. En Marc és menys presumit que la Mònica.				

B) Inventat tres oracions de cada tipus de relació (3 de tipus 1, 3 de tipus 2 i 3 de tipus 3) i mostra què passa quan les oracions es capgiren.

RESPOSTES I ORIENTACIONS

7.1:

1. El sistema bancari rus; l'odontologia russa. (L'agricultura russa és discutible, gràcies a l'obra del naturalista ukraïnès Lisenko, 1898-1976).
2. Les noies sueques.
3. La crema catalana.
4. El rock, l'energia solar, frankfurts i sauerkraut.
5. El material electrònic, els automòbils.

NOTA: Ves amb compte amb el debat que s'originarà aquí. Assegura't que es donen bones raons per les respostes alternatives a aquestes.

7.2:

No et faci res canviar els exemples si et sembla que s'adaptaran millor a l'ambient i als coneixements generals dels teus alumnes.

7.3:

Observa el caràcter progressiu d'aquesta seqüència de preguntes. Les pots dirigir a la classe com a conjunt; si ho pas, però, procura preguntar a diversos alumnes quines són les seves raons per justificar les respostes amb què estan d'acord.

7.7:

Que cada alumne digui l'animal que ha triat i que exposi les seves respostes. Anima els altres alumnes a qüestionar aquestes respostes. Insisteix especialment perquè els nens es moguin en el marc dels recursos i de les limitacions propis de l'animal que han triat. (Per exemple, un tigre no pot fer servir un martell, perquè les arpes del tigre no poden engrapar el mànec d'un instrument així.)

Potser també podries organitzar els nens per grups -segons els animals que haguessin triat-, i podries fer que cada grup elaborés respostes a les preguntes.

7.8, 7.9, 7.10 i 7.11:

Que els alumnes descobreixin quina és la base comuna de comparació quan estan d'acord, i que busquin quines són les bases discrepants quan estan en desacord. Cada vegada que es digui que la diferència és de grau, que es digui també quina de les dues pistes ofertes a 7.8 es fa servir. I és que no es pot pas esperar que en tots els casos de diferències de grau es puguin aplicar les dues pistes donades.

NOTA: L'exercici 7.10 et pot servir de pedra de tòc. És probable que, especialment en els punts 4 i 5, hi hagi respostes discordants. Alguns pensaran que les diferències són tan profundes que han de ser diferències de tipus; altres, en canvi, les veuran com a diferències graduals i, per tant, com a diferències de grau. Encoratja els nens perquè s'esforcin a entendre els punts de vista dels altres; que ningú, però, no cregui que cal arribar a un consens en aquests punts.

7.12, 7.13 i 7.14:

En aquests exercicis s'entra en contacte amb bases de comparació de diversos tipus. Es pretén ajudar a desenvolupar el reconeixement de contrastos entre diferències qualitatives i quantitatives.

7.15:

Aquest exercici és una repetició (gairebé idèntica) de l'exercici 2.11. (Concretament, els punts 1-2, 7-10 i 13-17 d'aquell exercici es repeteixen literalment aquí. Serà bo, doncs, de consultar l'orientació donada com a resposta d'aquell exercici.)

Ara, però, es pot preguntar si les diferències suggerides són diferències de grau o de tipus, i es poden buscar les bases de comparació utilitzades. ("Encara ets tu" indicaria que la diferència és vista com una diferència de grau; mentre que "no ho ets", indicaria una diferència de tipus.)

Si les preguntes resultessin massa repetitives, justament perquè els alumnes encara recorden les del capítol 2, aprofita per començar l'exercici amb les respostes donades per ells anteriorment: que busquin, en primer lloc, les bases de comparació utilitzades, i que després diguin si encara estan d'acord amb aquelles respostes.

7.16:

B):

Si els alumnes no veuen cap connexió entre les seves respostes a A) i la diferència que hi ha entre humans i animals, demana que esbrinin la base de comparació que usen per decidir si entre els humans i els animals hi ha una diferència de grau o de tipus. Això els hauria d'ajudar a aclarir —a fer conscient— el mètode que han seguit per respondre la part A); o, com a mínim, hauria de ser consistent amb aquelles respostes, és a dir, no hi hauria d'entrar en contradicció. Serà bo de comprovar-ho.

C):

Ara es pretén comparar els resultats de les parts A) i B), a fi d'accentuar que és molt important la manera que tenim de pensar sobre la nostra ment. Amb les parts A) i B) s'ha volgut evitar

haver de triar una de les definicions de C com si fos la definició correcta. Perquè, el que és important aquí, és el desenvolupament d'una autocomprensió reflexiva, més que no pas l'acceptació d'una o altra definició de la ment.

7.17:

I): 1:F 2:I 3:V 4:F 5:F 6:I 7:F 8:F 9:I 10:V
II): 1:V 2:V 3:V 4:F 5:I 6:F

La resposta a 6 depèn de com s'interpreti "idèntic". Si "idèntic" volgués dir "té la mateixa llargada", aleshores 6 seria V, perquè els enunciats 1 i 6 serien equivalents. Sembla, però, que aquesta interpretació seria millor expressar-la amb "igual" i no amb "idèntic". I així es podria dir que dues coses poden ser "iguals" encara que no siguin idèntiques. O també es podria dir que dues coses són qualitativament idèntiques sense ser numèricament idèntiques. I és que es pot distingir entre identitat de qualitats i identitat d'objectes. En aquest segon sentit, dos objectes només seran idèntics quan tinguin totes les seves propietats i característiques idèntiques, no només quan en tinguin algunes. És obvi, però, que dues coses sempre es distingeixen entre si -són "discernibles"- almenys pel fet d'ocupar llocs diferents a l'espai i, per tant, pel fet de poder rebre un nom diferent cadascuna: aquí les línies s'anomenen "A" i "B". D'aquesta interpretació estricta, se'n conclouria que l'absoluta identitat d'objecte no es podria afirmar mai de dos objectes sinó només de qualsevol objecte respecte a si mateix: "una cosa és allò que és i no una altra cosa"; o bé "tota cosa és idèntica a si mateixa". La qüestió de la identitat personal (psicològica i temporal) presenta problemes ben diferents, alguns d'ells ja abordats a l'exercici 7.15 d'aquest mateix capítol.]

7.18:

Un cop capgirades, totes sis oracions són falses.

7.19:

Un cop capgirades, totes quatre oracions són verdaderes.

7.20:

Un cop capgirades, totes quatre oracions podrien ser verdaderes o falses; de fet, caldria aportar nova informació empírica per poder determinar si són una cosa o l'altra.

7.21:

	V	F	I	Tipus (1,2,3)
1:		X		2
2:		X		2
3:	X			1
4:		X		2
5:		X		2
6:		X		2
7:	X			1
8:		X		2
9:			X	3
10:		X		2

NOTA: Potser coneixes els noms tècnics que es donen a les relacions d'aquests tipus:

- Les relacions de tipus 1 s'anomenen "simètriques";
- les relacions de tipus 2 s'anomenen "asimètriques";
- les relacions de tipus 3 s'anomenen "no-simètriques".

Encara que coneguis aquestes termes tècnics, no els vulguis fer servir en lloc de les nostres etiquetes més casolanes (és a dir, "relacions de tipus 1, de tipus 2 i de tipus 3"), si no estàs pas ben segur que els teus alumnes ja estan també familiaritzats amb la nomenclatura. No siguis, doncs, tu qui suggereixi que els tipus de relacions de l'Aris tenen noms tècnics; espera't fins que la idea surti dels nens. No s'hi perd res, si s'espera que ells se n'adonin pel seu compte. Ni s'hi perd res, si aquests termes tècnics no s'arriben a fer servir mai.

AUTOAVALUACIO DEL MESTRE

1. ¿He aconseguit ja de fer participar en la discussió aquells alumnes que abans havien romàs en silenci?
2. Els alumnes, ¿són més tolerants amb les idees i opinions dels altres?
3. ¿Sóc capaç d'anomenar tots els personatges de la novel·la que han aparegut fins ara?
(Si te'n deixes cap, repassa la secció de la novel·la on són mencionats, i mira que no es tracti d'una secció que, distretament, hagi oblidat de discutir amb la classe.)
4. ¿Han sapigut escriure tots els alumnes tres bons exemples de cada tipus d'oració capgirable?
5. ¿Saben tots els alumnes perquè l'Aris estava tan interessat en la distinció entre diferències de grau i diferències de tipus?
6. ¿Han entès tots els alumnes la relació entre invent i cultura establerta pel Sr. Portos?
7. ¿Han vist els alumnes la connexió que hi ha entre les assumpcions sobre la naturalesa de la ment i la discussió sobre si la diferència entre els humans i els animals és una diferència de grau o una diferència de tipus?

CAPITOL VUIT

Si els alumnes no tenen a punt comentaris propis sobre els esdeveniments i els temes d'aquest capítol, prova de preguntar-los alguna de les qüestions següents:

1. El capítol 8 comença amb els nens que esperen el començament de la classe. Cada nen té un pensament privat. Pel que ja saps d'ells fins ara, ¿et sembla que els seus pensaments et diuen alguna cosa sobre les seves personalitats?
2. ¿Veus cap relació entre els primers i els segons pensaments dels nens en aquest capítol?
3. ¿Creu la Lisa que els seus pensaments recurrents reflecteixen a vegades la seva personalitat?
4. ¿Creu la Lisa que els pensaments que té una i altra vegada modulen o canvien la seva personalitat?
5. Si has respost "sí" a les preguntes 3 i 4, ¿fins a quin punt creus que la Lisa controla aquests pensaments recurrents?
6. ¿Què en saps ara de la Joana Esterri? ¿Et sembla que és una noia feliç?
7. ¿Per què et sembla que la Júlia no vol convidar la Joana a passar la nit a casa seva la propera vegada?
8. ¿Et sembla que en Quim Geli i la Joana Esterri tenen alguna cosa en comú?
9. ¿Et sembla que en Quim Geli ha actuat d'una manera estranya? Si és que sí, ¿per què?
10. Els nens fan una llista amb exemples de relacions que poden i que no poden ser capgirades. De sobte, l'Aris descobreix una altra cosa. ¿Què?
11. Els nens introdueixen les expressions "amb róssec" i "sense róssec". ¿Què volen dir aquestes expressions?
12. Llavors l'Aris conclou que, a les oracions "amb róssec", la paraula "són" té un significat especial. ¿Quin?
13. Descriu l'aplicació pràctica que l'Aris troba per a les relacions amb róssec.
14. L'Aris recorda ara el comentari d'en Toni en el capítol 2: "Sí, ¿i què?" ¿Et sembla que, qui fa aquesta pregunta, espera una resposta? Si l'espera, ¿de quin tipus?
15. ¿Per què et sembla que l'Aris se sent molest davant d'una pregunta així?
16. ¿Què vol respondre l'Aris a aquest comentari?
17. Al final del capítol, en Marc i en Toni tenen una conversa que ens fa saber més coses sobre en Quim Geli. A partir d'aquesta nova informació, ¿pots treure alguna conclusió sobre en Quim Geli o el seu comportament?

IDEA 1: PENSAMENTS PRIVATS

Hi ha peces de teatre en què l'acció s'interromp de cop; els personatges queden immòbils a l'escenari i comencen a revelar al públic els seus pensaments. (Un exemple d'aquest recurs el tenim a l'obra del dramaturg nordamericà E.G. O'NEILL (1888-1953), Desig sota els oms, 1925.) A la primera part del capítol 8 s'usa una tècnica similar. L'acció s'interromp una estona, i ens assabentem del que els alumnes estan pensant.

Els nostres alumnes s'estan asseguts en una aula durant moltes hores cada dia, durant les quals els van passant pel cap tota mena de coses, sense, però, que cap d'ells sàpiga què estan pensant els altres. A aquests alumnes, els pot resultar particularment significativa i interessant la descripció dels processos mentals d'una classe com la del capítol 8. Pots preguntar als teus alumnes: "¿Heu desitjat mai de tenir un anell màgic que tingués la virtut que, si el giràveu, poguéssiu saber el que pensaven els altres membres de la classe?" O bé podries partir del fet que tothom veu com van vestits els altres, però que només nosaltres mateixos sabem què estem pensant. Després, pregunta: "¿Què és més interessant: saber com va vestit un company o saber què està pensant?"

8.1 EXERCICI: Pensaments privats

Això és una adaptació del joc "Vint Preguntes". Que algú de la classe pensi en una persona o en una cosa, i que contesti preguntes sobre el que pensa. Els primers quatre passos del joc queden indicats aquí. Després, depèn ben bé de la classe com s'ho faci per identificar l'objecte que l'alumne ha pensat.

PAS U:

1. ¿El que penses és una persona o no és una persona?

PAS DOS:

- 1a. (Si s'ha dit que és una persona). ¿És una persona viva o morta?
- 1b. (Si s'ha dit que no és una persona, ha de ser alguna cosa). La cosa que penses, ¿és en aquesta habitació o no?

PAS TRES:

- 1a1. (Si és una persona viva). ¿És algú d'aquesta habitació o algú de fora?
- 1a2. (Si és una persona morta). ¿És algú que ha viscut en el segle 20 o abans?
- 1b1. (Si és en aquesta habitació). ¿És una peça de mobiliari o no?
- 1b2. (Si no és en aquesta habitació). ¿És un objecte natural o un objecte artificial (fet per l'home)?

PAS QUATRE:

- 1a1a. La persona d'aquesta habitació, ¿és mascle o femella?
- 1a1b. La persona de fora d'aquesta habitació, ¿és mascle o femella?

- 1a2a. Aquesta persona del segle 20, ¿és mascle o femella?
- 1a2b. Aquesta persona anterior al segle 20, ¿és mascle o femella?

- 1b1a. La peça de mobiliari d'aquesta habitació, ¿és una cadira o no?
- 1b1b. Com que és en aquesta habitació i no és ni una persona ni una peça de mobiliari, ¿és un llibre o no?

- 1b2a. Com que és un objecte natural exterior, ¿és una cosa vivent o no?
- 1b2b. Com que és un objecte artificial exterior, ¿és una màquina d'algun tipus o no?

IDEA 2: ESTILS DE PENSAR

Un estil és una manera de fer coses que s'usa de manera repetida durant un període de temps. ¿Els resulta familiar, als estudiants, la paraula "estil"? Normalment saben què es vol dir quan es parla d'un "estil de vestir". Probablement són conscients que, al pati, molts companys tenen estils de joc peculiars: alguns són agressius, alguns defensius, n'hi ha d'indolents, n'hi ha de molt tècnics, n'hi ha que no s'hi miren gaire; els nens s'arriben a reconèixer mútuament per l'estil de joc. La mateixa noció d'"estil" es pot aplicar al pensament. Hi ha innombrables estils de pensament, com ara: agosarat, metafòric, analític, intuïtiu, primmirat, lògic, pràctic, teòric i especulatiu.

Els nens de la novel·la tenen molts estils diferents de pensament. Aquest és un punt que hauries de destacar, si la classe no se n'ha adonat pel seu compte. Els personatges de la novel·la poden ajudar els teus alumnes a entendre que la correcció en el pensar no va lligada a cap estil concret de pensament. Els pots fer veure això a base de comparar-ho amb les nocions d'estil que ells ja aporten d'altres aspectes de la seva experiència. Sabran, per exemple, que hi ha jugadors de futbol que són molt ràpids i molt efectius, mentre que n'hi ha que són ràpids però molt esbojarrats. Semblantment, el pensament ràpid no és pas sempre el millor. Alguns pensen molt bé, encara que ho facin a poc a poc. Els alumnes coneixeran gent que es posa roba vella però vesteix amb estil, i altres que no tenen cap mena d'estil tot i portar sempre roba nova. Igualment, els pensaments nous no són pas sempre els més savis; sovint, les combinacions creatives d'idees velles donen més de si que no pas arreplegar a l'atzar unes quantes idees noves.

En una comunitat de recerca, respectar les diferències, quan hi ha varietat d'estils de pensament, és molt important. També és un objectiu important de la filosofia per nens. I això no vol pas dir que neguem la diferència entre pensar bé i pensar de manera desmanegada, o entre un pensar hàbil i un pensar maldestre. L'únic que diem és que no hi ha una correlació directa entre correcció en el pensar i un determinat estil de pensament.

8.2 EXERCICI: Estils de pensar

Comprova quins estils de pensar s'apliquen a cada membre de la classe de l'Aristòtil Mas:

L	J	M	A	D	T	T	S	R	L	M	A	J	P	M	M	S	L	L	Q
I	U	I	R	A	O	O	U	A	U	I	N	O	A	A	A	A	O	A	U
S	L	M	I	N	N	M	K	M	T	Q	N	A	M	R	R	N	L	U	I
A	I	I	S	I	I	A	I	O	E	U	A	N	E	C	I	T	I	R	M
	A			E		S		N	R	E		A	L		A	I		A	
				L						L			A						

Poètic
 Optimista
 Aventurer
 Ambiciós
 Fred
 Juguener
 Desconfiat
 Lligat a la família
 Rebel
 Pacífic
 Precís
 Intuïtiu
 Experimental
 Serios
 Orgullós
 Lligat al grup
 Innocent
 Amable
 Respectuós
 Analític
 Artístic

¿Hi ha altres estils de pensar que siguin aplicables als membres de la classe però que no estiguin llistats a la columna de l'esquerra? Si és així, afegeix-los al final de la llista.

IDEA 3: ACTES MENTALS

Els humans prenen part en una gran varietat d'activitats físiques (des d'estar drets, seure i córrer fins a nedar, saltar i llançar coses). Semblantment, participen també en activitats mentals, tals com recordar, fer abstraccions, reflexionar, imaginar, considerar, preocupar-se, esperar, preguntar, confiar, desitjar, admirar-se, decidir i planejar. Els nens saben distingir molt bé entre les diverses activitats físiques, i no confonen fàcilment flotar amb nedar, o galopar amb trotar. En canvi, és més probable que s'esborrin les línies divisòries entre els actes mentals. Amb més raó, doncs, s'ha d'intentar que els alumnes prestin atenció a les diferències entre actes mentals. És clar que no és sempre fàcil establir aquestes diferències.

Pot ser molt instructiu de comparar les activitats físiques amb les mentals. Imaginem-nos que els alumnes llegeixen a alguna banda que una persona és presentada com a molt "activa". Segurament que voldràs que ho entenguin millor, i els demanaràs que enumerin les coses que pensen que faria una persona activa. Semblantment, poden llegir o sentir que algú és presentat com una persona "reflexiva". Perquè ho entenguin millor, pots demanar als alumnes que facin una llista de les coses que fa una persona reflexiva, que enumerin els diversos actes mentals que realitza una persona que pensa. És molt possible que així es vegi que pensar inclou una família enorme d'activitats mentals.

8.3 EXERCICII: Activitats mentals

El capítol 8 comença mostrant els pensaments particulars dels diferents nois i noies de la classe de l'Aris. Cada pensament és un tipus especial d'activitat mental. Intenta aparellar el tipus d'activitat mental mencionat a la columna de l'esquerra amb el pensament particular de la columna de la dreta.

<u>Activitat mental</u>	<u>Pensament particular</u>
recordar	En Daniel pensa si el seu avi li comprarà o no la pilota de futbol.
preguntar-se	En Tomàs pensa que hauria d'anar al lavabo.
calcular	La Mimi pensa si ha donat o no menjar als seus hámsters.
imaginar	En Marc pensa si els nois dels curs superior molestaran a la Maria.
decidir	En Toni pensa quina és la suma de 38 i 93.
preocupar-se	En Ramón pensa en ell mateix baixant d'una nau espacial.

8.4 EXERCICI: Actes mentals

Diferències entre:

1. Pensar i saber
2. Saber i creure
3. Creure i dubtar
4. Dubtar i indagar
5. Indagar i estar d'acord
6. Estar d'acord i preguntar-se
7. Preguntar-se i desitjar
8. Desitjar i confiar
9. Confiar i esperar
10. Esperar i pensar

8.5 PLA DE DISCUSSIO:

1. ¿Quina és la diferència entre preguntar-se per què passa una cosa i preguntar-se com passa?
2. ¿Quina és la diferència entre admirar-se d'una cosa i admirar una cosa? (¿O potser signifiquen el mateix?)
3. ¿Quina és la diferència entre deliberar i decidir?
4. ¿Quina és la diferència entre deliberar i intentar decidir? (¿O potser signifiquen el mateix?)
5. ¿Quina és la diferència entre reconèixer un problema i reconèixer una solució?
6. ¿És el mateix resoldre un problema que reconèixer un problema?
7. ¿És el mateix imaginar que preveure?
8. Imagina't que et diuen que, a Mars, existeix un color mai vist a la terra. ¿Et pots imaginar aquell color?
9. Imagina't que no has de pensar en una cosa -com en Luter que intenta no pensar en una rata-. ¿És possible això? ¿Seria millor que en Luter intentés no pensar en una altra cosa, com, per exemple en un elefant? [¿Quina diferència hi ha entre intentar pensar en una cosa i intentar no pensar en una cosa? ¿Què es fa de diferent en cada cas?]
10. ¿Pots pensar sense pensar en alguna cosa?

8.6 MOTS ENCREUATS: Actes mentals

(NOTA: Que cada alumne tingui un full al davant amb aquest exercici de mots encreuats, però que tota la classe participi alhora en la seva resolució. Quan els alumnes vagin oferint, en veu

alta, respostes possibles, tu -que tindràs a mà la solució- els podràs dir si les respostes són correctes o no. Si ho són, que cadascú entri la resposta en els espais corresponents del seu full.

L'objectiu de cada jugador consistirà a fer tantes entrades correctes com pugui i/o a suggerir l'última entrada del joc.)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

HORITZONTALS: 1. Li vindrà una cosa a la memòria.- 2. Vocal. Mesquí, menyspreable. Salutació llatina, al revés.- 3. Cent-cinquanta-un, en xifres romanes. Esforçar-se per obtenir alguna cosa.- 4. Avorriment. Al revés, seca, eixuta.- 5. Al revés, que posseeix molts coneixements. Al revés, insignificant, negligíble.- 6. Ultima part d'una cosa. Al revés, prefix intensiu per indicar duplicació. Tres, en xifres romanes.- 7. Repeteix. Desordenada caixa de vidre per guardar objectes valuosos o per fer votacions.- 8. N'hi ha uns quants a cada declinació. Instrument. Consonant.- 9. Que pot ser muntat i desmuntat fàcilment. Símbol de l'iridi.- 10. Consonant. Esmolar. Vocal.

VERTICALS: 1. Corregir, esmenar errors.- 2. Vocal. Mantenir-se a l'aire sense cap punt de suport.- 3. Parla molt alt. Capacitat per fer instintivament, maquinalment, una cosa.- 4. Vocal repetida. Al revés, pregui. Al revés, actua.- 5. Vers. Al revés, concebre, imaginar, inventar.- 6. Cinc-cents, en xifres romanes. Vocal repetida. Quaranta-vui, en xifres romanes.- 7. Vocal. Desordenat, cin-cents cinquanta-un. Nansa.- 8. Obtindrà l'alliberament d'un captiu pagant el rescate. Consonant.- 9. Espatllin. Vocal.- 10. Al revés, provocarà una destrucció física, econòmica o moral.

IDEA 4: ¿QUE ÉS UN VALOR?

Hi ha una classe d'actes mentals que inclou activitats com ara agradar, desagradar, fer elogis i fer retrets, i aprovar i desaprovar. Quan participem en activitats d'aquest tipus, probablement estem tractant amb valors. Els valors són allò que un aprova o desaprova. Si desaproves que els nens tirin escopinades a classe, o si aproves que mostrin un esperit cooperatiu en un projecte de la classe, aleshores allò que aproves i que desaproves són valors. Tirar escopinades pot ser un valor negatiu per tu i cooperar en projectes de la classe pot ser un valor positiu.

Tanmateix, hi ha una diferència important entre valorar una cosa i avaluar-la. Encara que una cosa t'agradi, sempre es pot plantejar la qüestió de si aquella cosa val la pena. Si es pregunta a un nen: "¿Per què ho fas, això?", ell pot respondre: "Perquè m'agrada" o "Perquè vull". Però, ¿n'hi ha prou amb aquesta resposta? És legítim demanar que el nen doni una raó que mostri que val la pena que faci el que fa.

Per exemple: imagina't que un alumne està jugant amb una capsa de llumins. Li preguntes: "¿Per què ho fas, això?", i et diu "Perquè m'agrada". No cal pas dubtar-ne, d'això. Però l'objecte de la pregunta no és si li agrada jugar amb llumins, sinó si és desitjable que s'entretengui jugant amb llumins. No es tracta, doncs, de si ho vol fer, sinó de si val la pena fer-ho. Investigar això requereix que tu i ell exploreu què pot passar si continua jugant amb els llumins. Aquí és on la diferència entre el que és desitjat i el que és desitjable és tan important. Els nens necessiten especialment aprendre que es pot pensar sobre els valors, que s'hi pot reflexionar, que es poden indagar, i que, en general, els judicis que es fan després d'aquesta reflexió acostumen a ser més fiables, més dignes de confiança que no pas els que es fan sense reflexió.

Els exercicis següents indiquen alguns dels camins que tenim per identificar valors i per començar a avaluar-los.

8.7 PLA DE DISCUSSIO: Qüestions de valor

1. ¿Pots imaginar-te circumstàncies en què un acte cruel podria ser també un acte bo?
2. ¿Pots imaginar-te circumstàncies en què una persona bona podria ser també una mala persona?
3. ¿Pots imaginar-te com podria ser que es digués que una persona és alhora "afortunada" i "infeliç"?
4. ¿Podria ser que es digués que una persona és "afortunada", però que se la considerés "dolenta"?
5. Si una persona és amable, ¿significa això que tot el que faci aquesta persona serà amable?
6. Si una persona és maliciosa, ¿se'n pot concloure que tot el que faci aquesta persona serà maliciós?
7. Si una persona fa un acte generós, ¿serà veritat que aquesta persona és una persona generosa?
8. Si una persona fa un acte cruel, ¿es tractarà necessàriament d'una persona cruel?
9. ¿T'estimes més ajudar els teus amics, o que els teus amics t'ajudin?
10. ¿Què prefereixes: fer el bé a l'altra gent, o que l'altra gent et faci el bé?
11. Si hi hagués persones que no t'importessin, ¿preferiries saber com les pots perjudicar, o saber com pots evitar que et perjudiquin?

8.8 PLA DE DISCUSSIO: Fets i valors

1. El mar és ple de peixos. Això és un fet. ¿En quines circumstàncies podria ser un valor?
2. El sol irradia energia. Això és un fet. ¿En quines circumstàncies podria ser un valor?
3. El pa és menjívol. Això és un fet. ¿En quines circumstàncies podria ser un valor?
4. Els gossos estan domesticats. Això és un fet. ¿En quines circumstàncies podria ser un valor?
5. Tu saps llegir. Això és un fet. ¿En quines circumstàncies podria ser un valor?
6. L'amistat és un valor. ¿En quines circumstàncies podria ser un fet?
7. La imparcialitat és un valor. ¿En quines circumstàncies podria ser un fet?
8. La bellesa és un valor. ¿En quines circumstàncies podria ser un fet?
9. La veritat és un valor. ¿En quines circumstàncies podria ser un fet?
10. La felicitat és un valor. ¿En quines circumstàncies podria ser un fet?

IDEA 5: IDENTIFICACIO DE VALORS

La paraula "valors" té molts significats. Però es pot ajudar els nens a aprendre almenys alguns dels usos de la paraula "valors": quina mena de coses anomenem "valors", de quina manera mesurem els valors, etc. El perjudici i la confusió creats per les ambigüetats d'aquesta paraula disminuiran notablement si els nens aprenen a distingir en la pràctica entre diversos sentits de "valor". La llista següent no pretén esgotar -com si fos un diccionari- els sentits de la paraula; només pretén destacar aquells usos en què els propis nens poden necessitar més ajuda, perquè els resulten més difícils de destriar.

Algunes maneres d'identificar valors resulten més aviat difícils per als principiants (especialment els punts 7, 9 i 10). Són punts que es poden posposar fins a l'última part del curs.

Deu maneres d'identificar valors:

1. Valors com a coses importants. Aquest sentit de la paraula n'accentua l'objectivitat: els valors són coses que importen, coses importants. En aquest sentit, els valors es contraposen a allò que és trivial o de poca importància.

8.9 EXERCICI:

A cada línia, subratlla la paraula que creus que no és un valor, en el sentit de "cosa important".

- a. (aliment) (vestuari) (transport) (xafarderia) (llum solar).
- b. (educació) (govern) (habitatge) (sang) (clips).
- c. (crim) (càstig) (bosseta de te) (agricultura) (ciència).

2. Valors com a satisfaccions. "Valors" es refereix a vegades a experiència agradables. Imaginem-nos un famolenc que menja pa acabat de coure, o un assedegat que veu aigua fresca d'una font. Ens seria fàcil d'entendre aquestes persones, si es referissin a les satisfaccions obtingudes com a valors.

8.10 EXERCICI:

Escriu un informe d'una experiència agradable que hagi tingut. Mira d'explicar en detall cada aspecte de l'experiència, amb tanta precisió com puguis. Per exemple: si ha sigut un bon àpat que has fet fa poc, descriu els diferents aliments i el sabor que tenien; descriu com van ser preparats els aliments, i com van ser servits; descriu la successió de plats durant l'àpat; i analitza, si pots, la teva impressió de l'àpat en conjunt.

3. Valors com a classes de satisfacció. Ahir potser vas menjar una poma per postres. La poma, però, era d'una classe determinada; per exemple, de la classe anomenada "Golden". Semblantment, el teu plaer quan menjaves la poma pot ser considerat un cas particular d'allò que la gent vol dir quan parla sobre el plaer en general. O la felicitat que sents quan estàs amb els teus amics, es pot considerar un cas particular de la felicitat en general.

8.11 EXERCICI:

En els casos en què només es dona un cas particular, indica la classe; i en els casos en què només es dona la classe, indica el cas particular:

<u>Cas particular</u>	<u>Classe</u>
1. Estar satisfet per la felicitació rebuda	
2.	és un cas de diversió .
3. Ser alegrat per un pallaso	
4. Trobar gust amb una llar de foc encesa un dia de fred	
5.	és un cas de felicitat.

4. Valors com a actituds. A vegades es diu que la nostra propensió a actuar d'una determinada manera revela els nostres valors. Imaginem-nos, per exemple, que una persona té una actitud generalment amable; aleshores s'acostuma a dir que aquella persona mostra o revela amabilitat. Igualment, la cordialitat és un valor exhibit per persones cordials, i la hostilitat és un valor exhibit per persones hostils. (Observi's que tant hi pot haver valors desagradables com agradables: pot ser que, a tu, no t'agradin els meus valors o, a mi, els teus.)

8.12 EXERCICI:

¿Quins valors estan implícits en les actituds següents?:

<u>Actitud, tret, disposició</u>	<u>Valor</u>
1. Disponibilitat a actuar amb atreviment	
2. Defugiment de fer res arriscat	
3. Disponibilitat a creure que els altres són dolents	
4. Disponibilitat a actuar per compte propi	

5. Valors com a creences. Sovint podem dir que una persona es refereix als seus valors personals perquè usa l'expressió "Crec en", com ara quan diu "Crec en l'honradesa" o "Crec en la lleialtat envers els meus amics". Tanmateix, això no és pas sempre així; un pot dir "Crec en el Papà Noël" o "Crec en les bruixes", i, en aquests casos, es parla de creure en fets o ficcions, però no en valors. Com que hi pot haver dubtes de si el que es proposa són fets o valors, fes-te la pregunta: "L'enunciat, és referent a tal com són les coses o a tal com haurien de ser?" Si és clarament la primera cosa, es tracta d'una qüestió de fet; si és clarament la segona, d'una qüestió de valor.

8.13 EXERCICI:

Digues si les creences indicades es refereixen a fets o a valors. Raona cada cas.

Fet Valor ?

1. Crec en l'arc de Sant Martí.
2. Crec en els drets dels infants.
3. Crec en un sisè sentit.
4. Crec en la bondat dels homes.
5. Crec en la pau universal.
6. Crec en els Reis de l'Orient.
7. Crec en els càstigs físics.
8. Crec en el plaer.
9. Crec en la vida a Mars.
10. Crec en la intel·ligència dels animals.

6. Valors com a ideals. Algunes persones usen la paraula "valors" per dir "ideals". Un ideal és una forma de perfecció a la qual els humans sembla que haurien d'aspirar. Per exemple: si algú diu "Arreu hi ha vici, però nosaltres hem d'aspirar a la virtut", aquesta persona suggereix que la virtut és un ideal o valor.

8.14 EXERCICI:

Completa les oracions següents amb els valors ideals apropiats:

1. Arreu hi ha frau; nosaltres hem d'aspirar a .....
2. Arreu hi ha violència; nosaltres hem d'aspirar a .....
3. Arreu hi ha maldat; nosaltres hem d'aspirar a .....
4. Arreu hi ha lletjor; nosaltres hem d'aspirar a .....
5. Arreu hi ha falsedat; nosaltres hem d'aspirar a .....

7. Valors com a estàndards. Per mesurar valors la gent usa estàndards o criteris. Aquests estàndards s'expressen sovint en unitats, com ara metres, litres o hores. El valor d'un fil de pescar, per exemple, ve expressat pels metres que té i pel pes que pot resistir sense trencar-se. I el valor de qualsevol tros de terreny depèn de la seva mida, calculada en pams o metres quadrats. La pesseta -i molt sovint el dòlar- és un estàndard que s'usa per mesurar el valor de les cases, els béns de consum, el treball, el terreny, i tota mena de coses. El diner, originàriament, fou concebut només com un estàndard de valor; amb tot, ell mateix s'ha convertit en una cosa a la qual la gent aspira. És un estàndard de valor que la gent pren com a valor en ell mateix. I el mateix passa amb molts estàndards: acaben essent considerats valors en si mateixos.

8.15 EXERCICI:

Els exemples següents identifiquen un valor i proposen un estàndard per jutjar el valor:

	<u>Valor</u>	<u>Estàndard</u>
a. Aquesta pizza és molt bona, perquè té molt de formatge.	Gust de la pizza	Formatge
b. Per velocitat, el Cadillac és millor cotxe que el Seat.	Ser un bon cotxe	Velocitat
c. Si ens fixem només en els recursos naturals, l'Índia és més rica que Catalunya.	Riquesa	Recursos naturals

Semblantment, troba els valors i els estàndards, en les oracions següents:

	<u>Valor</u>	<u>Estàndard</u>
1. Considerant només la seva alçada, en Marc és millor jugador de bàsquet que en Felip.		
2. Quan es tracta de fer molt soroll, no hi ha cap conjunt millor que "Els llufes".		
3. Si jutgem pel gust, diria que aquesta xocolata és millor que l'altra.		
4. Pel que fa a la melodia, prefereixo el so d'aquest violí.		
5. Els meus esquís són més cars que els teus; per tant, els meus han de ser millors.		

8. Valors com a mitjans. Suposem que vols arribar a alguna meta o objectiu. Tot el que t'ajudi a aconseguir aquella meta és un mitjà. Quan vols anar a alguna banda, també busques un mitjà de transport. Si no tens cap ingrés econòmic, et caldrà obtenir mitjans per viure. Els mitjans es consideren valors en tant que ens ajuden eficaçment a aconseguir fins que ens hem proposat.

8.16 EXERCICI:

Subratlla el mitjà que creguis millor per obtenir els fins mencionats:

1. Per trobar feina, és (millor) (pitjor) consultar els anuncis del diari que preguntar a la gent del carrer.
2. Si t'agraden els desplaçaments pintorescos, preferiràs (el metro a l'autobús) (l'autobús al metro).
3. Si t'agrada el menjar casolà, t'estimaràs més (menjar a casa) (menjar a restaurants).
4. Si t'agrada fer diana, hauries de disparar (amb els ulls tapats) (amb els ulls destapats).

9. Valors com a definicions. Algunes persones creuen que una cosa és excel·lent (i, per tant, "té valor"), si s'ajusta exactament a la definició que en dona el diccionari. En canvi, si resulta deficient respecte a la definició, llavors el seu valor és, corresponentment, menor. Per exemple: suposem que els éssers humans es defineixen com a "animals racionals". Llavors, un ésser humà excel·lent seria un animal que fos completament racional; un animal menys completament racional, seria un ésser humà menys bo; i un animal que només fos racional de tant en tant, seria un mal exemple d'ésser humà.

8.17 EXERCICI:

Discuteix les qüestions següents:

1. Una gemma es defineix, habitualment, com una "pedra preciosa". Si tinguessis una pedra semi-preciosa, ¿tindries una gemma de menor valor que si fos preciosa, o no ja es tractaria en absolut d'una gemma?
2. Un dirigible es defineix, freqüentment, com "una màquina voladora que és més lleugera que l'aire i té una estructura rígida". Si fos més pesada que l'aire, ¿seria un mal dirigible o ja no es tractaria en absolut d'un dirigible?
3. Els gratacels s'han definit com a edificis alts amb estructures d'acer. Segons aquesta definició, ¿la Torre Eiffel no seria en absolut un gratacel, o bé seria un mal exemple de gratacel? ¿I què en diríem, de les Piràmides? ¿I de l'estàtua de Colom? L'edifici més alt del teu poble o ciutat, ¿és un gratacel? ¿Com ha de ser d'alt un edifici perquè sigui gratacel? ¿I perquè sigui un "bon gratacel"?

4. Una joguina es defineix com un objecte per entretenir els infants. Si fos pensada només per als adults, ¿seria una mala joguina o ja no seria una joguina? Si fos un objecte amb el qual els nens tinguessin dificultats per jugar, ¿seria una mala joguina o ja no seria una joguina?
5. Una escombra sovint es defineix com "un estri consistent en un raspall -fet de branquillons flexibles- lligat a un mànec i que serveix per netejar el sòl". Si tinguessis el mànec sense el raspall, ¿tindries una mala escombra, o ja no tindries escombra?

10. Valors com a judicis lògics. En alguns casos, descobrim valors a base de deduir una conclusió d'un parell de premisses. Les premisses, però, han de ser d'un tipus especial:

1. La primera premissa és un enunciat "Tots .... són ....". Ens diu que un cert tipus d'acció o de cosa és bo o dolent (o fa servir expressions equivalents). Per exemple: "(Tot) Robar és dolent", "(Tot) Assassinar és dolent", "La (= tota) crueltat és dolenta", "La (= tota) generositat és bona", "El (= tot) coratge és bo". Aquestes oracions es consideren verdaderes per definició, en el sentit que és un acord universal que les paraules "robar", "assassinar" i "crueltat" signifiquen coses que tothom condemna, mentre que "generositat" i "coratge" signifiquen coses que tothom elogia.

2. La segona premissa es refereix a una acció o cosa específica: "En Joan va ser cruel amb el gat", "Claudi va assassinar el pare de Hamlet", "Gandhi va actuar amb coratge".

3. Llavors, la conclusió se segueix lògicament de les premisses, i és verdadera si la segona premissa és verdadera. Si en Joan va ser realment cruel amb el gat, va fer una cosa dolenta; però, ¿en va ser, de cruel? Si en Gandhi va actuar amb coratge, va fer una bona cosa; però, ¿hi va actuar, amb coratge, o bé va actuar amb temeritat o amb imprudència?

Així, doncs, la clau per aquesta forma d'identificació de valors es troba en la manera d'afirmar la segona premissa. Que jutgem o no que una cosa és bona o dolenta depèn molt de com la classifiquem. (I -alguns poden afegir-, la manera de classificar-la depèn de si creiem que és bona o dolenta.)

8.18 EXERCICI:

Es demanen dues coses: a) treure la conclusió lògica de l'argument del primer personatge; després, a partir de la resposta del segon personatge, b) mostrar que si, a la segona premissa, hi hagués un terme descriptiu diferent, s'arribaria a un judici de valor també diferent.

Un exemple de mostra:

A: La crueltat és dolenta.
El rei Lear va ser cruel amb la seva filla Cordèlia.

Per tant, allò que el rei Lear va fer a la seva
filla és dolent.

B: No, formula-ho així:
La crueltat és dolenta.
El rei va ser rigorós però no cruel.

No es pot dir, per tant, que el que va fer fos dolent.

Procedeix semblantment en els casos següents:

1. Francesc: Totes les lleis són justes.
La Llei d'Objecció de Consciència és una llei.

Per tant,

Roger: No, formula-ho així:
Totes les lleis són justes.
La Llei d'Objecció de Consciència és

No es pot dir, per tant, que la Llei d'Objecció de
Consciència és justa.

2. Joana: La tossuderia és dolenta.
El rei Lear va actuar amb tossuderia.

Per tant,

Helena: No, formula-ho així:
La tossuderia és dolenta.
El rei Lear va actuar amb
però no amb
tossuderia.

No es pot dir, per tant, que el que va fer el rei
Lear fos dolent.

3. Jordi: Assassinar és dolent.
La pena de mort és un assassinat.

Per tant,

Teresa: No, formula-ho així:
Assassinar és dolent.
La pena de mort és

No es pot dir, per tant, que la pena de mort sigui
dolenta.

IDEA 6: RELACIONS AMB ROSSEC

A la pàgina 50, l'Àris i els seus amics descobreixen que certes relacions "tenen ròssec", com diuen ells. Agafen la relació "més alt que" i la usen en aquests dos exemples seguits:

La Loli és més alta que la Laura

La Laura és més alta que la Júlia.

Immediatament s'adonen que la combinació d'aquestes dues oracions dóna com a conseqüència l'oració "La Loli és més alta que la Júlia".

En Toni observa que aquest tipus de ròssec ja se l'han trobat a matemàtiques: "Si 8 és més gran que 6 i 6 és més gran que 4, aleshores òbviament 8 és més gran que 4."

Recorda que la discussió del capítol 7 sobre capgirar relacions, presentava tres tipus de relacions: les que romanen verdaderes quan es capgiren; les que esdevenen falses; i les que són indeterminades. Semblantment, hi ha tres tipus de relacions amb ròssec: relacions que romanen verdaderes quan es combinen dues oracions que les contenen (tipus 1); relacions que aleshores esdevenen falses (tipus 2); i relacions que aleshores poden ser verdaderes, o no (tipus 3).

Exemple del tipus 1:

A l'estiu fa més calor que a la primavera.

A la primavera fa més calor que a l'hivern.

A l'estiu fa més calor que a l'hivern.

(Observi's que la tercera oració és verdadera només si s'accepta que les dues primeres són verdaderes.)

Exemple del tipus 2:

En Jordi és el pare d'en Lluç.

En Lluç és el pare d'en Josep.

En Jordi és el pare d'en Josep.

(Observi's que la tercera oració és falsa només si s'accepta que les dues primeres són verdaderes.)

Exemple del tipus 3:

En Tomàs és amic d'en Pere.

En Pere és amic de l'Eduard.

En Tomàs és amic de l'Eduard.

(Observi's que la tercera oració pot ser verdadera o falsa, encara que s'accepti que les dues primeres són verdaderes.)

La relació del tipus 3 sovint implica sentiments, però no sempre.
Per exemple:

En Pau pessiga en Jaume.
En Jaume pessiga en Salvador.

En Pau pessiga en Salvador.

(Observi's que també ara la tercera oració pot ser verdadera o falsa, encara que s'accepti que les dues primeres són verdares.)

Els alumnes podrien preguntar si existeixen relacions que siguin alhora capgirables i amb ròssec. La resposta és sí, n'existeixen. Heus-ne aquí alguns exemples:

"és més petit que"
"és posterior a"
"és anterior a".

(Observi's que aquests tres casos són relacions amb ròssec del tipus 1 i relacions capgirables del tipus 2.)

Considera també "és igual a", que sempre és del tipus 1: com a relació amb ròssec i com a relació capgirable.

Finalment, no oblidis mai que dues oracions que continguin les mateixes relacions amb ròssec, només es poden combinar si els termes de les dues oracions es presenten en l'ordre adequat, és a dir, o bé així:

Terme 1 / Relació / Terme 2
Terme 2 / Relació / Terme 3,

o bé així:

Terme 2 / Relació / Terme 3
Terme 1 / Relació / Terme 2.

No hi ha possibilitat de fer combinacions amb ordres diferents d'aquests. Per exemple:

La Joana és més alta que la Núria
La Sílvia és més alta que la Núria

no ofereixen possibilitat de combinació. Aquí no hi ha ròssec possible que ens permeti formular una relació d'alçada entre la Joana i la Sílvia.

(De moment, a classe, no caldrà entrar en aquests detalls, si no es formulen preguntes que hi portin. El perquè es necessiten aquests esquemes ordenats per poder combinar oracions és quelcom que s'explora a la novel·la posterior a l'Aris, titulada Lisa. Aclarir aquest punt exigeix una lògica més complexa que la que es presenta aquí, i no hi ha cap exercici en aquest llibre que abordi aquest punt.)

8.19 EXERCICI: Relacions amb róssec del tipus 1

A la pàgina 50, l'Arís i els seus amics descobreixen que certes relacions "tenen róssec", mentre que altres no en tenen.

El primer tipus de relacions amb róssec que descobreixen són les que impliquen relacions de grau, com ara "més alt que", "més gros que", "més ràpid que", "més ric que", "més enfeinat que", etc.

Anirà bé de veure, amb un xic de pràctica, com és el róssec d'aquestes relacions. En cada cas, treu la conclusió de les dues oracions que se't donen. Es tracta sempre de relacions amb róssec del tipus 1.

L'oli és menys dens que l'aigua.
L'aigua és menys densa que el mercuri.

La Júlia és més feliç que la Lisa.
La Lisa és més feliç que la Joana.

El Barcelonès és més petit que el Segrià.
El Segrià és més petit que el Pallars Jussà.

Els cargols són més lents que les tortuges.
Les tortuges són més lentes que les salamandres.

El contrabaix toca més baix que el violoncel.
El violoncel toca més baix que el violí.

Els Cadillacs són més luxosos que els Audis.
Els Audis són més luxosos que els Seats.

8.20 EXERCICI: Relacions amb róssec

Suposant que les dues primeres oracions són verdaderes, a) escriu la conclusió que resulta de combinar-les; b) indica si la conclusió obtinguda és verdadera, falsa o indeterminada; c) identifica el tipus d'oració amb róssec de què es tracta (tipus 1, 2 o 3):

1. Vuit és dues vegades quatre.
Quatre és dues vegades dos.
-----
2. En Joan aprecia la Maria.
La Maria aprecia en Tomàs.
-----
3. Benet XIII és el mateix que el Papa Luna.
El Papa Luna és el mateix que Pero Martines de Luna.
-----
4. La Montserrat és la mare de la Júlia.
La Júlia és la mare de la Mònica.
-----
5. Un llac és més gran que una bassa.
Una bassa és més gran que un bassal.
-----
6. En Marc és amic d'en Lluís.
En Lluís és amic de l'Antoni.

Verdadera	Falsa	Indeterminada	Tipus
-----------	-------	---------------	-------

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

8.21   EXERCICI: Esbrinar-ho

¿Ets capaç d'esbrinar la conclusió si es canvien lleugerament les oracions? Així:

França és més gran que Anglaterra.
França és més petita que el Canadà.

En Quim és més alt que l'Alex.
En Quim és més baix que en Toni.

L'Albert pesa més que en Pep.
L'Albert pesa menys que l'Arnau.

La Glòria balla millor que la Mariona.
La Glòria balla pitjor que la Sònia.

Observi's que és difícil d'"esbrinar" les conclusions d'aquests exemples perquè les relacions són lleugerament diferents en cada cas, mentre que en els exercicis anteriors les relacions eren sempre les mateixes i es podia arribar a la conclusió molt fàcilment.

Quan se't demana que treguis una conclusió de dues oracions que contenen relacions amb ròssec, però se't donen relacions invertides, tens una manera molt fàcil de procedir. Tornem al primer exemple:

França és més gran que Anglaterra.
França és més petita que el Canadà.

La primera cosa que s'ha de fer és revisar una de les oracions per tal d'uniformar-la amb l'altra. Podries, doncs, reescriure la primera oració així: "Anglaterra és més petita que França". O bé podries reescriure la segona oració així: "El Canadà és més gran que França". Llavors ja et seria molt fàcil de treure les conclusions corresponents. Podries reconstruir el raonament amb els dos esquemes següents; o bé

Anglaterra és més petita que França
França és més petita que el Canadà

Anglaterra és més petita que el Canadà,

o bé

França és més gran que Anglaterra
El Canadà és més gran que França

El Canadà és més gran que Anglaterra.

Ja ho veus que, és clar, obtens dues respostes possibles si treballes així. Però, de fet, es tracta de dues respostes equivalents: dir "Anglaterra és més petita que el Canadà" equival a dir "El Canadà és més gran que Anglaterra".

(Si els teus alumnes fan força pràctica d'inversió d'oracions com aquestes, i aprenen a uniformar dues oracions amb ròssec, trobaran que és enormement més fàcil de treure conclusions amb ròssec.)

8.22 EXERCICI: Oracions amb ròssec

Inventa dos exemples de cadascun dels tres tipus de relacions amb ròssec que coneixes, i mostra com funcionen.

IDEA 7: RAONAMENTS AMB CLASSES

A la pàgina 51, l'Arís descobreix que el verb "són" representa una relació que pot tenir ròssec. L'Arís mira d'entendre-ho tot suposant que la paraula "són" significa "pertany a la classe de" (recordi's Capítol 1, idea 1). Aquesta manera de pensar sobre "són" porta a raonar amb classes, és a dir, a la lògica formal de les relacions de classe.

A la lògica formal que ara segueix, els enuncisats que s'usen per construir estructures de raonament sempre comencen amb la paraula tots. El raonament de classes abraça també els altres tres tipus d'oracions lògiques (oracions amb "Cap", amb "Alguns... són..." i amb "Alguns... no són ..."), però, de moment, ens limitem a les oracions amb "Tots".

Considera la disposició d'oracions següent:

Tots els tarragonins són catalans.
Tots els catalans són europeus.

Tots els tarragonins són europeus.

Les dues oracions inicials -anomenades "premisses" a la lògica formal- es combinen per donar com a resultat una tercera oració -anomenada "conclusió"- . Tradicionalment, aquestes disposicions d'oracions amb "Tots" són conegudes amb el nom de "sil.logismes".

Hi ha dos tipus bàsics de sil.logisme: el vàlid i l'invàlid. Un sil.logisme és vàlid si el raonament representat per la combinació de les premisses i l'obtenció de la conclusió és un raonament correcte. Per decidir si el raonament és correcte, suposa, primer, que ambdues premisses són verdaderes (diguin el que diguin les premisses). Després, pregunta't si la conclusió s'obté a partir d'aquestes premisses: ¿Es poden combinar les premisses per obtenir aquella conclusió? Si poden, el raonament és correcte, i el sil.logisme, vàlid.

Heus aquí alguns exemples de sil.logismes vàlids:

Tots els gats són mamífers.
Tots els mamífers són éssers vivents.

Tots els gats són éssers vivents.

Tots els llapis verds són llapis amb punxa.
Tots els llapis amb punxa són a sobre la taula.

Tots els llapis verds són a sobre la taula.

Tots els esquirols són rosegadors.
Tots els rosegadors són mamífers.

Tots els esquirols són mamífers.

I heus aquí alguns exemples de sil·logismes invàlids:

Totes les pomes són fruites.
Totes les fruites són coses vives.

Totes les peres són coses vives.

Tots els elefants són animals que mengen plantes.
Tots els animals que mengen plantes són herbívors.

Tots els tigres són carnívors.

Totes les cases són vivendes.
Totes les vivendes són habitades.

Totes les vivendes són cases.

és molt important que, abans de començar a fer els exercicis, els alumnes hagin repassat i entès bé aquests termes: premissa, conclusió, vàlid, invàlid.

8.23 EXERCICI: Sil·logismes

Omple els espais en blanc, de manera que els sil·logismes resultants siguin vàlids:

1. Tots els gossos són mamífers.
Tots els ..... són animals.

Tots els gossos són animals.

2. Totes les fruites són coses vives.
Totes les coses vives són coses que es reproduïxen.

Totes ..... són coses que es reproduïxen.

3. Totes les persones són éssers que necessiten aliment.
Tots els éssers que necessiten aliment són animals.

Totes les persones són .....
4. Tots ..... són persones amb menys de 18 anys.
Totes les persones amb menys de 18 anys són persones que no
poden votar.

Tots els alumnes d'escola primària són persones que no poden
votar.
5. Tots els espais vitals civilitzats són refugis d'algun tipus.
Tots els refugis d'algun tipus són .....
- Tots els espais vitals civilitzats són llocs que s'han de
construir.

8.24 EXERCICI: Treure conclusions amb ròssec d'oracions amb el verb "són"

A) Treu les conclusions corresponents:

1. Tots els nens d'aquesta classe són nens que volen ser metges.
Tots els nens que volen ser metges són persones que volen
guarir malalts.
-----
2. Tots els quadrats són rectangles.
Tots els rectangles són figures planes.
-----
3. Tots els gats que criden són gats que pateixen.
Tots els gats que pateixen són felins sofrents.
-----
4. Totes les escoles són centres educatius.
Tots els centres educatius són llocs de foment de la cultura.
-----
5. Tots els nens que raonen són nens que saben que tots els nens
són persones.
Tots els nens que saben que tots els nens són persones són
persones.
-----

6. Totes les botifarres són botifarres de carn.
Totes les botifarres de carn són botifarres de carn de porc.
-
7. Totes les tempestats de trons són coses acompanyades de llampecs.
Totes les coses acompanyades de llampecs són coses que trobo molt emocionants.
-
8. Tots els membres d'aquesta classe són persones que tenen gana, que tenen son o que estan inquietes.
Totes les persones que tenen gana, que tenen son o que estan inquietes són persones que no haurien de continuar fent aquest exercici.
-

B) ¿Són vàlids tots els sil·logismes anteriors?

IDEA 8: ¿PER QUE ALGUNES COSES S'ANOMENEN "BONES"?

A la pàgina 52, l'Arís es pregunta de què serveix haver trobat la manera de combinar dues oracions amb ròssec a fi de trobar-ne una tercera. I es pregunta a si mateix, retòricament, de què serveixen les matemàtiques o la geometria o la gramàtica o la història, i de què serveix res.

¿Hi ha res que sigui bo per a res? Quan diem que una cosa és bona, l'elogiem, la recomanem, l'aprovem. Diem que és valuosa pels seus resultats o que, d'alguna manera, és valuosa en si mateixa. (Recordi's: Capítol 2, idea 5.)

Si creiem que hi ha coses valuoses per algun fi, probablement podrem mostrar els beneficis que es deriven d'aquelles coses. Per exemple: si un nen diu "El sucre és bo", i li preguntes "¿Per què?", potser et dirà que perquè endolceix la llet o perquè dóna més bon gust a les maduixes. Elogia el sucre per una colla de conseqüències que el sucre té i que el nen valora.

Hi ha coses que també les anomenem "bones" encara que no sembla que tinguin conseqüències pràctiques. Per exemple: alguns nens troben que és bo jugar o pintar o mirar una pel·lícula. Els nens es poden irritar si algú els pregunta per a què és bo jugar a cuita-a-amagar o a futbol o per a què és bo ballar.

Ara bé, l'Aris no intenta decidir si el valor de pensar correctament ve dels beneficis que se'n deriven o simplement del fet de tractar-se d'una d'aquelles coses que, a la gent, li agrada de fer. Pel que fa a ell, ho troba bo en tots dos sentits.

Podries preguntar als teus alumnes en quins sentits el pensar és bo en si mateix, i en quins sentits és bo pels beneficis que comporta.

8.25 EXERCICI:

Cada grup d'oracions presenta dos usos de la paraula "bo" (o "bé"). ¿Pots explicar les diferències entre els dos usos?

- 1a. Em sembla que és bo, perquè sempre ha ajudat els necessitats.
- 1b. Em sembla que és bo, perquè té tanta facilitat de xut amb la dreta com amb l'esquerra.
- 2a. Quan l'he deixat, ha dit "iBon dia tingui!"
- 2b. Es va posar dret a la barca i va dir "iQuin bon dia per pescar!"
- 3a. Per sort, ell portava una bona provisió de cucs.
- 3b. Quan va començar a ploure ja havien fet una bona mitja hora de camí.
- 4a. Quan la van arrestar, van dir "iMolt bé, per fi en tenim!"
- 4b. Ella va baixar l'escala amb un bé de Déu de préssecs.
- 5a. Com que hi havia un contracte signat, ens van embargar tots els béns.
- 5b. Els que treballen la terra, han de poder viure dels béns que ella dóna.
- 6a. Va ensenyar satisfet la seva pesca, i va dir "iHa estat un bon dia!"
- 6b. "Aquí -vaig dir- no donen gaire menjar, però donen bor menjar."
- 7a. "Decideix-te, Joana -va dir la seva mare-. Fes el que et sembli bé."
- 7b. "El negoci torna a funcionar -va dir l'amo-. Sembla que anar per bé."
- 8a. El noi ja està bo. Tornarà demà.
- 8b. El noi és bo. Tothom ho sap.
- 9a. La veritat és que sempre ho ha volgut fer bé.
- 9b. La veritat és que sempre ha volgut fer el bé.

IDEA 9: ¿HI HA ALGUN CAS EN QUE SIGUI CORRECTE DELATAR ALGU?

En Marc diu a en Toni que ja seria hora que fes saber a l'Aris que va ser en Quim Geli que va llançar la pedra. Sembla que en Marc anima en Toni a "fer l'espieta" o a "cantar". Com que els nens condemnen tot el que sigui "espiar" o "cantar", ¿per què deu donar en Marc aquest consell a en Toni? Potser en Marc pensa que el mal resultant de la ignorància de l'Aris serà més gran que el mal resultant de dir-l'hi. Es pot témer, per exemple, que l'Aris, que ja sospita d'en Toni, pugui erròniament voler veure's les cares amb en Toni. O potser en Marc pensa que en Toni té el deure d'explicar-ho a l'Aris, i que, tal com estan les coses, això és el que s'ha de fer.

Els nens sovint distingeixen entre "delatar", "fer l'espieta" o "cantar" i, en canvi, informar justificadament de les accions d'algú altre. Quan els nens troben que aquest tipus d'informe és justificable, no el qualifiquen pas amb menyspreu. Fes que els teus alumnes discuteixin si creuen que en Marc aconsella en Toni de "fer l'espieta" o de "fer el que s'ha de fer en aquesta situació". Després, procura que la discussió passi a examinar com -sobre quina base- distingeixen els alumnes entre fer l'espieta i informar justificadament. Per exemple: ¿hi ha raons que puguin arribar a justificar alguna vegada que es delati un amic?

8.26 EXERCICI:

Les persones que participen en els fets següents, ¿tenen bones raons per fer el que fan?

1. La Mireia va veure com la Dolors calava foc a casa seva. Però la Mireia no va fer sonar l'alarma, perquè no va voler ser acusada d'espieta.
2. La Dolors i la Mireia compartien un secret sobre l'Ignasi, el germà de la Mireia. El germà de la Dolors -que es diu Pere i és un any més gran que la Dolors- volia que la Mireia li expliqués el secret, però ella no va voler.
3. En Pere sap que el seu amic, en Xavier, ha trencat un vidre de la finestra de l'escola. Quan la Mireia li va preguntar si sabia alguna cosa del vidre trencat, en Pere es va limitar a arronsar les espatlles.
4. L'altre amic d'en Xavier, en Narcís, informa el Director de l'escola que en Xavier ha trencat el vidre, perquè -diu ell- "La veritat és més important que l'amistat".
5. En una festa, la Dolors veu que en Pere, el promès de la Mireia, està fent un petó a la Rosa. "iLi diré a la Mireia!", exclama la Dolors.

8.27 PLA DE DISCUSSIO:

En Toni i en Marc parlen de si s'ha de dir, o no, a l'Aris que en Quim va llançar la pedra contra seu.

1. ¿Què faries si fossis en Toni? ¿Què faries si l'Aris t'acusava d'haver llançat tu la pedra?
2. ¿Què faries si no ho feia?
3. ¿Seria bo que l'Aris sabés qui havia llançat la pedra? ¿Per què sí? ¿Per què no?
4. Si fossis l'Aris, ¿ho voldries saber? ¿Per què?
5. En Toni insinua que en Quim pot tenir certs problemes que siguin la causa del seu comportament estrany. ¿Podria això servir de disculpa del que en Quim va fer?

IDEA 10: ¿PER QUE VA PASSAR L'INCIDENT DEL LLANÇAMENT DE LA PEDRA?

L'incident del llançament de la pedra sembla ser un acte de violència sense provocació prèvia. Com a primer pas per discutir-lo, hauries d'animar els alumnes a entendre el perquè pot haver succeït. En Toni ofereix una explicació a la pàgina 53: En Quim està terriblement desconcertat perquè ha perdut el seu pare, mentre l'Aris exhibeix el seu pare per tota l'escola, i actua sempre com un entès en tot. L'explicació d'en Toni contribueix molt a fer comprensible l'acció d'en Quim. Podem començar a entendre la situació en què es va trobar en Quim, i els factors que, en aquesta situació, podrien haver influït les seves accions.

¿Podia en Quim haver ofert aquestes consideracions com una disculpa per fer el que va fer? Si en Quim hagués dit "Bé, estava fora de mi", ¿no continuaria essent responsable d'haver-se abandonat fins a perdre el control? Quan es volen entendre situacions com aquesta, es poden abordar dos problemes diferents: 1) les forces que actuaven en aquella situació, i 2) les raons que es tenien per actuar tal com es va fer.

Sovint se sent que un adult pregunta a un nen: "¿Què et feia fer això?" Aquí sembla com si es preguntés: "¿Quines eren les forces que t'influïen per actuar d'aquella manera?" En casos així, l'adult vol saber quina ha estat la causa d'aquella actuació del nen.

D'altra banda, l'adult podria preguntar: "¿Per què ho has fet això?" Aquí es demana al nen la justificació de l'acció. L'adult està preguntant: "¿Quina raó pots donar que justifiqui o disculpi el que has fet?"

El capítol 15 discuteix amb més detall les diferències entre causes i raons. Si, en aquest punt, aconsegueixes que els alumnes vegin la diferència entre la qüestió "¿Què et feia fer això?" i la qüestió "¿Per què ho has fet, això?", els estaràs ajudant sobretot a preparar-se per al tractament més complex que s'hi dona en aquell capítol.

8.28 PLA DE DISCUSSIO: Força i violència

1. ¿Quina diferència hi ha entre força i violència?
2. ¿Es pot fer força sense violència? Posa un exemple.
3. ¿Es pot fer violència sense força? Posa un exemple.
4. ¿Seria correcte dir que la pedra que no va tocar l'Arís, va anar a parar contra el vidre amb força, però que la persona que la va llançar, ho va fer amb violència?
5. ¿Pot la violència ser brusca i enèrgica sense ser nociva?
6. ¿Pot una cosa ser violenta sense violar els drets d'algú?
7. ¿Pot una persona ser violenta sense violar els drets d'algú?
8. ¿Pot una persona tenir sentiments violents sense participar en accions violentes?
9. ¿Pot una persona participar en accions violentes sense tenir sentiments violents?
10. ¿Pots recordar alguna situació en què s'hagi usat la força sense una bona disculpa per fer-ho?
11. ¿Pots recordar alguna situació en què s'hagi usat la força amb una bona disculpa per fer-ho?
12. ¿Pots recordar alguna situació en què s'hagi usat la violència sense una bona disculpa per fer-ho?
13. ¿Pots recordar alguna situació en què s'hagi usat la violència amb una bona disculpa per fer-ho?
14. ¿Hauríem de recórrer mai a la força abans d'haver esgotat les alternatives pacífiques? Posa un exemple.
15. ¿Creus que té sentit treballar per eliminar la violència en el món?
16. ¿Creus que té sentit treballar per eliminar la força en el món?
17. ¿Creus que la persona que va llançar la pedra contra l'Arís hauria de ser (castigada) (disculpada) (elogiada) (renyada) (investigada)?
18. ¿És mai correcte perjudicar gent innocent?
19. ¿Passa, a vegades, que la gent és tan infeliç o està tan enrabiada que vol perjudicar algú, fins i tot persones innocents?
20. ¿Pot ser mai una bona excusa per algú dir: "Estava tan enbogat que no vaig poder evitar de fer-ho"? Posa un exemple, o explica el perquè no ho és.

8.29 PLA DE DISCUSSIO: Grat i desgrat, amor i odi.

1. Menciona un aliment que t'agradi, un que adoris, un que et desagradi i un que odiïs.
2. Menciona un joc que t'agradi, un que adoris, un que et desagradi i un que odiïs.
3. ¿és veritat que agradar és a estimar com desagradar és a odiar?
4. ¿és possible que t'agradi i et desagradi la mateixa persona?
5. ¿és possible estimar i odiar la mateixa persona?
6. ¿és sempre dolent l'odi?
7. ¿Pots mencionar algunes coses que seria bo que s'odiessin?
8. ¿és sempre bo l'amor?
9. ¿Pots mencionar algunes coses que seria dolent que s'estimes-
10. ¿Pot ser que hi hagi persones dignes de ser estimades, i que tu les coneguis però no les estimis?
11. ¿Pot ser que hi hagi coses odioses, i que tu les coneguis però no les odiïs?
12. ¿Què odies més: que un estranger es porti amb tu d'una manera mesquina, o que s'hi porti un dels teus amics?
13. ¿Què t'agrada més: que un estranger es porti amablement amb tu, o que algú, a qui et penses que no agrada, es porti amablement amb tu?
14. ¿La gent que t'agrada és la gent que entens?
15. ¿La gent que et desagrada és la gent que no entens?
16. Quan entens millor algú, ¿t'agrada més?

8.30 EXERCICI: Ressentiments

En Tomàs i en Pau eren bons amics. La Berta i l'Alicia també eren bones amigues. Al cap d'un temps, la Berta es va prometre amb en Pau. Però, després, la Berta va deixar de sortir amb en Pau i es va prometre amb en Tomàs. La Berta i l'Alicia van continuar sent amigues, però l'amistat entre en Tomàs i en Pau es va trencar.

1. ¿Pot ser que en Pau estigués gelós d'en Tomàs?
2. ¿és probable que en Tomàs estigués gelós d'en Pau?
3. ¿Et sembla que l'Alicia podria haver estat ressentida amb la Berta?
4. ¿Et sembla que en Pau podria haver estat ressentit amb la Berta?
5. ¿és probable que en Tomàs estigués indignat amb en Pau?
6. ¿Pot ser que en Pau estigués indignat amb en Tomàs?
7. ¿Pot ser que l'Alicia tingués enveja de la Berta?
8. ¿és probable que la Berta tingués enveja de l'Alicia?
9. ¿Tenia cap dels quatre una bona raó per estar gelós?
10. ¿Tenia cap dels quatre una bona raó per tenir enveja?
11. ¿Tenia cap dels quatre una bona raó per estar indignat?
12. ¿Tenia cap dels quatre una bona raó per estar ressentit?

RESPOSTES I ORIENTACIONS

8.2:

Demana als alumnes que donin raons que recolzin les seves classificacions. Moltes de les seves respostes haurien de trobar suport en el mateix text de la novel·la; tanmateix, sigues sensible i receptiu envers les respostes que derivin de les idees que els alumnes s'han format dels diversos personatges. Accepta, doncs, aquestes visions, mentre no siguin inconsistentes -no entrin en contradicció clara- amb el propi text; que els alumnes comparin entre si les diverses imatges que tenen dels personatges, i evita d'erigir una sola imatge com si fos la verdadera imatge de l'Arís, la Lisa, en Toni, etc.

8.3:

recordar	- la Mimi
preguntar-se	- en Daniel
calcular	- en Toni
imaginar	- en Ramon
decidir	- en Tomàs
preocupar-se	- en Marc

8.4 i 8.5:

Esbossa les teves pròpies respostes a cada qüestió, i després demana a la classe que faci els exercicis. No mencionis, però, les teves respostes; ni tan sols caiguis en la temptació d'emportar-te-les a classe. Si cal, anima els alumnes perquè usin un diccionari. També pots dividir la classe en grups, i repartir les qüestions entre els grups. Al final, que tots mostrin els seus resultats. (Observa que les qüestions de l'exercici 8.4 estan encadenades, mentre que les de 8.5, no. Les de 8.5 més aviat estan organitzades per parelles: 1-2, 3-4.)

Quan hagi completat aquests dos exercicis amb els alumnes, repassa, en privat, les respostes donades abans per tu mateix a aquestes qüestions. ¿N'hi ha cap que ara canviaries? ¿Per què? Pensa un xic sobre això. Com més compreguis els mecanismes conceptuals -tant els teus com els dels alumnes-, més bé entendràs també el programa de Filosofia per Nens, atès que el pensar i, especialment, el pensar sobre el pensar són peces centrals d'aquest programa.

8.6:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	R	E	C	O	R	D	A	R	A	■
2	E	■	R	O	I	■	■	E	V	A
3	C	L	I	■	M	A	L	D	A	R
4	T	E	D	I	■	A	D	I	R	A
5	I	V	A	S	■	■	I	M	I	N
6	F	I	■	E	R	■	■	I	I	I
7	I	T	E	R	A	■	■	A	R	N
8	C	A	S	■	E	I	N	A	■	R
9	A	R	M	A	D	I	S	■	I	R
10	R	■	A	F	I	L	A	R	■	A

8.19:

1. L'oli és menys dens que el mercuri.
2. La Júlia és més feliç que la Joana.
3. El Barcelonès és més petit que el Pallars Jussà.
4. Els cargols són més lents que les salamandres.
5. El contrabaix toca més baix que el violí.
6. Els Cadillaccs són més luxosos que els Seats.

8.20:

1. Vuit és dues vegades dos.
2. En Joan aprecia en Tomàs.
3. Benet XIII és el mateix que Pero Martines de Luna.
4. La Montserrat és la mare de la Mònica.
5. Un llac és més gran que un bassal.
6. En Marc és amic de l'Antoni.

	Verdadera	Falsa	Indeterminada	Tipus
1.		X		2
2.			X	3
3.	X			1
4.		X		2
5.	X			1
6.			X	3

NOTA: Potser ja estàs familiaritzat amb els termes tècnics que s'apliquen als tres tipus de relacions amb róssec que hem assenyalat:

Les relacions de tipus 1 s'anomenen "transitives";
les relacions de tipus 2 s'anomenen "intransitives";
les relacions de tipus 3 s'anomenen "no-transitives".

Si ja els coneixes, segueix el mateix consell que es dona a: Cap. 7, "Respostes i Orientacions", exercici 7.21, NOTA.

8.21:

1. El Canadà és més gran que França; o bé: Anglaterra és més petita que el Canadà.
2. En Toni és més alt que l'Alex; o bé: l'Alex és més baix que en Toni.
3. L'Arnau pesa més que en Pep; o bé: en Pep pesa menys que l'Arnau.
4. La Sònia balla millor que la Mariona; o bé: la Mariona balla pitjor que la Sònia.

8.23:

1. mamífers
2. fruites
3. animals
4. alumnes d'escola primària
5. llocs que s'han de construir

8.24:

A)

1. Tots els nens d'aquesta classe són persones que volen guarir malalts.
2. Tots els quadrats són figures planes.
3. Tots els gats que criden són felins sofrents.
4. Totes les escoles són llocs de foment de la cultura.
5. Tots els nens que raonen són persones
6. Totes les botifarres són botifarres de carn de porc.
7. Totes les tempestats de trons són coses que trobo molt emocionants.
8. Tots els membres d'aquesta classe són persones que no haurien de continuar fent aquest exercici.

B) Sí.

8.25:

- 1a: moralment com cal
1b: esportivament hàbil
- 2a: agradable
2b: apropiat per l'objectiu
- 3a: considerable, suficient
3b: més de
- 4a: expressió de satisfacció
4b: ponderació d'abundància i excel·lència

5a: possessions
5b: fruits

6a: productiu, profitós
6b: adequat, satisfactori

7a: correcte
7b: millorar, progressar

8a: sa
8b: moralment com cal

9a: de manera correcta
9b: allò que és degut, i/o útil, i/o que proporciona satisfacció o felicitat, i/o que és convenient. [Observi's que la resposta a aquest últim exercici dependrà de la concepció que es tingui de què és el bé.]

8.28:

Abans de discutir aquesta idea, serà bo que els alumnes rellegeixin el capítol 4.

Pistes: 6. una tempesta
7. un malalt violent

AUTOAVALUACIO DEL MESTRE

1. ¿Entenen tots els meus alumnes els tres tipus de relacions amb róssec? ¿Qui necessita ajuda en aquest punt?
2. ¿Entenen tots els meus alumnes què és un sil.logisme vàlid?
3. ¿Veuen tots els meus alumnes la connexió entre sil.logismes vàlids i relacions amb róssec?
4. ¿De quina manera he usat el text per il.lustrar els valors i per justificar que hi ha coses que s'anomenen bones?
5. ¿He restringit la discussió al capítol 8 o bé animo els alumnes a fer referències al material ja vist en els capítols anteriors? ¿Què puc fer per aconseguir que tots els meus alumnes usin materials de capítols anteriors per entendre millor el capítol que s'està discutint en aquell moment?

CAPITOL NOU

Si els alumnes no tenen a punt comentaris propis sobre els esdeveniments i els temes d'aquest capítol, prova de preguntar-los alguna de les qüestions següents:

1. ¿És natural plorar?
2. ¿Per què plora en Daniel?
3. ¿Per què la Sra. Codina envia en Daniel al despatx del director?
4. ¿Et sembla que el Sr. Prat havia de parlar del problema d'en Daniel amb tota la classe?
5. ¿Què significa la paraula "idolatria"?
6. En Daniel tria obeir els seus pares més que no pas l'escola. ¿Com defensa la seva elecció?
7. Si tu haguessis sigut el director, ¿com hauries tractat el problema d'en Daniel?
8. Si tothom creïés que la terra és plana, ¿seria per això plana?
9. ¿És correcte el que pensa en Daniel: que, a vegades, és la minoria, i no la majoria, la que té raó?
10. Si tu haguessis sigut en Marc, ¿què hauries respost quan el Sr. Prat va dir "que les paraules dels juraments eren estàndard, i que es recitaven igual en qualsevol acte civil o militar de caire patriòtic"?
11. ¿Té raó en Toni quan pensa que estar en desacord amb algú -ni que siguin els propis pares i mestres- no és pas una falta de respecte?
12. ¿Fots respectar algú encara que estiguis en desacord amb ell?
13. ¿Per què li deu agradar, a un mestre, que un seu alumne estigui en desacord amb ell?
14. ¿Què volia dir en Miquel amb "això val en tots dos sentits"?
15. ¿Si guanyessis amb les teves idees a classe, sentiries el mateix que quan guanyes en el camp d'esports?
16. ¿Per què ho deu pensar l'Arís, que els nens necessiten ser lliures per pensar pel seu compte?
17. ¿Pensar per si mateix significa "llibertat per fer el que vulguis"?
18. Si una persona no és mai lliure per pensar pel seu compte, ¿pot ser lliure en altres àrees de la seva vida?
19. ¿Et sembla que en Miquel apareix molt canviat en aquest capítol? ¿En quin sentit?

IDEA 1: PLORAR

Hi ha un lligam natural entre tenir sentiments d'infelicitat i plorar. Sovint, però, el plorar és cohibit per pressió social. Conseqüentment, pot ser que els nens no sàpiguen si els és permès mai de plorar, o que estiguin insegurs de en quines circumstàncies ho poden fer.

Quan un fa una cosa moralment dolenta, la societat procura que aquella persona se senti culpable. Però també hi ha altres tipus de conducta que la societat controla de manera semblant. D'això últim, n'és un bon exemple el plorar. Plorar és quelcom molt personal; tanmateix, com més gran es fan els nens, més conscients són de les sancions socials que pesen sobre el plor. Per això, els nens més inclinats a plorar, estan cada vegada més capficats per la vergonya que hi va lligada.

Podries obrir una discussió sobre el plorar, tot preguntant si plorar és natural, i si hi ha circumstàncies en què és propi plorar. Demana'ls també que considerin circumstàncies en què plorar sigui impropi. El teu objectiu hauria de ser ajudar-los a veure que els judicis sobre si plorar és o no vergonyós depenen molt dels contextos. La seqüència de qüestions següent pot ajudar a això:

1. ¿Alguna vegada et sents millor després d'haver plorat?
2. Si, a algú, li han ferit els sentiments, ¿ho pot expressar a una altra persona tot plorant?
3. ¿Pots descriure una situació en què plorar sigui el que és propi de fer?
4. ¿Et pots imaginar una situació en què seria impropi plorar?
5. ¿És mai propi plorar a fi d'aconseguir que altres facin una cosa que, si no, no farien?

Ara el teu objectiu hauria de ser animar els alumnes perquè intentin definir, entendre i avaluar el plorar. Vigila amb atenció per evitar que la discussió consisteixi només en un enfilall de testimonis, l'un darrere l'altre; encoratja els alumnes a explorar què pot significar el plorar. Que vegin, per exemple, que el plorar pot descobrir que som molt sensibles a les actituds dels altres respecte al nostre comportament.

9.1 EXERCICI:

Digues, en cada cas, si penses que plorar és justificat o no:

1. L'Helena ja fa sis setmanes que plora, perquè tenia una cuca que estimava molt i que se li ha mort de vella.
2. Ahir, després que dos xicotets alts i grossos robessin i peguessin a la Maria, ella va arribar plorant a casa.
3. En Miquel, el germanet de la Maria, es va posar a plorar quan va veure que havien fet mal a la Maria.

4. Els nois que van robar i pegar a la Maria van ser descoberts. Quan els van agafar, van començar a plorar.
5. Quan en Marc va descobrir que no l'havien convidat a la festa, es va posar a plorar.
6. L'Ester té llàgrimes als ulls, perquè, en anar a penjar un quadre, s'ha picat el dit amb el martell.
7. En Maurici té llàgrimes als ulls, perquè ha estat pelant cebes.
8. "Era una pel·lícula tan trista -va dir la Cèlia-, que m'he l'he passat plorant."
9. Quan la Clàudia va veure que no podria estrenar cap vestit per la festa, es va desfer en plors.
10. Quan l'Emili va llegir les notes i va veure que hauria de repetir curs, va començar a plorar.
11. Tot i que la família es traslladava a una casa nova, li sabia tan greu, a la Victòria, abandonar aquell domicili, que va començar a plorar.
12. "Em passo l'estona bramant -va dir amb orgull-; al capdavant, sóc el protagonista de l'obra."
13. "iI és clar que ploro! -va dir l'Oriol-. iHem perdut el partit!"
14. L'Àlicia s'ho va passar tan bé que plorava de riure.
15. Sempre que la Dolors vol aconseguir alguna cosa, es posa a plorar.

IDEA 2: ¿QUE ÉS UN SIMBOL?

A la pàgina 56, el Sr. Prat diu que la bandera catalana és un símbol. La noció de símbol és molt rica i complexa. Es pot començar a discutir aquesta noció tot comparant símbols amb senyals.

Un senyal és una simple marca o un indicador. És una manera abreujada d'informar la gent sobre alguna cosa o de donar-los instruccions per fer alguna cosa. Per exemple: el rètol a la porta del cine amb el títol d'una pel·lícula indica a la gent que passa per allà quina és la pel·lícula que s'està projectant en aquell cine. Un senyal de "stop" indica a la gent que es comportin d'una determinada manera. Normalment, els senyals són simples, explícits i directes.

Els símbols, en canvi, representen normalment situacions complexes. Les quatre barres són un símbol que representa el poble català, les seves institucions, la seva història. L'Arc de Triomf és un símbol de França, i també de París i de l'èxit tecnològic. El nom de Martí Luter King significa no només les reivindicacions de la població negra nord-americana, sinó també la lluita pels drets humans, l'auto-sacrifici, el pacifisme i el projecte d'un món millor.

En general, un símbol té un significat molt més ric que un senyal, encara que sovint sigui difícil de fer explícit aquell significat. Un símbol pot ser un acte, com, per exemple, una encaixada; o pot ser un objecte especial, tal com una dalla és un símbol de la mort, el Papà Noël un símbol de Nadal, les balances un símbol de la justícia, o un cor travessat per una fletxa un símbol de l'amor.

Ajuda els alumnes a entendre la diferència entre senyals i símbols que tenen un significat semblant. Per exemple: quan viatgen per l'autopista es troben amb un senyal amb una fletxa i la paraula "València". Quan pensen en València els poden venir a la ment les Falles, el Miquelet o l'horta i els tarongers, perquè totes aquestes coses són representatives de València. Però convé que sàpiguen distingir bé entre tres tipus de realitats diferents: la ciutat de València, la paraula "València" i els diversos símbols de València.

9.2 EXERCICI: Símbols i senyals

A) Omple els espais o bé amb la paraula "símbol" o bé amb la paraula "senyal":

1. El pagès explorava ansiosament el cel amb la vista, i buscava algun ( ) de pluja.
2. Com que era sorda i muda, conversava per mitjà d'un llenguatge de ( ).
3. Per a qualsevol que hagi sofert amb els nazis, l'esvàstica serà sempre un ( ) d'opressió despietada.
4. Per a tots els que pateixen opressió a qualsevol lloc del món, Amnistia Internacional ha esdevingut un ( ) d'esperança.
5. L'orador va reconèixer que l'augment de la criminalitat és un ( ) del nostre temps.

B) A cada ratlla hi ha una paraula entre parèntesis. Has d'escriure la paraula a l'espai corresponent, però has de decidir si ha d'anar escrita amb cometes o no. Si el que fa l'oració és parlar de la paraula que hi escrius, aleshores la paraula ha d'anar entre cometes; en canvi, si l'oració no parla de la paraula, sinó que es refereix a alguna altra realitat no lingüística, aleshores escriu la paraula sense cometes.

1. (Amor) ..... és cec.
2. (Amor) ..... té quatre lletres.
3. El mestre va escriure (exercici) ..... a la pissarra.
4. Aquest mapa té (les Illes) ..... de color verd.
5. (Girona) ..... rima amb "llimona".

9.3 EXERCICI: ¿Senyals, símbols, o totes dues coses?

Els exemples següents, ¿són senyals, són símbols, o bé totes dues coses?

1. "100 % natural", a l'etiqueta d'un suc de fruita.
2. Les busques d'un rellotge.
3. Tapar-se el nas.
4. Aplaudir al final d'una bona representació.
5. Un anell de casament.
6. Un semàfor de color verd.
7. En una bandera, dos ossos creuats i un crani.
8. Una insígnia de policia.

IDEA 3: ¿DISSENTIR ÉS UNA FALTA DE RESPECTE?

Alguns adults tendeixen a interpretar les preguntes dels nens com a indicacions de falta de respecte. I alguns nens potser interpreten la resistència d'un adult a discutir certes creences com un acte defensiu que impedeix que el nen planteji altres qüestions. A vegades, aquests nens i adults entren en conflicte, i és ben possible que els mestres es trobin al mig de conflictes d'aquests. Els mestres no volen inhibir la curiositat natural del nen o el seu sentit d'admiració. D'altra banda, els mestres tampoc no volen interferir amb els drets dels adults a mantenir conviccions sense estar obligats a justificar-les. El mestre ha de respectar el dret dels adults a pensar pel seu compte, però té també l'obligació de cultivar el potencial que hi ha en el nen, i que precisament l'hauria de portar a esdevenir un adult capaç de pensar pel seu compte.

Per tant, els mestres no poden deixar sense respostes als nens que s'esforcen per pensar pel seu compte, fins i tot quan es tracta de matèries que la societat considera delicades. [El mestre que no oferís respostes, seria, literalment, un ir-responsable. Això no vol dir, és clar, que el mestre hagi d'oferir respostes tancades. Ben al contrari. Tan perniciososa pot ser la manca de resposta com la resposta tallant i definitiva. Les "receptes" que tot ho resolen, són només un tipus de resposta, i no pas sempre el millor. Sovint caldrà recórrer al suggeriment, a la comparació, a la consideració d'exemples ben diferents, al recordatori de casos anteriors, a l'examen detingut de posicions contràries o de la pròpia. Aquests -i molts altres de semblants- són els mitjans que té el mestre per respondre a l'alumne, és a dir, per acompanyar-lo en la seva pròpia recerca de respostes.]

La manera concreta, però, com el mestre ha de tractar els esforços del nen per entendre i investigar allò que hi ha al darrere de moltes conviccions, requereix sempre de part seva tacte i comprensió. Això inclou la responsabilitat de fer que els nens s'adonin que també els adults tenen dret a pensar pel seu compte sobre aquestes conviccions. El dret a la diferència i a la discrepància ha de ser gradualment reconegut per les dues bandes.

9.4 EXERCICI: ¿Què és el respecte?

A) Ordena d'1 a 4 totes les respostes proposades: amb l'1 la més apropiada, i amb el 4 la menys apropiada:

1. Quan es tracta un llibre de tal manera que les pàgines no s'embruten ni s'esquincen, es pot dir que el llibre és tractat amb (interès) (atenció) (respecte) (cura).
2. Quan una bandera és hissada o arriada cerimoniosament, és que se la vol tractar amb (amor) (sol.licitud) (reverència) (respecte).
3. Preservar espècies animals en perill d'extinció és una manera de mostrar el/la nostre/a (estimació) (cura) (respecte) (preocupació) per la riquesa i varietat de la naturalesa.
4. Quan un nen diu a un adult "Sra." o "Sr.", es tracta d'un senyal de (respecte) (temor) (admiració) (estimació).
5. El fet que els companys de classe, en lloc de parlar tots alhora, parlin i escoltin per torns, indica que es tenen (deferència) (estimació) (respecte) (consideració) mutu/mútua.

B) Discuteix el següent:

1. ¿Pots respectar una persona sense que aquella persona t'agradi?
2. ¿Pot ser que una persona t'agradi sense que la respectis?
3. ¿Pots posar un exemple d'una cosa que respectes i que altra gent no respecta?
4. ¿Pots posar un exemple d'una cosa que altra gent respecta i tu no?
5. ¿Respectes la gent que és més forta que tu més del que respectes la gent que és més dèbil que tu?
6. ¿Respectes la gent que té més salut que tu més del que respectes la gent que té menys salut que tu?
7. ¿Respectes la gent que fa moltes coses bones més del que respectes la gent que fa poques coses bones?
8. ¿Et respectes tu mateix?
9. Els dies en què estàs content amb tu mateix i et respectes, ¿tendeixes a apreciar i respectar els altres menys, o bé més?
10. ¿Són dignes de respecte tots els éssers humans? ¿També aquell que és desagradable amb tothom que troba?

9.5 DISCUSSIO: Gent que està en desacord amb nosaltres

¿Ens sentim "honorats" quan la gent està en desacord amb nosaltres? En aquest capítol, en Toni i en Ramon comenten que un de seus mestres se sent, de fet, honorat quan els alumnes estan en desacord amb ell.

1. ¿Per què deu ser això?
2. ¿Et sentiries honorat si el teu germà o la teva germana estigués en desacord amb tu? ¿Per què sí? ¿Per què no?
3. ¿Et sentiries honorat si el teu amic estigués en desacord amb tu? ¿Per què sí? ¿Per què no?
4. ¿Se sent honorat l'Arís quan, en el capítol 4, en Toni està en desacord amb ell? ¿Què és el que sent l'Arís?
5. ¿Et sents "honorat" quan algú està en desacord amb tu? ¿Què el que sents a vegades? ¿Ho pots descriure?

9.6 DISCUSSIO: ¿Dissentir és una falta de respecte?

1. Si veiessis un conductor que, per error, entra en un carrer de direcció prohibida, ¿faries un crit per avisar-lo?
2. Si veiessis que algú, per error, està a punt de prendre una medicina equivocada, ¿pensaries que és incorrecte avisar-lo?
3. Si el caixer del cine et tornés el canvi malament, ¿protestaries?
4. Si algú t'assegurés insistentment que la terra és plana, ¿sabria greu discrepar?
5. Si els teus amics et diguessin que no et serien més amics si no estaves d'acord amb ells, ¿gosaries discrepar?
6. Si els teus mestres et diguessin que volien que pensessis pel teu compte, ¿significaria això que, en certes coses, podries tenir opinions diferents de les seves?
7. Si els teus mestres et diguessin que volien que pensessis pel teu compte, ¿els desobeiries si arribaves a les teves pròpies conclusions?
8. Si els teus mestres et diguessin que volien que pensessis pel teu compte, ¿els faltaries al respecte si estaves en desacord amb ells?
9. ¿Hi ha temes sobre els quals és millor que et formis la teua pròpia opinió i tinguis judicis propis?
10. ¿Hi ha altres temes sobre els quals és millor deixar que altra gent pensi per tu?
11. ¿Hi ha vegades en què estàs en desacord amb altra gent sense saber el perquè hi estàs?
12. ¿Quina de les quatre possibilitats següents prefereixes?:
  - a. Estar d'acord amb altres i saber-ne el perquè.
  - b. Estar d'acord amb altres i no saber-ne el perquè.
  - c. Estar en desacord amb altres i saber-ne el perquè.
  - d. Estar en desacord amb altres i no saber-ne el perquè.¿Pots explicar per què has triat l'alternativa que has triat?

IDEA 4: CERIMONIA I RITUAL

Com que és possible que la noció de "ritual" no sigui familiar per molts nens, potser anirà bé de començar la discussió tot contrastant el ritual amb l'hàbit. La diferència entre un hàbit i un ritual és que l'hàbit consisteix a fer una cosa mecànicament, de manera repetitiva i sense pensar, mentre que un ritual, per bé que repetitiu, ha de ser intensament significatiu per a aquells que hi participen. Així, una persona pot tenir l'hàbit de tocar-se l'orella mentre parla; però aquest gest no té cap significat particular per a ell. D'altra banda, un torero pot pendre part en tot un ritual abans de sortir a l'arena, perquè sent que fer-ho és important i ple de significat.

En cert sentit, les actuacions rituals estan separades o aïllades del món quotidià. En la vida diària, les consideracions pràctiques són primordials. Ara bé, si es participa en un ritual és perquè és significatiu en els seus propis termes, i no pas a causa de beneficis pràctics. Quan es pren part en un ritual, sembla que el temps es detura o que esdevé poc important, igual com passa quan es llegeix un llibre, es contempla un espectacle o s'escolta música.

Sovint les cerimònies i els rituals són molt similars. Les principals diferències potser siguin qüestió d'èmfasi. Els rituals de naturalesa religiosa són més freqüents que no pas els que no ho són; les cerimònies, però, tant poden ser religioses com no. A més, els rituals es repeteixen d'una manera característica; les cerimònies, en canvi, poden ser ocasionals. Es pot inventar una cerimònia única per a una ocasió especial; però els rituals estan pensats per actuacions repetides. (Vegi's també: cap. 14, idea 7; cap. 15, idea 2.)

9.7 EXERCICII: Cerimònies i rituals

A) En cada cas, digues quines són les respostes -si en trobes- que no es poden aplicar:

1. Els concerts de rock són (entreteniments) (divertits) (rituals) (gresca) (actuacions sagrades).
2. Les desfilades militars són (festivals) (gresca) (mascarades) (celebracions) (cerimònies).
3. Els dinars de Nadal són (tradicions) (cerimònies) (ocasions de retrobament) (llargs de preparar) (àpats que engreixen).
4. Cantar o tocar l'himne quan arriba o marxa el President és un/una (ritual) (cerimònia) (ritu) (costum) (hàbit).
5. Les celebracions de la Diada Nacional són (observances) (cerimònies) (festivitats) (banquets) (formes d'adoració).
6. Rentar-se les dents és un/una (hàbit) (observança) (espectacle) (cerimònia) (rutina) (ritu).
7. Els cantants que fan escales cada dia participen en un/una (ritual) (conspiració) (pràctica) (hàbit) (cerimònia).

8. Una declaració de principis és un/una (activitat inicial) (acte judicial) (cerimònia d'iniciació) (ritu) (tornar a començar) (manifestació de conviccions).
9. Elegir més homes que dones per als càrrecs polítics és un/una (passatemps) (tradició) (costum) (vici) (virtut) (deficiència) nacional.
10. Quan, després de l'elecció, el President pren possessió del càrrec, sempre es fa un/una (cerimònia) (celebració) (ritual) (gravació de l'acte) (representació).

B) (Aquest exercici pot resultar difícil.)

Repassa les respostes rebutjades i digues el perquè les has exclòs. Potser t'ajudarà a fer-ho, si consideres quines són les assumpcions bàsiques que has relacionat amb els diversos subjectes de les oracions; segurament que són aquestes assumpcions les que t'han suggerit que certes respostes resultaven inacceptables, i per això les has rebutjat.

IDEA 5: ¿QUE ÉS UN COSTUM?

Quan, en una societat, es fixa una determinada manera de fer les coses, llavors tenim el que anomenem un costum. Sovint, els costums d'un grup difereixen dels d'un altre, o d'una societat a una altra, o d'una nació a l'altra. En algunes parts del món és costum que la gent descansi un xic havent dinat, mentre que en altres parts del món això és inaudit. En alguns països s'acostuma a fer l'àpat important al migdia, mentre que en altres països es fa al vespre. En alguns llocs, els afers de negocis acostumen a començar a les 8 del matí o abans, mentre que en altres llocs mai no es du a terme cap negoci abans del migdia.

és rar que els costums siguin imposats per llei. Tanmateix, molts costums estan tan atrinxerats que la gent s'ofèn si el costum no es respecta. Hi ha parts d'Europa en què és costum que els estudiants es posin drets quan el mestre entra a l'aula. Semblantment, quan, en aquest país, el President fa acte de presència en una sala, és costum que tothom es posi dret; no fer-ho, es considera una infracció de les normes socials de respecte.

En una societat pluralista és inevitable que els nens es trobin amb moltes persones diferents que tenen costums molt diferents. Quan els nens van de visita a casa d'altres nens, descobreixen costums diferents dels practicats a casa seva. Quan van de viatge o reben la visita de persones d'altres països, entren necessàriament en contacte amb costums diversos. És natural que s'interroguin sobre aquests costums, més quan a vegades els altres esperaran que ells s'hi adaptin. És per aquestes raons que una reflexió sobre els costums pot resultar molt útil als nens.

9.8 PLA DE DISCUSSIO: Costums

Les coses que tothom fa i que tothom espera que tu també facis, s'anomenen costums.

Cada societat té un gran nombre de costums, que s'espera que els membres d'aquella societat obeeixin.

A vegades un costum és molt útil a l'individu que el segueix. Per exemple: molta gent segueix el costum de rentar-se les dents, i això és una cosa francament bona per les dents. Altres costums, en canvi, com el de portar corbata, no són gens útils.

1. Imagina't que anessis a una societat on hi hagués el costum de no portar vestits: ¿en portaries tu? Imagina't que tinguessis un anell màgic i que només fent girar l'anell en el teu dit, et poguessis fer invisible: ¿encara aniries vestit ara?
2. Quan vols que et preguntin a classe, ¿tens el costum d'alçar la mà?
3. Quan algú es fa mal al pati, ¿hi ha el costum d'anar a buscar ajut?
4. Si uns quants de vosaltres veieu un parell de nanos que es barallen, ¿hi ha el costum de despartir-los?
5. Si un grup de nanos veu que un parell de nanos més grans agafen una cosa que pertany a un nano més petit, ¿té el grup el costum d'intervenir i de fer que els nanos més grans tornin aquella cosa?
6. ¿Són sempre bons els costums?
7. ¿Pot ser -tal com suggereix en Miquel al final de la pàgina 59- que, quan els altres volen que obeeixis els seus costums, t'arribin a ofendre més del que tu els ofendries si desobeixis els seus costums?
8. La pràctica, implantada per la Júlia i la Lisa, de menjar els mateixos entrepans cada dia i de partir-se'ls (recordi's el començament del cap.3), ¿és un ritual, una cerimònia, un hàbit o un costum?

IDEA 6: ¿TE SEMPRE RAÓ LA MAJORIA?

En Daniel posa en dubte que la majoria tingui sempre raó. Pregunta si els valors morals d'una persona podrien ser preferits a les lleis civils d'una societat. Heus aquí el que diu:

- a. Pel fet que la majoria de la gent faci una cosa, aquella cosa no és pas necessàriament correcta.
- b. En casos de conflicte, la societat hauria de respectar les conviccions morals d'una persona.
- c. Hi ha ocasions en què la majoria pot estar equivocada i l'individu pot tenir raó.

Hi ha molts casos en què un vot majoritari és adèquat, com quan s'elegeixen els delegats de curs o es decideixen algunes activitats. També hi ha, però, moltes situacions que no conviden a prendre decisions majoritàries. El vot majoritari, per exemple, no és la manera de decidir si una resposta a un problema d'aritmètica és correcta o no. Ni ningú no voldria decidir tampoc per votació si l'acer és més fort o no que l'alumini. Del que es tracta aquí és de no desacreditar cap dels dos procediments. Més aviat cal avisar els nens que hi ha diferents maneres de prendre decisions. Algunes exigeixen que es consultin altres persones i que es formi una majoria; en altres casos, poden resultar més apropiades tècniques ben diferents.

9.9 EXERCICI:

A) ¿Quin dels casos següents et sembla que s'hauria de decidir per votació majoritària?

	Majoria desitjable	Majoria no desitjable
--	--------------------	-----------------------

1. S'han de seleccionar els onze jugadors de futbol més populars de l'any.
2. Hi ha un desacord a la classe sobre quan va acabar la Guerra dels Segadors. Alguns diuen que va ser el 1652, i d'altres que el 1659.
3. Hi ha qui creu que els humans en realitat no moren, i hi ha qui creu que sí.
4. En Mateu diu que un angle recte té 180º, però la meitat de la classe diu que té 0º.
5. Alguns de la classe volen que el director triï els delegats de curs, però la majoria vol que siguin elegits per la pròpia classe.
6. Durant el partit, l'àrbitre i els jutges de línia no estan d'acord sobre si el jugador ha caigut dins o fora de l'àrea petita.
7. Alguns membres de la família creuen que en Sapir -el gat- té un virus; altres creuen que té un brom.
8. La classe va fer una rifa. Alguns pensen que el benefici net va ser de 55.000,-R; d'altres creuen que va ser de 90.000,-R.
9. A l'hora del viatge de fi de curs, alguns volen anar a Mallorca, i altres volen anar a París.
10. Hi ha hagut un gran debat a classe sobre si és possible que el temps vagi enrere.

B) ¿Pots donar una bona raó per cada resposta de l'apartat A?

IDEA 7: ELS DRETS DELS NENS

Els drets dels nens són un subgrup dels drets humans generals. Sovint s'ha plantejat la qüestió de l'origen dels drets humans. Alguns sostenen que els drets humans són un do de Déu; altres pensen que aquests drets tenen l'origen en la naturalesa; i uns altres veuen els drets com un producte de la raó humana (com a "evidents en si mateixos"); un altre grup troba la font dels drets humans en la societat. La Declaració Universal dels Drets Humans (1948) de l'ONU invoca dues d'aquestes fonts: la naturalesa o naixement, i la raó. (Recordi's només l'art. 1 de la Declaració: "Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets. Estan dotats de raó i de consciència i haurien d'actuar els uns envers els altres amb esperit de germanor.") Ara bé, la mateixa Declaració també adopta l'opinió que és la societat la que ha de vetllar per promoure i aconseguir el respecte d'aquests drets i llibertats, i, per tant, assumeix el compromís de fer-ho.

Havent-hi, com hi ha, tantes opinions diferents sobre els drets humans en general, no ens ha pas de sorprendre que els drets dels nens també siguin motiu de controvèrsia. Ens hem acostumat a la idea que els nens, quan arriben a una certa edat, adquireixen alguns drets que els vénen de la societat (com ara, dret de vot, drets econòmics, dret a participar en certs espectacles, a sortir sols del país) o que els vénen dels seus pares (com el dret d'usar el cotxe familiar o de tornar més tard a la nit). En canvi, és menys freqüent parlar dels drets que els nens tenen com a nens. ¿En tenen, de drets? Si és així, ¿quins tenen? ¿Quins arguments poden fer servir els nens per recolzar la reivindicació dels seus drets? Els nens podrien reivindicar certs drets sobre la base de la seva pròpia dependència i de la seva incapacitat per mantenir-se o defensar-se tots sols.

9.10 PLA DE DISCUSSIO: ¿Què és un dret?

1. Quan el mestre reparteix els llibres de text, i tots els altres alumnes de la classe en reben un, ¿té dret la Gemma a rebre un llibre?
2. Resulta que l'escola té un llibre de menys, i se li diu, a la Gemma, que no s'hi pot fer res perquè ella tingui llibre. ¿Continua tenint dret a un llibre la Gemma?
3. La Gemma s'ha passat el dia somiant amb un gelat. Ara se'n va cap a casa i veu una nena petita que surt d'una botiga amb un gelat a la mà. ¿Té dret la Gemma a pendre-li el gelat, a la nena?
4. La Gemma no vol esperar que el semàfor sigui verd per travessar el carrer, i el travessa amb vermell. ¿Té dret a fer això?
5. Quan la Gemma arriba a casa, comença a llegir la pàgina d'entreteniments del diari. Però el seu germà bessó, en Dani, li pren el diari de les mans. ¿Té dret a fer això en Dani?

6. A casa de la Gemma hi ha pollastre rostit per sopar. ¿Té dret a una porció la Gemma?
7. Els germans de la Gemma, en Dani i en Jep, volen les cuixes. La Gemma també. Però només n'hi ha dues, de cuixes. ¿Té dret la Gemma a menjar-se'n una?
8. El gos de la Gemma, en Dog, s'està fent vell. ¿Té dret a viure?
9. En Dani observa el seu pare que està fumant. En Dani voldria fer el mateix. ¿Té dret a fer-ho?
10. En Jep acaba els estudis secundaris a l'Institut. ¿Té dret a trobar feina?
11. En Jep és arrestat per una policia per conduir sense carnet. ¿Té dret aquella policia a fer-li això?
12. A la llibreria pública, hi ha un llibre que en Jep vol llegir. ¿Té dret a veure el llibre?
13. ¿D'on vénen els drets?
14. ¿Hi ha drets que adquirim quan neixem, i altres drets que adquirim quan ens fem grans?
15. ¿Els drets d'algunes persones poden anul·lar els drets d'altres persones?

9.11 FLA DE DISCUSSIO: Deures i drets

1. ¿Vas demanar que et portessin al món? ¿Coneixes algú que ho demanés?
2. ¿Els teus pares estan obligats a donar-te menjar, vestits i aixopluc?
3. ¿Tens dret a compartir els àpats de la teva família?
4. ¿Tenen dret els teus pares a menjar-s'ho tot i a no deixar res per tu?
5. ¿Tens el deure d'estar agraït als teus pares perquè et proporcionen aliment i aixopluc?
6. ¿Tenen dret els teus pares al teu agraïment per qualsevol cosa que fan per tu?
7. ¿Passa, a vegades, que hi ha persones que fan coses per tu perquè pensen que és el seu deure, tot i que realment no les voldrien pas fer?
8. ¿Fas, a vegades, coses per altra gent només perquè penses que és el teu deure?
9. ¿Tenen dret els nens a protecció contra els segrests?
10. ¿Tenen dret els nens a protecció contra la fam? ¿I contra la malnutrició?
11. ¿Tenen dret a l'educació els nens?
12. ¿Tenen dret a la intimitat els nens?
13. ¿Et sembla que els nens tenen dret a formar-se opinió pròpia sobre el seu equip de futbol preferit? ¿Sobre el llibre preferit? ¿Sobre el país preferit? ¿Sobre la religió preferida?
14. ¿Et sembla que els nens tenen dret a tenir amics propis?
15. ¿Et sembla que els nens tenen dret a anar en bicicleta? ¿En bicicleta pròpia?
16. ¿Et sembla que els nens tenen dret a decidir pel seu compte quins són els seus drets?

9.12 PLA DE DISCUSSIO: ¿Tenen drets els nens?

Imaginem-nos que se us demanés que vosaltres mateixos redactéssiu una Constitució per governar la vostra escola.

Suposem que una part d'aquesta Constitució fos una Declaració de Drets, semblant a la Declaració Universal dels Drets Humans (1948) de l'ONU, o a la Declaració dels Drets de l'Infant (1959), també de l'ONU.

¿Quins serien alguns dels drets que voldries garantir als escolars? Fes una llista de tots els drets que et sembli que s'haurien de garantir als escolars.

IDEA 8: ¿COM PODEM ENCORATJAR ELS NENS A PENSAR PEL SEU COMPTE?

A la pàgina 60, l'Aris diu al Sr. Prat que els nens necessiten ser lliures per pensar pel seu compte. Pensar per si mateix és un dels temes bàsics de la filosofia per nens, i és una idea principal que es va repetint en aquest manual. L'exercici següent pretén ajudar els alumnes a pensar què significa pensar per si mateix.

No oblidis que hi ha una gran diferència entre pensar per si mateix i pensar sobre un mateix. Observa que alguns dels pensadors més independents que apareixen en els capítols 9 i 10 estan preocupats pel mal tràngol que passa en Daniel, i no només per l'impacte que pugui tenir sobre ells mateixos.

9.13 EXERCICI: Pensar per si mateix

A) ¿Quines de les opcions següents són inadequades?

1. Durant un examen, el mestre us diu que tanqueu els llibres i que els endreceu. Hauries de (obeir sense pensar) (obeir tot entenent el perquè és necessari això) (obeir però volent poder consultar els llibres durant l'examen) (pensar profundament sobre la importància dels exàmens) (oblidar-te dels llibres i confiar que tot vagi bé).
2. Demanes al bibliotecari quin llibre t'aconsella d'emportar-te'n en préstec, i el bibliotecari et respon "iPensa pel teu compte!" Hauries de (obeir sense pensar) (mirar de trobar un llibre que s'adapti als teus propis interessos) (buscar un llibre titulat iPensa pel teu compte!) (demandar ajut als teus pares).

3. Preguntes als teus pares quina carrera hauries de triar quan siguis gran, i ells et diuen "iPensa pel teu compte!" Hauries de (mirar d'esbrinar si realment volen dir el que diuen) (preguntar als teus amics què volen ser ells, i llavors planejar de fer el mateix) (preguntar-te tu mateix quin tipus de carrera et faria feliç) (mirar de trobar una resposta a l'enciclopèdia).
4. Quan sou al pati, pregunteu al mestre a quin joc podríeu jugar, i ell respon "iPenseu pel vostre compte!" Hauríeu de (jugar a "iPenseu pel vostre compte!") (jugar al mateix joc que sempre jugueu) (jugar a una altra cosa, perquè us imagineu que això és el que el mestre vol que feu) (inventar un joc nou) (jugar a una cosa que us agradi) (anar-vos-en a casa).
5. Tens la sensació que has permès que el teu amic prengués masses decisions en lloc teu. Hauries de (preguntar-te tu mateix què vols fer i no simplement què vol fer el teu amic) (renyar el teu amic) (visitar un metge) (escriure al consultori d'alguna revista) (posposar qualsevol decisió sobre el tema) (oblidar-ho).

B) Explica el perquè et sembla adequada o inadequada cada opció.

9.14 EXERCICI:

¿Quins personatges del capítol 9 pensen pel seu compte?

1. ¿Pensa pel seu compte en Daniel?
2. ¿Pensa pel seu compte l'Aris?
3. ¿Pensa pel seu compte en Toni?
4. ¿Pensa pel seu compte la Maria?
5. ¿Pensa pel seu compte en Miquel?

IDEA 9: CONSIDERAR LES CONSEQÜENCIES QUAN ES DECIDEIX UNA ACCIO

A la pàgina 59 la Maria pregunta: "Però, suposa't que el que estàs fent sigui una cosa que ofengui altres persones; aleshores, ¿què?" Suposa't que t'acaben de regalar una bicicleta nova. T'agradaria estrenar-la per la voravia, però et diuen que això està prohibit perquè podries fer mal a la gent que va a passeig. D'altra banda, et fa por estrenar-la pel carrer, perquè et podries fer mal. ¿Què fer, doncs? ¿Pots passar per alt la teva pròpia seguretat? ¿Pots passar per alt la seguretat dels altres? Moltes situacions morals ben difícils són justament d'aquest tipus. Hem de tenir en compte què passarà als altres si actuem d'una determinada manera, tal com també hem de tenir en compte què ens passarà a nosaltres mateixos.

Qualsevol individu que reflexioni sobre què ha de fer en una situació moral determinada, haurà de tenir en compte les conseqüències bones i dolentes de l'acció projectada. S'ha de considerar el bé que afectaria els altres, no només el bé que afectaria un mateix. Igualment, s'ha de considerar el mal que afectaria els altres i no només el mal per un mateix. Bé pels altres, bé per un mateix, mal pels altres i mal per un mateix: heus aquí quatre de les consideracions que un individu moral s'ha de fer. Tota sola, cap d'elles no és absoluta; però cap d'elles no pot tampoc ser ignorada quan es decideix una acció.

Aquesta mena de consideracions morals només adquireixen vida quan algú s'atura per pensar sobre allò que està a punt de fer. El pla de discussió següent pretén animar els alumnes a pensar quines són les conseqüències de certes accions, a avaluar aquestes conseqüències, i a reflexionar sobre aquestes avaluacions.

9.15 EXERCICI: Conseqüències

Hi ha molts tipus diferents de conseqüències. Heus aquí tres dels tipus més importants:

1. Conseqüències del que diem: Tot el que se segueix lògicament d'allò que diem és quelcom que nosaltres impliquem. O d'una altra manera: Una implicació és una conseqüència lògica d'allò que s'ha dit.

Exemple: Maria: No totes les finestres estan obertes.

Mercè: Se'n segueix, doncs, que algunes finestres estan tancades.

2. Conseqüències del que fem: Tot el que resulta d'allò que fem és una conseqüència de la nostra acció.

Exemple: Mercè: ¿Com és que hi ha un foc en aquell bosc?

Maria: M'han dit que perquè algú no va apagar el foc després de l'acampada.

3. Conseqüències de coses que passen en el món: Un esdeveniment natural sovint en produeix un altre; aleshores, el segon és la conseqüència del primer.

Exemple: Maria: ¿Com és que s'està cremant la casa?

Mercè: Perquè hi ha caigut un llamp.

I ara digues quin dels tres tipus de conseqüència es discuteix en els casos següents:

Tipus

1   2   3

1.

Maria: ¿Les taques solars influeixen sobre el temps que fa?

Mercè: No, però allò que causa les taques solars, sí que influeix sobre el temps.

2.

Mercè: Cap de nosaltres no ha aprovat.

Maria: Suposo que això vol dir que tots hem suspès.

3.

Maria: Van morir tots els passatges de l'avió.

Mercè: Ah, així no hi va haver supervivents.

4.

Mercè: ¿Com és que, a en Quim, li surt sang del nas?

Maria: És on l'ha pegat la Fina.

5.

Maria: ¿Com és que has aprovat la Història?

Mercè: He estudiat.

9.16 PLA DE DISCUSSIO: Considerar les conseqüències

1. Quan, després de classe, l'Aris va trobar la Lisa, li va explicar la seva idea que les oracions no es poden capgirar (p. 5).
  - A. ¿Quin va ser el resultat d'aquesta acció de l'Aris?
  - B. ¿Va ser bo per l'Aris?
  - C. ¿Va ser bo per la Lisa?
  - D. ¿En va sortir perjudicat l'Aris, de dir-ho a la Lisa?
  - E. ¿En va sortir perjudicada la Lisa?
  - F. ¿Què et sembla que hauria passat si l'Aris no hagués explicat la seva idea a la Lisa?

2. Quan l'Aris va trobar en Toni, li va explicar la regla d'inversió d'oracions que ell i la Lisa havien descobert el dia abans (p. 8).
  - A. ¿Quin va ser el resultat d'aquesta acció de l'Aris?
  - B. ¿Va ser bo per l'Aris?
  - C. ¿Va ser bo per en Toni?
  - D. ¿En va sortir perjudicat l'Aris, de dir-ho a en Toni?
  - E. ¿En va sortir perjudicat en Toni?
  - F. ¿Què et sembla que hauria passat si l'Aris no hagués explicat la regla a en Toni?

3. Algú va llançar una pedra contra l'Aris (p. 27).
  - A. ¿Quin va ser el resultat?
  - B. ¿Va ser bo per l'Aris?
  - C. ¿Va ser bo per la persona que va llançar la pedra?
  - D. ¿En va sortir perjudicat l'Aris, d'aquest incident?
  - E. ¿En va sortir perjudicada l'altra persona?
  - F. ¿Què et sembla que hauria passat si aquella persona no hagués llançat la pedra?

4. En Marc va veure la silueta d'Europa en el núvol, i ho va dir a l'Aris (p. 33).
- A. ¿Quin va ser el resultat?
  - B. ¿Va ser bo per en Marc?
  - C. ¿Va ser bo per l'Aris?
  - D. ¿En va sortir perjudicat en Marc, de dir-ho a l'Aris?
  - E. ¿En va sortir perjudicat l'Aris?
  - F. ¿Què et sembla que hauria passat si en Marc no hagués dit a l'Aris el que veia?
  - G. ¿Què et sembla que hauria passat si en Marc no hagués vist a què s'assemblava el núvol?
5. En Daniel s'havia negat a fer com els seus companys i a aixecar-se quan la bandera sortia de l'estadi (p.55).
- A. ¿Quin va ser el resultat?
  - B. ¿Va ser bo per en Daniel?
  - C. ¿Va ser bo pels altres alumnes?
  - D. ¿En va sortir perjudicat en Daniel, de no aixecar-se quan passava la bandera?
  - E. ¿I els altres alumnes? ¿En van sortir perjudicats, del que va fer en Daniel?
  - F. ¿Què et sembla que hauria passat si en Daniel s'hagués aixecat quan passava la bandera?

IDEA 10: LLIBERTAT

L'exercici següent és un bon lloc per començar una discussió sobre la llibertat. Ofereix una oportunitat per considerar diverses maneres que tenim d'usar la paraula "lliure" en el llenguatge quotidià, i per reflexionar, per tant, sobre les nostres diferents maneres de pensar típicament sobre la llibertat. A mesura que els alumnes discuteixin els usos de la paraula, probablement aniran establint diferències en el seu significat.

Si algú a classe diu: "Tothom hauria de ser lliure", és probable que algú li respongui: "Però, si es permet que els criminals circulin lliurement, la gent innocent no serà lliure per viure la vida en pau". Alguns potser defensaran que només som lliures si no hi ha res que ens privi de fer el que volem fer; si és així, no t'estranyi que algú respongui que, en aquest cas, no en som mai, de lliures, perquè les lleis ens priven de fer coses que volem fer.

La discussió sobre la llibertat es pot desenvolupar també de moltes altres maneres. De qualsevol manera que comenci, tu anima els alumnes a buscar interpretacions de llibertat que siguin alternatives i que tinguin sentit. El teu objectiu és ajudar que, en aquest tema tan sensible i complex, el seu pensament esdevingui més ben fonamentat i més madur. Els nens tenen sovint la tendència a veure la llibertat com a llibertat de totes les limitacions, com si es tractés de no tenir cap obligació, com si es tractés de fer fora com més coses millor. Aquest, però, és un concepte negatiu de llibertat. Fer bé que és apropiat en certes circumstàncies, anima els alumnes a veure que també hi ha interpretacions positives de la llibertat: llibertat per fer coses que volen fer, llibertat per ser productius o creatius o útils.

9.17 FLA DE DISCUSSIO: ¿Què significa la paraula "llibertat"?

A) Discuteix com s'usa la paraula "lliure" en els casos següents:

1. Un mariner naufrag es troba portat a una petita illa del Pacífic. "Bé, doncs -es diu-, sóc lliure d'anar-me'n quan vulgui."
2. A la porta del lavabo hi ha un cartell que diu: "Lliure".
3. Alguns manifestants porten cartells que diuen: "Deixeu lliures tots els presoners polítics".
4. El presoner va sortir de la presó dient: "Avui sóc un home lliure".
5. La gent que viu en una democràcia és gent lliure.
6. El paracaigudista va establir un nou rècord de vol lliure.
7. "No m'agraden les rimes -va dir el poeta-. Prefereixo el vers lliure."
8. Després de passar-hi els trencagels, el port va quedar lliure de gel.
9. "He comprat aquesta maquineta al Japó -va declarar-, però l'he comprat lliure d'impostos."
10. Hem repassat tot l'edifici per assegurar-nos que estava lliure de termites.
11. El policia va dir: "Com que el seu cotxe no ha participat en l'accident, vostè queda lliure."
12. La mà esquerra del lladre estava emmanillada al policia, però la mà dreta li quedava lliure.
13. Al pati va començar una discussió que aviat es va convertir en lluita lliure.
14. Van anar a una festa on hi havia bufet lliure.
15. Va tenir molt d'èxit la traducció lliure d'aquella obra antiga.
16. "No sé si convidar-lo a la festa -va dir la Sra. Martí-. És un home molt lliure en el seu llenguatge i en la seva conducta."
17. L'anunci diu que si en compres tres ampolles et donen una entrada lliure per la discoteca.

18. "Em sembla que valdrà més que ho fem a l'aire lliure", va dir el Sr. Pou.
19. "Tinc un amic que aquest curs s'ha matriculat lliure."
20. "Quan compris una casa -va dir l'arquitecte-, has de mirar que estigui lliure de càrregues."
21. "Com més aprenguis a pensar -va dir el mestre-, més lliure seràs per pensar pel teu compte."

B) Heus aquí algunes maneres possibles d'entendre i d'usar la paraula "lliure". ¿Retrobes en aquesta llista els significats amb què "lliure" era usat en les oracions anteriors? ¿Podries connectar aquests significats amb aquelles oracions?

Pistes d'usos alternatius de la paraula "lliure":

- a. No limitat
- b. De franc, sense cost
- c. Capaç; amb poder de fer alguna cosa
- d. Alliberar o alliberat
- e. Sense embolics ni martingales
- f. No tancat (en sentit moral o físic)
- g. No part d'un sistema
- h. Vivint amb regles que un mateix s'ha fet
- i. Sense barreres ni obstruccions
- j. No sotmès a regles
- k. Sense rima
- l. Sense inhibicions, espontani, natural
- m. Sense prejudicis
- n. Exempt
- o. No literal o al peu de la lletra, sinó amb adaptacions
- p. Capaç de viure de la manera que vol

9.18 PLA DE DISCUSSIO: Regles i llibertat

Es comunica a la classe que ha estat triada per donar la volta al món en avió. Però, quan sobrevoleu el Pacífic, l'avió té greus problemes elèctrics i intenta fer un aterratge forçós en una illa tropical deserta. L'avió s'estrella contra l'illa. Ningú de la vostra classe no es fa mal, però vosaltres sou els únics supervivents. Ara heu de decidir com penseu viure a l'illa.

1. ¿Us sembla que podeu viure sense regles?
2. Si necessiteu regles, ¿qui les farà?
3. Si heu de triar aquells que faran les regles, ¿d'acord amb quines regles els triareu?
4. ¿Fareu una reunió de la classe per prendre decisions sobre les regles i sobre els que faran les regles? Si és així, ¿per quines regles es regirà la reunió?
5. Abans de prendre decisions sobre les regles de conducta de tothom, ¿no heu de prendre decisions sobre les regles de procediment? ¿Què són les regles de procediment?

6. ¿Per què et sembla que, poc després de l'acabament de la dictadura del General Franco, va ser necessari obrir un període constitucional? ¿En què va consistir aquest període, i què és una Constitució?
7. ¿Fariéu el mateix a la vostra illa, és a dir, us posariéu primer d'acord sobre una Constitució?
8. Les altres lleis que després féssiu, ¿haurien d'estar d'acord amb la vostra Constitució, o n'hi podria haver algunes que no estiguessin d'acord amb la Constitució?
9. La vostra Constitució, ¿quins drets us garantiria a cadascun de vosaltres?

RESPOSTES I ORIENTACIONS

En aquest capítol, hi ha molt pocs exercicis i qüestions de discussió que tinguin respostes simples, directes. Gairebé tots exigiran una bona dosi de reflexió per part del mestre abans de fer-ne motiu de discussió a classe. No oblidis que, en l'actual nivell de lectura i de reflexió dels teus alumnes, és més important que esdevinguin intel·lectualment conscients d'interpretacions i significats diversos, que no pas que resolguin aquestes diversitats.

Però, ¿i si els teus alumnes es neguitegen perquè troben moltes respostes per cada qüestió, o bé si tu mateix et sents incòmode amb un mètode pedagògic que sembla implicar el relativisme dels valors? Fixa't en els teus alumnes. Hi ha una diferència enorme entre, d'una banda, el desig reflexiu de participar en un examen més a fons de diverses respostes a una qüestió determinada i, de l'altra, el desig d'evitar de pensar en les alternatives amb què s'està en desacord. Si els alumnes volen de debò continuar una reflexió, no dubtis a fer-ho. Recorda que no és probable que totes les respostes a una determinada qüestió facin servir raons igualment bones; anima els alumnes a buscar les assumpcions que s'amaguen al darrere de les respostes que han donat.

¿I com queden els teus propis temors? Mira de tenir sempre ben present que el teu objectiu consisteix a encoratjar els alumnes a pensar pel seu compte, i a pensar bé. Nosaltres no els podem ajudar a fer res d'això, mentre anem insistint a voler pensar en comptes d'ells, i a estalviar-los, per tant, l'exercici de pensar.

9.2:

- A):
1. senyal
  2. senyal
  3. símbol
  4. símbol
  5. senyal

- B):
1. L'amor.
  2. "Amor".
  3. Aquí són possibles les dues respostes:
L'exercici; o bé: "Exercici".
  4. Les Illes.
Però també es podria voler dir que el que apareix de color verd és l'expressió "Les Illes"; i aleshores aquesta expressió s'hauria d'escriure -tal com s'acaba de fer- entre cometes.
  5. "Girona".

[Observi's que en català -a diferència de l'anglès, per exemple- tenim un criteri extern per decidir si l'expressió s'escriu sense cometes o amb cometes. Quan no es tracta de noms propis (és a dir, no en casos com els 4 i 5 d'aquest exercici), si usem el substantiu amb article, normalment és que estem parlant d'alguna realitat externa al mateix llenguatge. (Diem, per exemple, que el mestre escriu l'exercici o un exercici a la pissarra, i volem dir que el mestre escriu (planteja o soluciona) a la pissarra una determinada tasca escolar.) En canvi, si usem el substantiu sense article, normalment és que estem parlant del llenguatge mateix. (Diem que el mestre escriu "exercici" a la pissarra, és a dir, la paraula "exercici".)]

9.3:

1. Senyal que revela una característica bàsica del producte, i que s'ha convertit en símbol de qualitat.
2. Senyal del temps, símbol del pas del temps i de la fi (mort) propera.
3. Senyal de mal olor.
4. Senyal d'aprovació i d'haver-s'ho passat bé.
5. Senyal de la unió contreta, i símbol d'amor.
6. Senyal de dret de pas.
7. Símbol de la pirateria, i senyal que els pirates són presents.
8. Símbol d'autoritat, i senyal que un policia és present (per exemple, quan la xapa és mostrada per un agent de paisà).

9.7 i 9.8:

Si els alumnes no estan familiaritzats amb les principals diferències entre rituals, costums i cerimònies, també pots demanar-los que trobin la definició de cadascun d'aquests termes en el diccionari, i que usin aquestes definicions per anar destriant els diversos casos que apareixen en els exercicis. Si et decantes per aquesta alternativa, procura que sempre expliquin les respostes que donin; convé evitar molt especialment que les seves respostes es converteixin en una simple aplicació mecànica de les definicions.

9.9:

Pista pel cas nº 6: La qüestió no se solventa a base de conèixer el reglament del futbol -que se suposa ben conegut-, sinó que té relació amb el que els alumnes creuen que s'hauria de fer, és a dir, si s'hauria de recórrer a una decisió per majoria (entre l'àrbitre i els jutges de línia) o no.

9.10, 9.11 i 9.12:

Si veus que els alumnes tenen més problemes del compte per començar la discussió, demana'ls que repassin la Declaració dels Drets Humans i la Declaració dels Drets de l'Infant -ambdues de l'ONU- i/o els drets fonamentals reconeguts a l'Estatut d'Autonomia i a la Constitució Espanyola. ¿Els agradaria de tenir tots aquests drets recollits a la Constitució escolar de què es parla a l'exercici 9.12? ¿Hi farien potser alguns canvis? ¿Algunes millores? ¿Quins i quines?

9.15:

[1: tipus 3
2: tipus 1
3: tipus 1
4: tipus 2
5: tipus 2]

9.16:

és possible que els alumnes quedin un xic perplexos davant les qüestions 1F, 2F, 3F, 4F, 4G i 5F. O potser tindran tendència a respondre "Res" en tots aquests casos, i a no donar massa importància al fet de pensar-hi o no amb més detenció. Els nens -com els adults- a vegades no s'adonen prou bé de quins són els punts i els detalls que donen autèntica significació a les situacions -és a dir, quins són els actes que són com "fonts de significació"- . Per això convé adonar-se que els actes especificats en aquest exercici tenen una significació important per als personatges de la novel·la. Encoratja, doncs, els alumnes a adonar-se que, si aquests actes no hi fossin -que és el que s'imagina en les qüestions F i G de l'exercici-, tampoc no disposaríem de la seva càrrega significativa, i això tant podria ser per bé (com en el cas 3), com per mal (com en els casos 1, 2 i 4) o per bé i per mal (com en el cas 5).

[En qualsevol cas, la no existència de certs actes modificaria de forma important la significació d'unes situacions i d'unes vides. I això, és clar, no passa pas amb qualsevol acte. I és que no tots els actes de la nostra vida són igualment significatius; alguns, fins i tot resulten bastant poc significatius o irrellevants. Potser pot resultar interessant que els alumnes assenyalin alguns actes poc significatius de la novel·la -o de la seva mateixa vida-, i que expliquin perquè pensen que ho són. Això pot acabar de completar i, per tant, ajudar a aclarir la resposta bàsica d'aquest exercici.]

AUTOAVALUACIO DEL MESTRE

1. ¿Aconsegueixo que tots els meus alumnes opinin sobre les lectures?
2. ¿Faig com cal la feina de clarificar o recollir els punts de vista dels alumnes? Si és així, ¿ho faig amb imparcialitat, o bé tendeixo a recollir les opinions dels alumnes tal com penso que les haurien d'haver formulat, en lloc de recollir-les tal com han sigut realment formulades? (Quan intentis recollir les opinions dels alumnes, demana'ls que ells mateixos et confirmin si hi has reeixit.)
3. ¿Faig interpretacions de les opinions dels alumnes? ¿Exagero les meves interpretacions? (Que algú et cronometri en una discussió a classe; que vagi registrant només l'estona que tu tens la paraula.)
4. ¿Assenyalo contradiccions i inconsistències? Si és així, ¿encoratjo la classe a resoldre-les, o bé tendeixo a pendre partit i a opinar?
5. ¿Encoratjo els alumnes a buscar les assumpcions que es fan en el text i durant la discussió? Si és així, ¿què passa quan en troben una? (¿Hi ha algú que assenyali explícitament que és una assumpció? A més, del sol fet que una cosa sigui assumida, no se'n pot pas concloure necessàriament que sigui errònia. ¿Encoratges els alumnes a mantenir aquelles assumpcions que troben raonables?)

CAPITOL DEU

Si els alumnes no tenen a punt comentaris propis sobre els esdeveniments i els temes d'aquest capítol, prova de preguntar-los alguna de les qüestions següents:

1. ¿Et sembla que la Sra. Calvet va fer bé de satisfer el desig de la classe de discutir el problema d'en Daniel?
2. ¿Quina relació té una discussió així amb una classe de català?
3. ¿Et sembla que l'opinió de la Mimi Valls era ben raonada?
4. ¿Què vol dir la Sra. Calvet quan diu que en Quim Geli no tracta de convèncer sinó més aviat d'espantar?
5. ¿Què és incorrecte en la posició de la Júlia Portos?
6. La Suki diu "les regles són les regles", i en Miquel replica que "les regles es fan per trencar-les". Amb certes reserves, la Sra. Calvet accepta ambdues respostes. ¿Per què?
7. ¿Què vol dir la Sra. Calvet amb "expressió idiomàtica"?
8. ¿Et sembla que s'han de pendre seriosament les expressions idiomàtiques?
9. ¿Què diu en Toni a favor de la resposta d'en Miquel?
10. ¿Per què et sembla que en Santi rarament parla a classe?
11. ¿Què vol dir en Santi amb "a vegades no ens fa res que ens diguin el que hem de fer, i a vegades ens sap greu"?
12. ¿De quina manera en Marc acut a ajudar en Santi?
13. La interpretació que en Toni dona de l'explicació d'en Santi, ¿quina relació té amb el problema d'en Daniel?
14. ¿La confiança és una bona base per obeir algú?
15. ¿Què ha fet que fos diferent la discussió d'aquest capítol?

IDEA 1: ¿QUE ÉS PRIMER: LA PLANIFICACIÓ DE LA LLIÇÓ O L'INTERES DE L'ALUMNE?

Aquest capítol ens presenta un conflicte d'interessos que ens és familiar; es tracta del conflicte d'interessos que hi ha entre una mestra que vol seguir la programació del curs i els estudiants que volen continuar un altre tema, un tema que els interessa. L'Aris intenta mostrar que no cal que hi hagi un conflicte insoluble en això. Té raó, sens dubte, en el sentit que generalment és millor començar amb el que ja interessa els alumnes. Però, moltes vegades els alumnes no mostren cap interès clar per les matèries del curs. El valor d'usar una novel·la com a text rau justament en el fet que crea interessos que llavors el mestre pot usar com a punts de partença.

Quan faci temps que usis aquest material t'adonaràs que la teva manera d'ensenyar el curs canvia d'un any a l'altre; però això serà degut precisament al fet que també els interessos dels teus alumnes canvien d'un any a l'altre. Guia't sempre per aquelles coses a les quals els teus alumnes estan disposats a respondre. Per exemple: si t'adones que els alumnes es cansen, no els vulguis obligar a prestar atenció rigorosa a la seqüència dels capítols de la novel·la. En lloc d'això, feu una pausa. Comença amb alguna cosa que interessi els alumnes i mira de relacionar els seus interessos amb algun aspecte del llibre. Pots recular cap a material ja vist o pots saltar cap a idees principals d'algun capítol posterior. No conculques res si a vegades no segueixes l'ordre seqüencial d'aquest manual.

10.1 EXERCICI: Ajuda la Sra. Blanc

La Sra. Blanc, professora de literatura, ha preparat una classe sobre l'aspecte creatiu de la literatura. Just quan està a punt de començar, un alumne de la classe la interromp. No està segura de com ha de respondre: ¿no ha de fer cas de l'alumne i ha de tirar endavant amb la lliçó preparada, o bé ha de renunciar a la lliçó i ha de prestar atenció a l'alumne?

Fes com si totes les situacions següents passessin realment. Digues cada vegada: a) si aconsellaries o no a la Sra. Blanc que renunciés a explicar la lliçó que havia preparat; i b) el perquè.

Situació	¿Aconsellaries	
	sí o no?	¿Per què?
1. Un estudiant entra corrent a classe i diu: "Acabo de veure un accident terrible."		
2. Un estudiant diu a la Sra. Blanc: "M'agradaria explicar-li una pel·lícula de por que vaig veure ahir nit."		

3.

Un estudiant diu: "Ningú de la classe no m'aprecia."

4.

Un estudiant anuncia: "He guanyat el certamen de poesia."

5.

Un estudiant diu: "Acabo de sentir les notícies: ihan disparat contra un diputat!"

6.

Un estudiant diu a la Sra. Blanc: "Vull parlar amb vostè de la meva nota."

IDEA 2: DONAR BONES RAONS DE LES NOSTRES OPINIONS

Podem defensar les opinions que vulguem sense donar raons. Però aquells que refusen de donar raons de les seves creences poden arribar a ser considerats dogmàtics, tossuts o, fins i tot, arrogants. Sovint és important que siguem capaços d'oferir raons de les nostres opinions, si és que volem convèncer els altres perquè les considerin, o bé ens volem convèncer nosaltres mateixos que les opinions que expressem són opinions dignes de ser defensades. Si els altres són incapaçs d'entendre el perquè mantenim unes determinades opinions, potser no donaran gaire valor al que diem. I si nosaltres no entenem el perquè tenim les opinions que expressem, és probable que ens sentim insegurs en les nostres creences, per molta força que posem a formular-les.

Evidentment, no n'hi ha pas prou de donar qualsevol raó a favor d'una opinió: les raons donades cal que siguin bones. Els personatges d'aquest capítol troben raons que resulten ser dolentes, però també troben raons que són bones.

¿Què fa que una raó sigui una bona raó? Heus aquí algunes característiques de les bones raons. (El que ara segueix és una exposició més detallada que no pas les discussions anteriors sobre el tema en aquest mateix Manual; més tard encara s'hi tornarà. Serà bo, doncs, de consultar tota l'entrada "Raons" a l'Index temàtic d'exercicis del començament del Manual.)

- 1) Les bones raons són fàctiques.
- 2) Les bones raons són rellevants.
- 3) Les bones raons proporcionen comprensió.
- 4) Les bones raons són conegudes de qui les rep.

1) Les bones raons són fàctiques: una raó que es basi en fets és millor que una raó que no s'hi basi. La base fàctica pot ser adduïda per recolzar la raó, mentre que les raons que no tenen base fàctica estan mancades d'aquest recolzament.

2) Les bones raons són rellevants: una raó que està relacionada amb una opinió donada és millor que una que no hi tingui relació. La connexió entre elles pot ser feta explícita i serveix per recolzar la raó, mentre que una raó que no sigui rellevant no té una atracció així.

3) Les bones raons proporcionen comprensió: una raó que explica una opinió és millor que una que no ho fa. Una explicació així ajuda a fer que l'opinió sigui comprensible i, per tant, li dóna recolzament. Les raons que no expliquen no poden donar aquest recolzament.

4) Les bones raons són conegudes de qui les rep: les raons que són més familiars, més creïbles, que l'opinió debatuda són millors que les raons que no ho són. (Vegi's cap. 3, idea 5.)

En resum: que les raons siguin bones o dolentes és qüestió de comparació: una raó és millor que una altra si és fàctica, rellevant, més coneguda, dóna comprensió, o si reuneix alguna combinació d'aquests elements.

és improbable que els teus alumnes arribin a mencionar mai aquests criteris en les seves discussions. No te'n preocupis. Però, fixa't en si mostren tendència a usar o a acceptar raons que s'adaptin a aquests criteris. Evita amb cura que aquests criteris siguin vistos com regles que han de ser memoritzades. Usa'ls com a orientacions per tu mateix mentre condueixes una discussió. Si és cert que aquests criteris ajuden a fer bones les bones raons, no pateixis, que els teus alumnes ja s'hi agafaran i els usaran pel seu compte.

10.2 PLA DE DISCUSSIO: Raons i bones raons

Se't demana que facis tres coses:

- tria l'enunciat que és una bona raó per l'opinió;
- explica el perquè és una bona raó, tot usant les quatre característiques que s'acaben d'assenyalar. (¿Pots afegir alguna altra característica a la llista?);
- tria un dels enunciats que no has considerat una bona raó: ¿pots imaginar-te una situació en què aquest enunciat seria una bona raó? Explica't.

1. Opinió: Millor que em posi l'impermeable avui.

Enunciats:

- Ahir feia sol, i després d'un dia de sol sempre ve pluja.
- M'agrada la pluja; si porto l'impermeable potser plourà.
- L'home del temps diu que hi ha 90% de probabilitat de pluja avui.

2. Opinió: És hora de donar menjar al gat.
Enunciats:
A. Jo tinc gana i el gat té la mateixa sensació que jo.
B. Sempre donem menjar al gat a aquesta hora.
C. Acabo de veure un anunci per la tele que m'ha fet pensar en el menjar que comprem pel gat.
3. Opinió: Ha estat una bona pel·lícula.
Enunciats:
A. M'ha agradat el títol.
B. Un xicot, que no aprecio gaire, va dir que era horrible.
C. M'ho he passat bé veient-la.
4. Opinió: En realitat, les estrelles són llumets aguantats per follets que viuen al cel.
Enunciats:
A. Ho he llegit en un llibre de contes.
B. Se m'ha acudit aquesta idea mentre era a classe.
C. Ahir vaig conèixer un follet que m'ho va explicar tot.
5. Opinió: Hauria de donar un caramel a en Carles.
Enunciats:
A. Ahir li vaig donar un caramel.
B. Ell ahir em va donar un caramel.
C. Em trencarà la cara si no ho faig.

10.3 EXERCICI: Una cosa especial

Demana als alumnes que descriguin una cosa especial de cada un dels personatges següents. ¿Què el/la fa diferent dels altres quatre? Després, demana les raons que recolzen aquestes afirmacions. Escriu-ho tot a la pissarra. Convida els alumnes a comparar i contrastar els resultats; anima'ls a avaluar les afirmacions a base de comparar les raons donades per recolzar-les.

A) Toni   B) Marc   C) Miquel   D) Loli   E) Daniel

10.4 DISCUSSIO: Demanar raons

¿De quina de les afirmacions següents, t'agradaria conèixer-ne les raons? ¿Per què?

1. "La Maria no hauria de menjar massa avui", va dir el metge.
2. "Estimo en Joan i en Joan m'estima", va cridar desafiadament la Maria.
3. "Tinc fred", va dir en Jaume, mentre s'aixugava el front.
4. "Estic enrabiada", va observar la Bàrbara amb aire calmat i relaxat.

5. "¡Aquesta és la millor festa a què he anat en ma vida!", va exclamar en Ton entusiasmat.
6. "El vermell és el meu color preferit", va dir la Imma, mentre es posava un mocador del coll negre i un abric negre, que anaven perfectament conjuntats amb sabates i mitges negres.
7. "M'agraden més els nois que les noies", semblava dir el gat quan, sense fer cas del grup de noies, es va anar a fregar amb les cames d'en Lluís.

IDEA 3: UN SENTIMENT, ¿POT SER UNA RAÓ?

La Mimi Valls diu a la pàgina 62: "Em sembla que en Daniel s'hauria de posar dret davant de la bandera com qualsevol altre." Quan se li pregunta el perquè ho pensa, respon: "Però és que em sembla que no tinc cap raó. Simplement sé què sento."

Sovint la gent afirma que una idea és correcta simplement perquè n'està convençuda. Però hem de ser cautelosos amb aquestes afirmacions. Una persona pot dir que s'ho passaria fatal si hagués de creure que el Sàhara és un desert, i que creu apassionadament que és un oceà; ara bé, en aquest cas, els seus sentiments no tenen cap relació amb allò que el Sàhara realment és.

Mentre que, en molts casos, un sentiment no és una raó adequada per sostenir una determinada opinió, en altres casos, en canvi, pot ser important. La Núria pot creure amb tota la força que ella és capaç de fer tot el que pugui fer algú que faci 1,80 m., tot i que ella només fa 1,75 m. La intensitat del seu sentiment no canviarà per res el fet que ella no arriba a fer 1,80 m. Però el seu mateix sentiment intens pot servir com a raó perquè intenti entrar a l'equip de bàsquet. Segons com jugui a bàsquet, el seu sentiment fins i tot pot ser una bona raó.

Per continuar il·lustrant de quina manera els sentiments poden fer de raons, considera els casos següents:

- A. Mestre: "Maria, ¿és rodona o plana la terra?"
 Maria: "és plana."
 Mestre: "¿Per què et sembla que és plana?"
 Maria: "Oh, ho ha de ser, perquè n'estic absolutament convençuda."
- B. Mestre: "Joan, ¿són nutritives les taronges per la majoria de la gent?"
 Joan: "Caaa, no ho poden pas ser. Odio les taronges."

C. Tomàs: "I per què hem d'elegir en Jaume com a delegat de curs?"

Albert: "¿Per què no? A mi, és un nano que em resulta molt simpàtic."

D. "¿Per què estaria bé que s'hi casés, amb la Carme?"
"Perquè l'estima."

Observi's que els casos A i B no són pas ben bé com C o D. És fals que la terra sigui plana, i és veritat que les taronges són nutritives per la majoria de la gent. En els casos A i B aquests fets romanen veritaders, independentment de les conviccions de cadascú sobre això. Però els casos C i D són diferents dels dos primers. Si per triar un delegat de curs és particularment important la qüestió de la popularitat, els sentiments que cadascú tingui envers un candidat poden ser una consideració seriosa a l'hora de decidir-se a votar a favor o en contra seu. I deixant ara de banda altres consideracions—el fet que un home estimi una dona és certament una bona raó per creure que està bé que s'hi casi.

En casos com el C, els sentiments es poden donar com a raons per fer o no fer una cosa, i, en casos com el D, el fet que algú tingui o no tingui un sentiment pot influir en la nostra opinió sobre què és el que els altres haurien de fer.

En resum: quan els sentiments no tenen relació amb la veritat o falsedat d'allò que algú creu, els sentiments no poden servir com a bones raons per sostenir que aquelles opinions són veritaderes. Els sentiments, però, poden influir sobre les accions, i, per tant, és possible referir-s'hi com a bones raons d'allò que fem i d'allò que creiem que algú altre hauria de fer.

10.5 EXERCICII:

Posa una X al costat d'aquells exemples en què un sentiment es dona inadequadament com a raó, i posa una B al costat d'aquells altres en què els sentiments mencionats serveixen com a raons:

- Sé que aquest mes és el juliol, perquè em sabia molt greu que ara mateix fos algun altre mes.
- Aquest cotxe ha de ser un Volkswagen, perquè m'agraden els Volkswagen i m'agrada aquest cotxe.
- Si, m'agraden els picnics; em sembla, doncs, que hauríem d'anar a fer un picnic avui.
- No està bé que les coses siguin avorrides. Però "2+2=4" és molt, molt avorrit. Evidentment, no pot ser que estigui bé.
- Iés clar que és preciosa! ¿Li tindria enveja jo, si no ho fos?

10.6 EXERCICI:

Respon a les columnes de la dreta:

Sentiment		Sense decidir
sí raó	no raó	

1. La Maria va observar: "Em vindria de gust ballar avui. Em sembla que aniré al ball."
2. En Jesús va dir: "Detesto que de 2 més 2 sempre en surtin 4. Seria molt més bonic que fessin 9."
3. "Tinc el pressentiment -va fer en Jordi- que demà hi haurà una eclipsi."
4. "Ho sento molt pels Troians -va dir la Cèlia-. Estic ben convençuda que realment es mereixien guanyar aquella guerra amb els Grecs."
5. "Confio plenament en l'Eduard -va dir el Sr. Negre-. Per això estic content de fer l'assegurança amb ell."
6. "Si en Miquel no m'hagués agradat, no l'hauria pas votat", va dir la Sra. Coll.
7. "Em posaria malalt si el Real Madrid guanyés la lliga; no pot pas ser, doncs, que la guanyi", va comentar en Tomàs.
8. "M'agrada el fet que hi hagi 1.000 m. a cada kilòmetre -va dir en Marc-, és per això que crec que és veritat."
9. La Sra. Negre va fer tot el que va poder pels seus fills, perquè els estimava.
10. La Silvia -que venia entrades per la festa de l'escola- no li volia vendre cap entrada, a en Jofre, perquè li tenia molta mania.

10.7 EXERCICI: ¿Què és un sentiment?

¿Quines de les alternatives següents són adequades?

1. Quan es té un sentiment de culpa, es té un/una (rau-rau) (emoció) (sensació) (sacsejada).

2. Quan es té un sentiment de plaer, es té una (percepció) (sensació) (emoció) (punxada) (satisfacció).
3. Quan es té un sentiment d'odi, es té un/una (sacsejada) (impuls) (estremiment) (esgarripança).
4. Quan es té un sentiment de respecte, es té un/una (desig) (record) (commoció) (creença) (admiració).
5. Quan es té un sentiment de terror, es té un/una (por) (repugnància) (excitació) (entreteniment).
6. Quan es té un sentiment de cordialitat, es té un/una (consciència) (expectació) (dolor) (record) (desig) (necessitat) (satisfacció).
7. Quan es té un sentiment d'alleujament, es té un/una (plaer) (emoció) (recaiguda) (distensió) (agitació).
8. Quan es té un sentiment d'orgull, es té un/una (estremiment) (simpatia) (entusiasme) (excitació) (sensació) (emoció).
9. Quan es té un sentiment d'arrepentiment, es té un/una (experiència) (percepció) (susceptibilitat) (consciència) (emoció) (penediment).
10. Quan es té un sentiment de vergonya, es té un/una (emoció) (idea) (pensament) (sensació).

IDEA 4: L'ALARMISME ÉS UNA RAO DE VALOR DUBTOS

S'aporten raons a fi de justificar, explicar o provar alguna cosa. D'aquesta manera es pot convèncer racionalment la gent, i també es poden explorar i avaluar les pròpies creences.

L'ús de la força o la coerció no són camins de persuasió racional. Però, ¿espantar algú perquè cregui allò que dius, no és, a vegades, millor que no pas esperar tot el que calgui fins que ell arribi a estar d'acord amb tu? Hi ha circumstàncies en què l'alarmisme no seria pas un error. No ho seria, posem per cas, quan existís, de fet, una situació alarmant i s'hagués d'urgir algú a reconèixer l'emergència. Per exemple:

Sra. Bonet: ¿Ja ho saps que és benzina això que estàs fent servir per netejar el forn?

Sr. Bonet: Bé, ja veure si queda net definitivament!

Sra. Bonet: ¿¿Net?? ¡Posa-hi ara un llumí i quedarem nets tots nosaltres per tota l'eternitat! ¡Marxa, aparta't del forn!

En un cas així, l'alarma de la Sra. Bonet és legítima; el forn s'hauria encès fàcilment i hauria explotat si el Sr. Bonet hagués encès un llumí. La pressió de la seva dona no és pas inadequada per aconseguir que el Sr. Bonet s'hi repensi.

L'alarmisme es basa en el fet que no hi ha temps per una reflexió raonada; ha sigut una eina predilecta dels que han volgut que algú no anticipés les conseqüències d'una determinada acció. Però, precisament perquè l'alarmisme impedeix el pensament reflexiu, convé evitar-lo sempre, llevat de quan es tracta d'emergències immediates molt urgents.

10.8 EXERCICI: L'alarmisme

A vegades és correcte alarmar algú (quan el perill és real); altres vegades no és correcte, perquè només pretens espantar l'altra persona a fi que estigui d'acord amb tu. En els casos següents, ¿et sembla que el que es diu és correcte o no?

Correcte   Incorrecte

1. Fa una setmana que estem a 10° sota zero. Els teus amics volen anar a patinar al llac, però, com que tu no hi vols anar, els dius que el gel del llac serà probablement massa prim.
2. Mires per la finestra i veus que la casa del veí s'està cremant. També veus que ell és al jardí, sense adonar-se del foc. Com que no el vols alarmar, li suggereixes que potser serà millor que entri a la casa perquè et sembla que has sentit el seu telèfon.
3. Veus que el teu germà petit comença a travessar el carrer, i alhora veus que s'acosta un cotxe. Fas un crit al teu germà, i ell diu amb calma: "Res d'alarmes; l'alarmisme sempre és una fal·làcia."
4. El riu creix ràpidament. El locutor prevé els habitants de la possibilitat d'inundacions.
5. Els teus amics volen anar a fer una remullada ràpida a mar. Els vols donar una prova de perquè no ho haurien de fer, i els fas observar que quedaran tots ben xops.
6. "La situació del món actual és molt perillosa. Podria esclatar una guerra en qualsevol moment. Em sembla, doncs, que els equips de futbol dels països de l'OTAN no haurien de jugar contra els dels països del Pacte de Varsòvia. Ens podria portar a la guerra."
7. "No menjo mai coses enllaunades des que he llegit la història d'aquell home que va morir per haver menjat una sopa en conserva en mal estat. Estic segur que la propera conserva que jo obri estarà enverinada."
8. "Les indústries de la ciutat han tancat. Tothom s'ha quedat sense feina. Els subsidis d'atur gairebé s'han esgotat. Ben aviat la gent no tindrà casa i es morirà de fam. Em sembla que cal crear molts llocs de treball nous; així la gent podrà tenir feina i es guanyarà la vida."

IDEA 5: ¿QUAN ÉS UNA BONA RAO L' "ARGUMENT D' AUTORITAT" ?

¿Com s'hi arriba, a ser considerat una "autoritat"?

1. Una persona pot ser una "autoritat" perquè posseeix un coneixement expert en un camp especialitzat. Per exemple: un metge és un expert en medicina i, per tant, una autoritat en qüestions de malalties. Un jutge és un expert en lleis i, per tant, una autoritat en els tribunals.

2. Una persona també pot ser considerada una "autoritat" com a resultat d'una condició especial ("status") que li ha concedit la societat. A un policia, a un mestre o a un pare, a tots ells, els reconeix la societat que tenen certs drets o privilegis basats en les seves posicions, independentment del coneixement expert que cadascun d'ells pugui (o no pugui) tenir. Així, per exemple, tot i que s'espera que un policia conegui les lleis, també s'espera que nosaltres l'obeim, tant si ell les coneix com si no.

Quan mirem de donar raons a favor de les nostres opinions, sovint trobem que és pràctic citar alguna autoritat. Encara que aquesta manera de fer pot ser la mar d'acceptable, s'ha d'usar, tanmateix, amb precaució. En circumstàncies normals, no hi ha res d'incorrecte en el fet que mirem de justificar el nostre punt de vista sobre nutrició a base de citar -com a raó reafirmadora- les opinions d'algun famós expert en nutrició. S'ha de ser, però, conscient que els experts en nutrició -com, de fet, tots els experts- sovint mantenen discrepàncies entre ells.

Es poden exposar les opinions d'un jurista en relació a les lleis, o les opinions d'un entrenador de futbol en relació al futbol. Però, és evident que aquests experts poden ser contradits per altres experts. Així, doncs, tot i que és legítim i important que, en el curs d'una discussió, se sigui capaç d'indicar autoritats fiables i responsables que tinguin opinions concordants amb les pròpies, tanmateix això no podrà pas evitar que aquells amb qui parlem citin també autoritats que recolzen opinions que difereixen de les nostres.

Cal, certament, una gran delicadesa quan es tracti d'una autoritat a la qual la societat hagi concedit un status especial. Un nen està sotmès a moltes autoritats, algunes basades en el status i algunes basades en la perícia. El mestre no hauria de fomentar mai en els alumnes un sentiment de poc respecte envers aquelles autoritats -de perícia o de status- que poden tenir alguna cosa a veure amb les seves vides. Com que el mestre i els alumnes es troben compromesos en una recerca, han de treballar junts per tenir una millor comprensió de les relacions humanes en què els alumnes es troben implicats. Una depreciació d'aquestes relacions no ajuda gens a entendre-les. I, doncs, ¿de quina manera poden els mestres ajudar els seus alumnes a escoltar millor les veus de l'autoritat que ressonen al voltant seu?

1. Els mestres poden encoratjar els alumnes a distingir entre aquells que són autènticament experts en els seus camps i aquells que afirmen tenir un coneixement expert però que, de fet, no el tenen. Així, s'ha de mirar d'ajudar els nens a distingir entre metges i curanderos, i se'ls ha d'ajudar, en general, a veure, la diferència entre un expert qualificat i un xarlatà.

2. Els mestres i els alumnes poden explorar les complexitats evidents en qualsevol autoritat reconeguda per la societat. Els nens es qüestionen l'autoritat dels pares, mestres, ties i oncles, germans i germanes grans, o mainaderes ocasionals. Les seves qüestions poden ser molt reals i significatives, i, en cas de ser plantejades a classe, haurien de ser tractades amb molta cura.

Recorda sempre que ets un mestre, no un advocat o un terapeuta. Tu no vols acusar o exculpar, diagnosticar o guarir. El que tu busques és ajudar els teus alumnes a tenir una comprensió més clara del món en què tots vivim. Encoratja'ls perquè intentin entendre què vol dir ser pare o mare, què vol dir ser nen, què vol dir ser mestre. Encoratja'ls perquè intentin entendre el perquè els pares, els policies o els mestres es troben tan sovint obligats a fer el que fan.

[Aquí, però, s'hi podria amagar un perill que convé assenyalar. No es tracta, de cap manera, de fer un ús "ideològic" de la comprensió. És a dir, amb això no es vol pas afavorir la comprensió exclusiva i acrítica de les coses "tal com són". I és que "compendre com són (o com funcionen) les coses" no equival pas necessàriament a "acceptar les coses tal com són (o tal com funcionen)". L'únic que aquí es vol assenyalar és que l'acceptació o el rebuig crítics de les realitats donades sempre vénen lògicament després de l'anàlisi comprensiva d'aquestes realitats. És a dir: abans de decidir-se per l'acceptació o bé pel rebuig i la transformació de la realitat, el primer pas que cal fer és analitzar i comprendre aquella realitat.

La comprensió de la realitat, doncs, és condició necessària (és el primer pas) per tenir una actitud madura i crítica, però no n'és la condició suficient (només és el primer pas). Recordem que un dels objectius bàsics d'aquest programa de Filosofia per Nens és el d'afavorir la creativitat i el pensament propi. Ja es veu que això seria incompatible amb l'acceptació, per principi, de qualsevol realitat donada. La comprensió de la realitat ens ha d'ajudar justament a posar-nos en condicions de decidir-nos a favor o en contra de determinades opcions o alternatives. Com que aquestes decisions s'han de fer amb rigor, abans que res cal entendre què és el que es decideix. D'aquí que resulti tan important la comprensió de l'estructura de la realitat.]

10.9 EXERCICICI:

¿Quina de les dues alternatives triaries en cada cas, i per què?

1. El teu gat està malalt. ¿El portaries a
  - a. un veterinari, o a
  - b. un receptari?
2. El cotxe dels teus pares té problemes de motor. ¿L'haurien de portar a
  - a. un motorista, o a
  - b. un mecànic?
3. Heu planejat una acampada per demà, però esteu insegurs sobre el temps que farà. ¿Consultareu un
  - a. un meteoròleg, o un
  - b. futuròleg?
4. L'avi del teu millor amic està molt malalt. ¿On aniria més ben cuidat:
  - a. a l'hospital, o
  - b. en un balneari?
5. Si volguessis aconsellar-te per començar a tenir un hortet, ¿ho consultaries a
  - a. un farmacèutic, o a
  - b. un pagès?
6. Estàs escrivint un treball sobre les aranyes. ¿T'aniries a aconsellar amb
  - a. un enginyer mundialment famós que és amic del teu mestre, o amb
  - b. un amic de la teva família que ha escrit un llibre sobre insectes?
7. Has anat a ciutat per visitar un teu cosí. De sobte, t'adones que t'has perdut. ¿Demanaries informació a
  - a. un policia municipal, o a
  - b. un professor universitari?
8. Estàs mirant d'esbrinar qui seria millor delegada de curs: si la Mireia o la Cristina. ¿En parlaries amb
  - a. els seus pares, o amb
  - b. els teus companys de classe?
9. Tu i els teus amics voleu començar un diari de l'escola. ¿Anirieu més ben orientats consultant
  - a. l'editor d'un diari de la ciutat, o
  - b. els propietaris d'una botiga on venen diaris?
10. T'empreses un parell de sabates noves en una sabateria, i no estàs segur que et vagin prou bé. ¿T'aniria millor si ho preguntaves
  - a. al venedor, o
  - b. a tu mateix?

IDEA 6: ¿QUE ÉS UNA REGLA?

El capítol 1 de l'Aris conté una regla per capgirar oracions: si l'oració comença amb "Tots", quan s'inverteix esdevé falsa; si l'oració comença amb "Cap", roman verdadera. En el capítol 2 hi ha regles per normalitzar oracions. Hi ha altres regles de raonament que apareixen escampades per tot l'Aris.

Semblantment, hi ha regles en tots els aspectes de la vida: regles per als que vénen a visitar l'escola, regles sobre assistència a classe, regles sobre el parlar o fumar a classe. I, evidentment, hi ha regles (i reglaments) de futbol, de bàsket, d'escacs i d'altres jocs. Les regles ens diuen com s'espera que actuem.

La gent pot infringir les regles d'un joc sense voler, no obstant, desorganitzar el joc com a conjunt. Per exemple: un nen que juga a futbol vol rematar de cap una pilota; com que no hi arriba, aixeca la mà i, amb un cop de puny, introdueix la pilota a la porteria contrària. L'àrbitre ho veu i li senyala falta, perquè ha infringit una regla. Ara bé, aquest jugador no és un desbaratafestes. No ha pas volgut espatllar el conjunt del joc. Com que ha infringit una regla, ha sigut penalitzat. Ell continua jugant i, certament, el joc també continua.

Les regles organitzen les nostres activitats d'una manera uniforme. A vegades les regles funcionen molt bé; a vegades, molt malament. Quan advertim fins a quin punt una regla compleix amb la seva funció en el conjunt d'un joc o d'una altra activitat, aleshores estem en condicions de decidir si aquella regla hauria de ser mantinguda o suprimida.

S'hauria d'animar els alumnes a distingir entre l'eliminació de regles inútils i l'eliminació de totes les regles. Els nens poden tenir dificultats per entendre que hi ha una gran diferència entre rebel·lar-se contra les regles com a tals i rebel·lar-se contra regles que creguin que són inútils o perjudicials.

Vulgues també que els teus alumnes entenguin algunes de les principals diferències entre regles i lleis. Les regles diuen a la gent com s'han de fer les coses a casa o a classe o al pati. No són el resultat d'una decisió formal d'un parlament o d'un govern. Les lleis, en canvi, són promogudes pels governs, i, de la seva transgressió, se n'encarreguen uns cossos especials que fan complir les lleis. Així, doncs, els reglaments de les escoles són regles i no lleis; es planegen a l'escola (o en el sistema escolar), i s'apliquen només dins els límits de l'escola. Hi pot haver, però, una lleï que mani que tots els nens vagin a l'escola; l'absentisme escolar és, aleshores, una transgressió d'aquella lleï que és vàlida per a tots els nens, tant a dins com

a fora de l'escola. Un altre exemple: les regles de comportament social poden ser transgredides sense provocar res més que la desaprovació social; però la transgressió d'una llei del Parlament pot acabar amb la detenció i processament de l'infractor.

Potser alguns alumnes facin observar que no totes les lleis prescriuen com hem d'actuar. Hi ha lleis -diran- que descriuen com s'esdevenen, de fet, les coses (lleis de la naturalesa). Si això surt en la discussió, no oblidis que les lleis del govern poden ser canviades, mentre que les de la naturalesa -com a característiques generals del món- no poden ser canviades. A més, la gent transgredeix les lleis del govern, i, en canvi, s'accepta habitualment que les lleis de la naturalesa són intransgredibles.

10.10   EXERCICI:

A la columna de l'esquerra hi ha expressions familiars on s'usa la paraula "regla". A la columna de la dreta hi ha explicacions de significats. Aparella cada expressió amb l'explicació que millor s'hi adigui.

posar en regla	gairebé sempre, segons sol ser;
les regles del joc	com és degut;
per regla general	sotmetre una cosa als tràmits legals pertinents;
saber les quatre regles en regla	el mètode prescrit;
	coneixement de les quatre operacions aritmètiques fonamentals;

10.11   EXERCICI: Inventar regles

A) Regles del joc

Inventa un conjunt de regles per un joc de cartes amb dos jugadors; l'objectiu del joc és acabar amb el màxim nombre d'espases possibles.

B) Regles de procediment

Inventa un conjunt de regles per fer la subhasta de coses usades dels teus companys de classe; el producte de la subhasta es destina a la beneficència local.

C) Regles d'ordre

Inventa un conjunt de regles per triar un delegat de curs, un subdelegat i un tresorer.

10.12 EXERCICI: Lleis i conjunts de regles

Ets el suprem legislador de l'illa diminuta anomenada Florafloa. Hi ha 10.000 homes, dones i criatures que viuen a l'illa. Viuen dels productes de la terra que és molt fèrtil.

A) ¿Per quines àrees de la llista que es proposa voldries fer una lleï o un conjunt de lleis, i quines altres àrees deixaries, en canvi, a la lliure voluntat de la gent? Digues, en cada cas, el perquè de la teva resposta.

	LLEIS		¿PER QUE?
	SI	NO	
Educació dels nens	.....	.....	.....
Transport	.....	.....	.....
Comerç	.....	.....	.....
Seguretat	.....	.....	.....
Cura d'ancians i malalts	.....	.....	.....
Administració del govern	.....	.....	.....
Llengua usada	.....	.....	.....
Religió	.....	.....	.....
Diversions	.....	.....	.....
Moral	.....	.....	.....

B) Tria qualsevol de les àrees per a les quals has dit que faries lleis, i inventa concretament les lleis que regirien l'àrea.

IDEA 7: ¿QUE ÉS UNA GENERALITZACIO?

En el capítol 5 hi havia una discussió sobre si, a partir del contacte amb tres marcians, podríem dir alguna cosa sobre tots els marcians. En Marc, la Maria i l'Arís plantejaven la qüestió de quanta evidència es necessita abans de poder generalitzar. Generalitzar és agafar un grup de casos de tipus semblant i inferir que tots els casos així són d'aquell tipus. Considera l'exemple de la pàgina 64: després d'observar que el pi sura, el roure sura, l'om sura, el freixe sura i el noguer sura, podem generalitzar dient "totes les fustes suren". Generalitzar és una forma de raonament inductiu. (Recordi's: cap. 5, idea 3.)

Les generalitzacions poden tenir excepcions. Quan en Toni assenyala que el banús no sura, està mostrant que la generalització "Totes les fustes suren" és exagerada. Parlant estrictament, hauríem de dir "Gairebé totes les fustes suren".

Tot i que les generalitzacions a vegades poden ser falses, seria un error voler-ne prescindir completament. Generalitzar és una de les maneres més útils que tenim per expressar connexions que ens sembla veure entre les experiències passades i les presents. Anima els teus alumnes a generalitzar, però a fer-ho amb reflexió, amb seny. No els diguis que no generalitzin mai... ho continuaran fent igualment. Si animes els alumnes perquè no generalitzin, l'única cosa que realment aconseguiràs serà que no mencionin les generalitzacions a classe, i que no es posin a pensar sobre les generalitzacions d'una manera reflexiva. Generalitzar és molt raonable, sempre -és clar- que, davant d'una nova evidència, s'estigui disposat a canviar o a abandonar una generalització.

10.13   EXERCICI: Generalitzacions

¿Quin dels enunciats següents et sembla més probable que sigui correcte?:

- 1a. Alguns xampanyns són catalans, i cap no és foraster.
  - 1b. Cap xampany no és català, i alguns són forasters.
  - 1c. Tots els xampanyns són forasters, i cap no és català.
  - 1d. Tots els xampanyns són catalans, i cap no és foraster.
  - 1e. Alguns xampanyns són catalans, i alguns són forasters.
  - 1f. Tots els xampanyns són catalans, i alguns són forasters.
-
- 2a. Tots els animals són herbívors, i alguns també són carnívors.
  - 2b. Tots els animals són carnívors, i alguns també són herbívors.
  - 2c. Alguns animals són alhora herbívors i carnívors, i alguns no són ni una cosa ni l'altra.
  - 2d. Cap animal no és herbívor, però alguns són carnívors.
  - 2e. Cap animal no és carnívor, però alguns són herbívors.
  - 2f. Alguns animals són alhora herbívors i carnívors, i alguns són una cosa o l'altra.
-
- 3a. Tots els llibres són de ficció, i cap no és de fets.
  - 3b. Alguns llibres són de ficció, i cap no és de fets.
  - 3c. Cap llibre no és de fets, i alguns són de ficció.
  - 3d. Alguns llibres són de ficció, i alguns són de fets.
  - 3e. Cap llibre no és de ficció, i tots són de fets.
  - 3f. Alguns llibres són de fets, i cap no és de ficció.

10.14   EXERCICI:

A) ¿Quina generalització faries a partir de cada una de les situacions següents?

1. En Francesc Macià era home; en Lluís Companys era home; en Josep Irla era home; i, de fet, 5 Presidents de la Generalitat de Catalunya de l'època contemporània han sigut homes. Per tant,
-----

2. En Josep Pla era escriptor; en Salvador Espriu era escriptor; en Llorenç Villalonga era escriptor; en Manuel Sanchis Guarnier era escriptor; en Josep Carner era escriptor. Per tant,

-----

3. La setmana passada, l'endemà del dimecres va ser dijous; la setmana abans, l'endemà del dimecres va ser dijous; la setmana anterior a aquella, l'endemà del dimecres va ser dijous. Així, doncs,

-----

4. Fa temps els britànics van fer la guerra contra els francesos; fa temps els britànics van fer la guerra contra els alemanys; fa temps els britànics van fer la guerra contra els americans; fa temps els britànics van fer la guerra contra els russos; fa temps els britànics van fer la guerra contra els bòers; fa temps els britànics van fer la guerra contra els espanyols. Per tant,

-----

B) ¿Quines noves evidències caldrien per mostrar que les generalitzacions que acabes de fer són incorrectes?

C) ¿Quines noves evidències caldrien per mostrar que els enunciats que has seleccionat a l'exercici 10.13 són, en realitat, incorrectes?

IDEA 8: ¿HEM DE FER EL QUE EL GRUP ENS DIU QUE FEM?

Per a molts nens -si bé no per a tots-, el fet de pertànyer a un grup és molt important. Però els nens es pregunten si han d'obeir sempre el grup en tot.

La discussió de les pàgines 64-65 gira entorn de la diferència entre adherir-se lliurement a un grup i trobar-se com a membre involuntari d'un grup. En Santi i en Toni sostenen que quan triem de pertànyer a un grup, ens comprometem a acceptar les normes d'aquell grup; suposem que, si no estem d'acord amb aquelles normes, el podrem deixar. Ells dos suggereixen que, els grups que tenen membres involuntaris, haurien de ser extraordinàriament prudents a l'hora d'obligar a fer alguna cosa a aquells membres, i que els membres involuntaris haurien de tenir reconegut el dret de discrepar.

10.15 EXERCICI: Pertinença voluntària i pertinença obligatòria

¿A quin dels grups següents has de pertànyer obligatòriament, i a quins pots o no pots pertànyer, segons tu vulguis? Explica't.

Obligatori   Voluntari   ?

1. La banda de música de l'escola
2. La raça humana
3. La societat catalana
4. El sistema escolar públic de Catalunya
5. El conjunt de tots els nens
6. L'equip d'atletisme de l'escola
7. La teva família
8. Un club de col·leccionistes de segells
9. El regne animal
10. El conjunt de les coses vivents

IDEA 9: CONFIANÇA

Els nens de la novel·la plantegen la qüestió de en qui es pot tenir confiança. Confiar en altres persones és una relació humana complexa: confiar en el que diuen, confiar en el que fan, confiar en el seu judici, en el seu interès per nosaltres. ¿Com es pot dir si una altra persona és digna de confiança? ¿Mirant-li els ulls? ¿La cara? ¿Fixant-se en els seus vestits? ¿En el seu nom? ¿Examinant les connexions socials de la seva família?

A vegades ens decidim a confiar (o no) en una altra persona sobre la base de la seva aparença personal; però no sempre ho fem així. Pot ser que no ens preocupi gaire que el caixer del banc tingui una mirada furtiva, perquè tenim confiança en el banc com a organització. I si no ens inquieta que el conductor del bus escolar tingui una mirada desagradable és perquè tenim confiança en el sistema escolar que l'ha contractat. La gent pot tenir raons molt diverses per confiar o desconfiar en l'altra gent. Et serà útil no oblidar això quan exploris el tema amb els teus alumnes.

Podries començar preguntant-los què és -segons la seva experiència- allò que els fa confiar en certs mestres o en certes persones. Probablement et diran que un criteri per la confiança és la fiabilitat: tendim a confiar en la gent amb qui podem comptar; tal com confiem en un pont perquè ens podem refiar que no s'ensorrarà abans que haguem arribat a l'altra banda. Potser et diguin que ell confien en persones que, en el passat, hagin sigut sinceres amb ells, persones que fan el que diuen que faran. També et diran potser que confien en persones que sembla que els respecten o que els aprecien com a persones, i que donen la impressió que no farien res que els perjudiqués.

10.16 EXERCICI: ¿Què és confiança?

Heus aquí una llista de persones o coses en què a vegades confiem:

- a. El nostre propi judici
- b. Els pares o mestres
- c. Els coneixements que són comuns
- d. L'autoritat científica o professional
- e. Un món natural benivolent
- f. El millor amic
- g. La història
- h. El locutor de la ràdio local
- i. El govern i/o les lleis

En les situacions següents, digues quin (o quins) dels punts acabats de mencionar triaries per posar-hi la teva confiança:

- 1. Per decidir-te a acceptar o no una invitació, ...
- 2. Per travessar el carrer quan el semàfor es posa verd, ...
- 3. Per seguir les instruccions que acompanyen el nou equip de so, ...
- 4. Per saber el deure que toca quan no has anat a classe, ...
- 5. Per decidir què has de fer quan trobes una moneder, ...
- 6. Per trobar més o menys quan va ser poblada per primer cop l'àrea en què vius, ...
- 7. Per saber com desplaçar-se per la ciutat, ...
- 8. Per saber com viatjar per mar, ...
- 9. Per decidir-se a agafar o no un paraigües, ...
- 10. La llibreria del teu barri té un cartell a fora: "Prohibides les bosses escolars a l'interior." Dubtes de deixar la teva a fora, perquè hi portes moltes coses importants. Finalment, et decideixes a deixar-la a fora, perquè confies en .....

Ara explica les respostes que has triat.

10.17 EXERCICI:

A vegades ets capaç de confiar precisament perquè existeixen certes regles. (és clar que hi ha altres ocasions en què la confiança no és simplement una qüestió de regles.) Aparella les regles de la columna de l'esquerre amb la situació de confiança que hi correspongui a la columna de la dreta.

REGLES	PER TANT, POTS CONFIAR...
Els vehicles s'han de parar perquè els vianants travessin el carrer.	que no hauràs de respirar fum de tabac a la sala d'espera.
Està prohibit fumar a la sala d'espera.	que no seràs molestat per cap embriac.
Està prohibit enraonar a la sala d'estudi.	que pots travessar el carrer amb cautela.

Prohibida l'entrada al teatre de
persones sota la influència de
l'alcohol.

que els altres no et des-
torbaran quan intentis con-
centrar-te.

10.18 PLA DE DISCUSSIO: Confiança i refiança

1. ¿Et pots refiar d'unes bicicletes, però d'altres, no?
2. ¿Et pots refiar d'unes persones, però d'altres, no?
3. Confiar i refiar-se, ¿són la mateixa cosa?
4. ¿Com ho pots dir si una persona és digna de confiança o no?
5. La gent que et mira directament als ulls, ¿ja és, per això, digna de confiança?
6. Si coneguessis un pilot d'avió que tingués una mirada furtiva, ¿et negaries a viatjar en el seu avió?
7. ¿Tanques les portes de casa teva -si és que ho fas-, perquè no confies en la gent?
8. ¿Confies que la persona que t'ha tornat el canvi, te l'ha tornat correctament?
9. En general, ¿confies en els estrangers?
10. ¿Et sembla que la gent que et coneix per primera vegada confia en tu?

RESPOSTES I ORIENTACIONS

Aquest capítol ofereix poques orientacions. De fet, se n'ofereixen ja poques fins al final del Manual. Pràcticament, només s'ofereiran els suggeriments necessaris per respondre a la introducció de nous procediments o per ajudar a clarificar una idea principal. A hores d'ara ja saps com s'ha de tractar el material d'aquest Manual, i hauries de ser capaç de confiar cada vegada més en les teves pròpies expectatives quan, abans de cada classe, repasses els exercicis i els plans de discussió. I a hores d'ara també t'hauràs pogut acostumar a rebre respostes originals dels teus alumnes; hauries de ser capaç d'elaborar expectatives raonables sobre el que la teva classe farà amb un determinat conjunt d'exercicis o amb un pla de discussió; alhora, però, també hauries d'haver après a incorporar les intuïcions imprevistes, que apareixen tan sovint en les discussions.

Si tens dubtes seriosos sobre si seràs capaç de tirar endavant sense respostes i orientacions comentades, mira enrere, repassa el material ofert als capítols 1 al 9, i compara'l amb allò que realment hagis fet amb la teva classe. Potser has tingut tendència a seleccionar els exercicis i plans de discussió que tenien unes respostes i orientacions més explícites. És clar que, si és així, potser has estafat els alumnes. Perquè, ¿ja els has encoratjat de debò a pensar pel seu compte? Si -quan fas aquesta mirada retrospectiva- descobreixes que les teves seleccions de material han sigut esbiaixades, aleshores serà el millor moment per plantejar-te de fer amb la classe alguns dels plans de discussió dels capítols anteriors que es puguin adaptar millor al vostre nivell actual.

10.2:

L'exercici demana que es facin tres coses. Aquí només s'ofereixen respostes a dues de les preguntes (a i b). Les respostes a la pregunta c) són absolutament imprevisibles, i han de ser donades i justificades per cadascú.

1: C, A, B.

C és fàctica, rellevant i dona recolzament explicatiu.

A és fàctica i coneguda, però no és rellevant i dona poc recolzament explicatiu.

B és parcialment fàctica ("M'agrada la pluja"), però ni és rellevant ni explicativa.

2: B, A, C.

B és fàctica, rellevant i proporciona comprensió.

A pot ser rellevant i ofereix cert recolzament explicatiu (comprensió), però és improbable que sigui fàctica.

C és fàctica, però ni rellevant ni explicativa.

4: Empatades A, B i C.

A dóna recolzament explicatiu però no és rellevant.

B és fàctica però no dóna recolzament explicatiu.

C és rellevant però no és fàctica.

(Alguns alumnes potser voldran desempatar a base d'acceptar C com a aparentment fàctica.)

Observi's que no hi ha cap raó que reuneixi totes les característiques; observi's també que cap de les tres raons proposades resulta gaire bona.

3 i 5: Es deixen perquè hi pensi cadascú. Algú fins i tot voldrà qüestionar si 5C és o no una raó. És discutible.

10.5:

[a, b, d, e : X
c : B]

10.6:

[1: el sentiment pot servir com a raó
2-3: el sentiment no pot servir com a raó
4: sense decidir
5-6: el sentiment pot servir com a raó
7-8: el sentiment no pot servir com a raó
9: el sentiment pot servir com a raó
10: el sentiment no pot servir com a raó]

AUTOAVALUACIÓ DEL MESTRE

1. ¿He encoratjat a fer una discussió oberta sobre la situació d'en Daniel?
2. ¿Entenen els meus alumnes quina és la situació real d'en Daniel? ¿Me la saben descriure?
3. ¿Com he encoratjat els alumnes a avaluar les raons dels personatges respecte al que en Daniel havia de fer? Si no ho he fet, ¿com he encoratjat els alumnes a pensar sobre el que es diu en aquest capítol?
4. Potser t'has estat preguntant si els teus alumnes pensen realment pel seu compte durant les discussions filosòfiques que heu tingut a classe. Heus aquí un petit experiment que pots dur a terme pel teu compte a fi de comprovar si has escoltat realment els alumnes i els has ajudat a construir conjuntament sobre les seves pròpies idees, en lloc d'imposar-los les teves idees i els teus esquemes.
  - A. Força abans de la classe, posa per escrit les qüestions principals que esperes plantejar a la sessió d'aquell dia. Escribeu també els noms dels alumnes que esperes que respondran a aquestes qüestions, i fes un esbós del que esperes que diran.
  - B. Durant tota la discussió, pren notes acurades i detallades: apunta els noms de tots els que intervinguin, així com del que diguin.
  - C. Després de classe -potser aquell vespre-, compara les teves notes anteriors amb les notes que has pres durant la sessió. Si trobes algunes respostes inesperades provinents de gent inesperada, fes-te les preguntes següents:
    1. ¿Què se n'ha fet d'aquestes respostes?
    2. ¿He tendit a ignorar-les mentre la discussió continuava, perquè no me les esperava?
    3. ¿He parlat massa?
    4. ¿Escolto realment el que els nens diuen?
    5. ¿He encoratjat els nens a construir els uns sobre les idees dels altres?
    6. ¿He encoratjat els nens a escoltar atentament allò que deien els altres i a esbrinar què podia significar allò per la discussió general?
5. Un altre test possible consisteix a acostumar-se a portar un quadern del treball fet diàriament: tant es pot fer a base de pendre notes a classe, com també a base d'escriure, immediatament després de classe, les pròpies reflexions sobre el que ha dit cadascú durant la sessió. Un cop tinguis feta la transcripció del diàleg, pregunta't el següent:
  1. ¿He parlat massa?
  2. ¿He construït sobre el que han dit els nens?
  3. ¿He encoratjat els nens a escoltar-se mútuament?
  4. ¿He encoratjat els nens a construir els uns sobre les idees dels altres?
  5. ¿Diuen realment els nens allò que acostumo a esperar que diguin?

CAPITOL ONZE

Si els alumnes no tenen a punt comentaris propis sobre els esdeveniments i els temes d'aquest capítol, prova de preguntar-los alguna de les qüestions següents:

1. ¿Et sembla que els adults poden aprendre alguna cosa dels nens?
2. ¿Què poden aprendre?
3. ¿Per què la Mimi va tenir la impressió que sabia una mica millor qui era ella quan la Sra. Calvet va dir que havia après alguna cosa d'ella?
4. L'amor d'en Toni per l'aritmètica, ¿què et diu sobre la seva personalitat?
5. ¿T'agradaria viure en un món que fos tan exacte i perfecte com l'aritmètica?
6. A en Toni, no se li acut ni un sol fet que ell sàpiga que és absolutament verdader. ¿I a tu?
7. ¿Per què et sembla que la Suki i l'Anna són bones amigues?
8. Els teus millors amics, ¿s'emocionen amb les coses de la mateixa manera que tu?
9. ¿Per què pensa en Quim Geli que els nens només tenen deures, però no tenen drets?
10. ¿En Luter és negre de la mateixa manera que és alt i prim?
11. ¿Series una altra persona si canviessin les teves característiques físiques?
12. ¿Et sembla que, a en Miquel, no li importa que la Laura parli amb en Toni?
13. ¿Què vol dir la Loli amb "Suposo que això mostra que no n'hi ha prou amb tenir confiança"?
14. ¿Són les coses de la millor manera que podrien ser en aquest món, com ho creu la Júlia?
15. ¿Per què la Júlia s'enfada tant amb en Marc?
16. Si la Laura detesta rentar-se les dents, rentar-se la cara i pentinar-se, ¿per què fa totes aquestes coses a les seves nines?
17. ¿Què vol dir l'àvia de la Lisa quan diu "No jutgis mai un llibre per la coberta"?
18. ¿Què vol dir la Lisa quan pensa que "els miralls menteixen; no et mostren tal com ets realment"?
19. Si ets alguna cosa més que la teva cara -tal com suggereix la Lisa-, ¿què és el que et fa ser tu?
20. ¿Per què en Marc admira tant el Sr. Heredia?
21. ¿Per què l'Arís pensa que tot el que pot fer és "mirar de dir quina és la diferència entre pensar bé i pensar malament"?

IDEA 1: FOMENTAR L'AUTOESTIMA

A vegades els adults fan la guitza als nens tot fent veure que saben tot el que hi ha per saber. L'efecte que això pot tenir sobre els nens és el de fer-los sentir ignorants. Però, quan els adults expressen el seu reconeixement i respecte als nens per tot el que poden pensar i fer, aleshores els estan proporcionant motius per a l'autoestima. Al capdavant, les opinions que els nens tenen de si mateixos sovint prenen la forma d'allò que ells creuen que els adults pensen d'ells. Quan la Sra. Calvet reconeix que ha après alguna cosa dels alumnes (p. 66), la Mimi adquireix una millor opinió de si mateixa (p. 67).

11.1 PLA DE DISCUSSIO: Autoestima

1. ¿Hi ha gent que t'agrada i gent que no?
2. ¿T'importen les opinions de la gent que t'agrada?
3. ¿T'importen les opinions de la gent que no t'agrada?
4. Si la gent que t'agrada té una bona opinió de tu, ¿com et fa sentir això?
5. Si la gent que no t'agrada té una mala opinió de tu, ¿com et fa sentir això?
6. ¿I què en dius de la teva pròpia opinió de tu mateix/a: està basada en el que altra gent pensa de tu?
7. ¿Baixa l'opinió que tens de tu mateix/a quan et renyen, i puja quan t'elogien?
8. ¿Què et fa pujar més l'opinió que tens de tu mateix/a: fer una cosa bona o que la gent que t'agrada t'elogii?
9. ¿Quina et sembla ser la millor raó que té la gent per tenir una bona opinió de si mateixa?
10. ¿Quina et sembla ser la pitjor raó que té la gent per tenir una bona opinió de si mateixa?
11. ¿Podries tenir una bona opinió de tu mateix/a, encara que ningú no t'elogiés mai?
12. ¿Podries tenir una bona opinió de tu mateix/a, encara que no realitzessis mai res important?
13. ¿Et sembla que poden existir persones que siguin elogiades per tothom, però que no estiguin satisfetes amb si mateixes?
14. ¿Podria una persona tenir-se autoestima sense ser egoista?
15. ¿Tens alguna qüestió que t'agradaria afegir a aquesta llista?

IDEA 2: POSAR-SE UN MATEIX EN EL LLOC DE L'ALTRE

En Tomàs no dóna pas resposta a les qüestions conceptuals implicades en la situació d'en Daniel. En lloc d'això, s'identifica directament amb en Daniel, i es pregunta què deu voler dir trobar-se a la pell d'en Daniel. Els nens no acostumen a abordar pensaments morals abstractes. Tenen les seves pròpies tècniques pràctiques per garantir la comprensió de les qüestions morals. Això passa especialment quan els nens veuen sofrir altres nens. No sempre interrompen el seu pensament analític, sinó que, en lloc d'això, s'identifiquen directament amb aquells a qui s'ha fet mal. "¿Com et sentiries si algú t'ho fes, a tu?", preguntaran. I hem de reconèixer que la pregunta pot tenir un impacte molt poderós.

11.2 PLA DE DISCUSSIO:

1. ¿Pots descriure quina sensació fa el fet de ser tu?
2. ¿Et pots imaginar quina sensació faria el fet de ser algú altre: per exemple, el teu millor amic; o el teu mestre; o la persona asseguda més a prop teu?
3. ¿Pots dir quina sensació fa el fet de ser aquella altra persona? ¿Com ho pots dir? ¿Hi ha pistes per fer-ho?

¿Pots respondre les preguntes següents sobre persones que coneixes bé?

4. Quan el teu millor amic és feliç, ¿com ho mostra?
5. Quan el teu mestre està enfadat, ¿com ho mostra?
6. Quan la teva mare o el teu pare estan excitats, ¿com ho mostren?
7. Quan un parent pròxim està preocupat, ¿com ho mostra?

¿Et sembla que podries respondre aquestes mateixes qüestions si fossin sobre persones completament desconegudes? ¿Per què sí? ¿Per què no? Explica't.

11.3 PLA DE DISCUSSIO: Entendre l'altra gent

El Sr. Jorba i la Sra. Aguilar han sigut amics des de la infantesa. Ara estan tots dos casats, i cadascun té un fill de 10 anys. En Toni Jorba és monitor d'un grup excursionista que hi ha a l'escola i fa excursions a la muntanya cada cap de setmana. En Biel Aguilar toca el violí i escriu poesia.

1. ¿En quins sentits són diferents aquests dos nois?
2. ¿En quins sentits són semblants aquests dos nois?
3. ¿Et pots imaginar algun tema de conversa que els pogués interessar tots dos?

11.4 PLA DE DISCUSSIO:

El Sr. i la Sra. Miró decideixen anar de viatge amb en Marc i la Maria durant les vacances. Es proposen diferents tipus de vacances. Diques, en cada cas, per què et sembla que tant en Marc com la Maria s'ho passarien bé, o per què et sembla que no.

1. Una anada a la muntanya per acampar i fer excursions.
2. Un viatge a la platja.
3. Un cap de setmana a Barcelona, amb un concert al Liceu.
4. Un viatge turístic per Andalusia.
5. Un viatge a Marbella.

IDEA 3: ¿PODEM ESTAR COMPLETAMENT SEGURS D'ALGUNA COSA?

La distinció que fa en Toni entre el món de la vida diària i el món de l'aritmètica sembla ben clara. En el món de l'aritmètica tot és "simple i clar i verdader". Però, en el món real d'en Toni, no hi ha ni un sol fet que ell cregui que pot anomenar verdader sense cap dubte.

Els teus alumnes potser voldran explorar totes dues afirmacions: 1) El món de l'aritmètica, ¿és tan simple i tan clar com diu en Toni, o bé té també una part fosca i difícil? 2) El món dels fets, ¿no té ben bé res que pugui ser anomenat absolutament verdader? Per exemple: ¿no podria algú mirar-se les mans i dir: "Sé que aquestes són les meves mans. És un fet. És absolutament verdader"?

¿Què podria replicar en Toni a aquest comentari? Potser diria: "Et podries equivocar; podries estar dormint, o podries tenir al·lucinacions, o trobar-te en estat d'hipnosi." Tota mena de coses extraordinàries semblen possibles tal com vénen a la ment. ¿Com podem estar realment segurs que cap d'aquestes coses no s'esdevé, sinó que les coses són realment tal com semblen ser? Aquesta qüestió ha fascinat filòsofs de moltes èpoques i cultures, i pot resultar d'interès per als teus alumnes. Els exercicis següents pretenen fer esclatar aquest interès i donar-li direcció.

11.5   EXERCICI:

¿Estàs segur que	Ben segur	Algun dubte	Molts dubtes	Ben insegur
1. ara no estàs dormint?				
2. les mans que tens davant dels ulls són les teves mans?				
3. els pensaments que penses són els teus pensaments?				
4. l'aspecte que tens al mirall és l'aspecte que realment tens?				
5. eres feliç en el teu primer aniversari?				
6. ets feliç ara?				
7. no ets la Mare Teresa de Calcuta?				
8. no ets Alicia en el País de les Meravelles?				
9. tindràs unes segones dents quan t'hagin caigut les primeres?				
10. no pots veure créixer les teves ungles?				

11.6   EXERCICI: Estar completament segur

¿Podem estar completament segurs d'alguna cosa?

En Toni lamenta que no se li acut ni un sol fet del món real del qual pugui estar completament segur.

Un gran pensador va dir un dia: "Jo penso, doncs jo sóc". Amb això volia dir que, pel sol fet de ser capaç de pensar, ja podia estar completament segur d'existir.

¿Què en penses tu, d'això? ¿Creus que, quan penses, pots estar completament segur d'existir?

Si estàs d'acord amb el gran pensador, digues què passa quan no penses. Aleshores, ¿pots estar també segur d'existir? Explica't.

* * * *

En Toni diu que, en aritmètica, podem estar absolutament segurs d'algunes coses. Per exemple, podem estar absolutament segurs que $3 \text{ més } 5 \text{ és igual a } 8$. ¿Podem estar absolutament segurs d'alguns dels enunciats de la llista següent?

1. Tots els homes són mortals.
2. Tots els homes han sigut creats iguals.
3. Totes les mares són femelles.
4. Totes les persones d'aquesta habitació fan més d'1,80 m.
5. Tots els qui mengen gent de color morat mengen gent de color morat.
6. Tots els qui usen dentífric "Dentsana" tenen un 48% menys de càries que els qui no l'usen.
7. Totes les persones que veuen la televisió a casa tenen electricitat.
8. Totes les persones que viuen en els tròpics porten poca roba.
9. Tothom menja aliments.
10. Tots els conductors tenen permís de conduir.

Repasa tots els enunciats dels quals creus que podem estar absolutament segurs. ¿Tenen res en comú entre ells? ¿I els altres enunciats?

IDEA 4: ¿QUE ÉS UN DEURE?

A la pàgina 67, en Quim Geli pensa que els nens no tenen drets, però que tenen deures. Un deure és una cosa que has de fer. Si ets el conserge de l'escola, tens el deure, per exemple, d'obrir i tancar, i de controlar les entrades i sortides de la gent; si ets un bomber, tens el deure d'apagar focs; i si ets un ciutadà, tens el deure d'obeir la llei i de pagar impostos. En tots aquests casos, hi ha una ordenança laboral o un altre instrument legal (com ara una constitució), que ens diu exactament quins són els deures vigents. En el cas del nen, però, no hi ha cap contracte escrit entre ell i els adults que especifiqui quines obligacions ha de complir. D'aquí que la idea que els nens tenen deures pugui resultar difícil d'explorar. Considera, per exemple, el fet que sovint es diu que els nens tenen obligacions domèstiques.

Als nens, se'ls diu sovint que han de fer feines de la casa, perquè, per satisfer les necessitats de la vida diària, cada membre de la família ha d'assumir una part del pes. Aquests deures es presenten com una participació en les responsabilitats de la família. Però això només és un enunciat general d'obligació, que no especifica els deures que han de complir els nens.

Una manera de tractar el problema de la identificació dels deures dels nens consisteix a argüir que la relació entre el nen i els pares és un lligam natural. Llavors es diu que aquest lligam natural indica les específiques obligacions naturals que un té mentre és un nen. En concret, quan el nen comparteix les feines domèstiques, està obligat a fer precisament aquelles feines que, de forma natural, pot realitzar millor.

Una altra proposta consisteix a refusar la noció de lligams naturals, i a accentuar, en canvi, que els deures domèstics del nen es basen en costums socials o tradicions. Els deures específics del nen a casa dependran aleshores de costums socials o d'un estil de vida familiar heretat. Això es podria citar, per exemple, com a fonament de l'autoritat dels pares a l'hora de determinar les obligacions dels nens.

I una altra proposta per resoldre aquesta dificultat sosté que les obligacions familiars específiques dels nens haurien de ser el resultat de reunions familiars. Des d'aquest punt de vista, els nens només tenen deures familiars si aquestes obligacions han sigut discutides i votades.

A la discussió a la classe encara es poden presentar altres posicions. Es pot expressar l'opinió que els nens no tenen obligacions de cap mena; que un nen ha de fer alguna cosa per la família no perquè en tingui obligació, sinó només perquè ho vol fer. Anima els nens que defensin aquesta opinió a explicar què volen dir amb això. Tant poden ser de l'opinió que els nens no poden entendre, en realitat, què significa un deure, com poden creure que la manera més adequada d'actuar els nens és sobre la base de l'amor i l'afecte.

11.7 DISCUSSIO: ¿Què són els deures?

¿Què són els deures? Un deure és una cosa que s'espera que tu facis. Si ets el conserge de l'escola, tens el deure, per exemple, d'obrir i tancar, i de controlar les entrades i sortides de la gent; si ets un bomber, tens el deure d'apagar focs; si ets un policia, tens el deure de defensar la llei.

1. A. ¿Passen llista els mestres?
B. ¿Tenen l'obligació de passar llista?
2. A. ¿Sancionen les faltes els àrbitres de futbol?
B. ¿Tenen l'obligació de sancionar les faltes?
3. A. ¿Fan anar els nens a l'escola els pares?
B. ¿Tenen l'obligació de fer anar els nens a l'escola els pares?
4. A. ¿Fan anar els nens al llit els pares?
B. ¿Tenen l'obligació de fer anar els nens al llit els pares?
5. A. ¿Permeten els pares que els nens mengin gelats?
B. ¿Tenen el pares l'obligació de permetre que els nens mengin gelats?

11.8 DISCUSSIO: Sobre el deure

¿Com ho saps que tens una obligació envers algú o alguna cosa?

¿Te les tries tu, les coses envers les quals tens obligacions?

¿Tots els adults tenen obligacions? ¿Les mateixes obligacions?

¿Tenen obligacions els nens? ¿Tenen les mateixes obligacions tots els nens?

¿Tenen obligacions els bebès?

¿Tenen els animals domèstics obligacions envers els seus amos?

IDEA 5: COMUNICACIO MUTUA

L'Anna ha llegit un dels poemes de la Suki i li ha dit que el poema li agrada. A la Suki, la va emocionar l'elogi de l'Anna, sobretot quan va descobrir -en rellegir el seu propi poema després dels comentaris de l'Anna- que el poema semblava fresc, nou, diferent. I l'Anna es va emocionar amb el poema igual que si la Suki li hagués fet un afectuós gest d'amistat.

Aquí tenim matisos subtils d'amistat. Entendre'ls és començar a entendre com els nens es veuen a si mateixos com a criatures socials. Tal com s'ha assenyalat a la Idea 1, els nens tendeixen a veure's a si mateixos tal com creuen que els seus pares els veuen. Semblantment, els nens sovint valoren coses tal com creuen que els seus amics les valoren. No és pas sorprenent, doncs, que la Suki doni molta importància a la resposta de l'Anna al seu poema. Ni és sorprenent tampoc que trobi que el poema és nou i diferent, quan el llegeix sota l'impacte de l'elogi de l'Anna.

L'incident il·lustra bé allò que alguns han afirmat que és bàsic per la formació d'una comunitat: quan els individus són capaços de respondre als seus actes o creacions tal com pensen que altres hi respondran, aleshores -es diu- ja tenim comunicació, i tenim el començament d'una vida comunitària.

11.9 DISCUSSIO: ¿Com ens comuniquem els uns amb els altres?

Fragment per discutir: l'observació de la Suki a la pàgina 68:
"Segons com, quan una persona que aprecies llegeix un poema teu i diu que li agrada, el poema, després, sembla completament fresc i nou. M'agradaria de saber per què."

(NOTA: El que ara segueix no és ben bé un pla de discussió, perquè les preguntes volen obtenir respostes de "sí" o "no". Però pot ser una manera de fer que comenci una discussió.)

1. ¿Has donat mai menjar a un bebè?
2. Si ho has fet, ¿saps si, a vegades, passa que li dones una culleradeta de menjar, i el bebè no vol obrir la boca?
3. ¿Què fas per mostrar al bebè que vols que obri la boca?
4. Sí, obres la teva boca. (Intenta donar menjar a un bebè sense obrir tu la boca. ¿Et sembla que podràs?)
5. Bé, doncs, considerem què passa aquí. Doncs al bebè una culleradeta de menjar, ¿d'acord?
6. I, al mateix temps, obres la boca, ¿d'acord?
7. ¿Seria, doncs, correcte dir que el fet d'obrir tu la boca és una resposta que dones a la teva pròpia acció de donar menjar?
8. ¿Respons així (obrint la boca) al menjar tal com voldries que el bebè respongués?
9. Si ara el bebè obre la boca, ¿diràs que has aconseguit de comunicar-te amb ell?
10. Així, doncs, per comunicar amb algú, ¿hem de fer alguna cosa i, després, hem de respondre a allò que hem fet de la mateixa manera com esperem que l'altra persona respongui a allò que acabem de fer?
11. Per exemple: si em vull comunicar amb tu sobre alguna cosa -posem per cas, "plats voladors"-, no n'hi ha pas prou que jo sàpiga què vull dir jo amb l'expressió "plats voladors". He d'anticipar el que tu enténs que jo vull dir amb l'expressió plats voladors. ¿Oí que sí?
12. Ara bé, quan la Suki escriu un poema, segur que el poema té algun significat per ella. Però la Suki no sap el que pot significar per altra gent. Aquí, però, l'Anna acaba de llegir el poema de la Suki. I la Suki d'alguna forma nota allò que el poema ha significat per l'Anna. El que ha significat per l'Anna no és el que havia significat per la Suki. Té un significat diferent, fresc, nou. A través del poema, la Suki ha comunicat amb l'Anna, ¿oi?
13. Així, doncs, ¿és correcte dir que cada vegada que nosaltres mateixos responem -a una cosa que nosaltres mateixos fem o diem- de la manera com l'altra persona podria respondre a allò que hem dit o fet, es produeix comunicació?

IDEA 6: LA IMAGINACIO, ¿SERVEIX PER COMPROVAR QUÈ EXISTEIX I QUÈ NO?

En Ramon diu que el pare d'en Quim no pot ser mort, perquè estar mort és una cosa inimaginable. En Ramon està dient aquí que la mort d'algué és incompreensible: simplement no en pot copsar la realitat, i mira de refusar-ho. En Ramon converteix la seva capacitat per imaginar alguna cosa en test per comprovar si aquella cosa existeix. Tot i que, en el cas del pare d'en Quim, aquest no és un test gaire convincent, hauríem de ser ben conscients que no és gens obvi quina és l'autèntica mesura de la realitat.

La gent ha suggerit tests molt diversos -a vegades anomenats criteris-, per assegurar-se de si una cosa existeix o no. Un criteri d'existència que és popular és el de si una cosa pot ser percebuda pels sentits. Segons ell, només es pot dir que una cosa existeix quan aquesta cosa pot ser vista, tastada, sentida, olorada o tocada. Si usem aquest criteri, haurem de dir que coses com els somnis, les idees, els sentiments, les imaginacions i els records, són tot coses que no existeixen. Un altre criteri molt diferent afirma que una cosa és real si pot ser entesa clarament; que tot allò que pot ser definit amb precisió, ha de ser, en cert sentit, real.

En Ramon dóna un criteri d'allò que no és real: una cosa no és real si no pot ser imaginada. ¿Poden els teus alumnes pensar en coses que són reals i, en canvi, inimaginables? Observa que el problema ara no és si podem imaginar coses que no són reals; evidentment, ho podem fer. La qüestió és: ¿és possible que una cosa sigui alhora real i inimaginable?

11.10 EXERCICI: Imaginar

Imaginar és una forma molt especial de pensar. Digues quines et semblen ser les diferències entre

1. imaginar i somiar
2. imaginar i simular
3. imaginar i desitjar
4. imaginar i recordar

11.11 EXERCICI: Comprovacions del que existeix

Això és un exercici sobre procediments de comprovació. Hi ha molts procediments de comprovació diferents per distingir entre el que existeix i el que no. Alguns d'aquests procediments apareixen en aquesta llista. ¿Quin (o quins) d'ells triaries en les situacions següents?

T M E R I ?
 O I S A M
 C R C O A
 A A O N G
 R R L A I
    T R N
    A   A
    R   R

1. Vas a comprar un coixí nou. El dependent te n'ensenha un. No estàs segur de si és tou.
2. El teu amic et vol convèncer que el nou àlbum de la Maria del Mar Bonet és millor que els anteriors. ¿Ho és?
3. Algú et diu que hi ha canals a Mars. ¿N'hi ha?
4. Llegeixes al diari que el xeviot és més bast que la pana. ¿Ho és?
5. El mestre diu: "Si hi ha muntanyes, hi ha valls", i tu saps que hi ha muntanyes. ¿Hi ha valls?
6. Et preguntes quin aspecte deu tenir un floc de neu en el microscopi.
7. El diari prediu temperatures sota zero per demà. Et preguntes si necessitaràs l'abric.
8. Et preguntes quins sentiments devia tenir l'home de llauna quan el Mag d'Oz li va donar un cor.
9. El mestre et pregunta si saps de què estan fets els arcs de St. Martí. I tu no estàs segur de saber-ho.
10. El mestre pregunta com es devia sentir el President Companys després de proclamar l'Estat Català el 6 d'octubre de 1934. ¿Com decidiries la resposta?
11. ¿Et pots imaginar altres procediments de comprovació no llistats aquí?

11.12 PLA DE DISCUSSIO: La imaginació, ¿serveix per comprovar què existeix i què no?

Compara "Totes les coses reals són coses que poden ser imaginades" amb "Totes les coses que poden ser imaginades són coses reals". ¿és alguna d'elles verdadera?

Considera el següent:

- A. ¿és veritat que totes les coses reals són coses que poden ser imaginades?
1. ¿Creus només en coses que pots imaginar?
  2. ¿Et pots imaginar quina sensació fa néixer? ¿és inimaginable, o és només difícil d'imaginar?
  3. ¿Creus que un dia vas néixer?
  4. ¿Et pots imaginar un rectangle de cinc costats?
  5. ¿Creus que hi poden haver rectangles de cinc costats?
- B. ¿és veritat que totes les coses que poden ser imaginades són coses reals?
1. ¿Et pots imaginar una serp amb potes i amb una cua espessa?
  2. ¿Creus que existeix realment una criatura així?
  3. ¿Et pots imaginar una catifa voladora que et transporta màgicament a qualsevol lloc que vols anar?
  4. ¿Creus en catifes voladores?
  5. ¿Et pots imaginar un plat volador?
  6. ¿Creus que existeixen els plats voladors?
- C. ¿Podem usar la nostra imaginació per canviar la realitat?
1. ¿Et sembla que un arquitecte pot projectar una casa sense haver-se-la imaginat primer?
  2. ¿Et sembla que un teixidor pot teixir la mostra d'una nova tela sense haver-se-la imaginat primer?
- D. ¿és gaire important la teva imaginació?
1. ¿Et pots imaginar com series si no tinguessis imaginació?
  2. ¿Et sembla que un compositor pot escriure una melodia nova sense haver-se-la imaginat primer?
  3. ¿Et sembla que podries inventar un joc nou sense imaginar què passaria quan s'hi jugués?

IDEA 7: ¿VOLEM DIR A VEGADES EL CONTRARI D'ALLO QUE DIEM?

Recorda que, en el capítol 1, la Sra. Mas deia a l'Arís que s'ocupés de les seves coses i que no interrompés. Tanmateix, l'Arís d'alguna forma sabia que aquestes paraules anaven més dirigides a la Sra. Oliver que a ell, i que la seva mare estava contenta amb el que ell havia dit. Certament, tots hem fet l'experiència de dir coses que, en realitat, no volem dir. Però això no és pas el mateix que voler dir el contrari d'allò que es diu.

En Miquel declara amb força que no li importa que la Laura parli amb en Toni. Però, l'èmfasi que hi posa potser és senyal que, en realitat, sí que li importa. ¿Oï que hi ha moments en què, com que no vols mostrar que ets molt infeliç, actues conscientment com si fossis feliç? ¿No has estat mai espantat, però has fet veure, en canvi, expressament, que no n'estaves? Imagina't que no t'han convidat a pendre part en un joc; en realitat, et sents molt dolgut, però dius: "Bé, tampoc no volia jugar." En casos així, la gent mira d'evitar que se sàpiga quins són els seus sentiments, i ho fa a base de parlar o actuar de forma contrària als seus sentiments. No voler revelar els propis sentiments és una de les raons que es tenen per dir una cosa i voler-ne dir una altra. És clar, però, que la gent pot tenir altres raons per actuar d'aquesta manera.

11.13   EXERCICI:

¿Podria ser que cada persona que parla a continuació volgués dir el contrari del que diu?

1. Un nen rep un conjunt d'enciclopèdies com a regal de Nadal: "Gràcies, tia Clara. M'agrada molt el regal."
2. Un home que ha estat a l'atur molt temps i que ara busca una feina que li permeti mantenir la família: "¿Fer hores extra cada dissabte? No senyor, no em sabia pas greu fer-les."
3. Una noia que sap que no balla gens bé: "No, Jordi, gràcies; realment no em ve de gust ballar."

11.14   DISCUSSIO: Fer el contrari

A vegades sentim que una persona diu una cosa, tot i que les seves accions diu justament el contrari. Per exemple: algú que diu "No estic pas trist", i que llavors es posa a plorar.

1. ¿Et diria això alguna cosa sobre aquella persona?
2. Que una persona faci això, o no, ¿et sembla que depèn de qui més hi ha al davant? Explica't.
3. ¿Diries que aquella persona es coneix bé a si mateixa, o no? Explica't.
4. ¿Has pensat alguna vegada que tenies uns sentiments determinats, i tu mateix t'has sorprès quan t'has vist actuant d'una forma oposada?

IDEA 8: ¿POT UNA PERSONA TENIR MÉS D'UNA PERSONALITAT?

Abans ja s'ha plantejat la qüestió: "¿Què et fa tu?" ¿Què hi ha en tu que et fa diferent de qualsevol altre persona en el món?

Ara passem a una qüestió relacionada amb aquesta: ¿pots tenir més d'una personalitat? La Maria comenta que en Marc és una persona ben diferent quan és a l'escola o quan és a casa. ¿Significa això que en Marc és, en realitat, dues persones diferents, o significa que, en llocs i moments diferents, mostra costats diferents de la seva personalitat?

[A l'hora de treballar aquesta idea, vegi's l'entrada "Identitat personal", a l'Index temàtic d'exercicis del començament del Manual. Les respostes i orientacions que s'ofereixen per alguns d'aquells exercicis també poden ser aquí d'utilitat.]

11.15 PLA DE DISCUSSIO:

1. ¿Ets la mateixa persona a casa que a l'escola?
2. ¿Ets la mateixa persona amb els teus amics que amb la teva família?
3. ¿Ets simpàtic amb algunes persones que coneixes, i antipàtic amb altres?
4. ¿Et sembla que hi ha diferència entre la persona que ets i la persona que t'agradaria ser?
5. El nom que consta en el teu DNI i el nom amb què t'agrada que et tractin els amics, ¿es refereixen a persones diferents, o potser a costats diferents de la teva personalitat?
6. ¿T'agradaria plantejar alguna pregunta sobre el tema de les diferents personalitats de la gent?

IDEA 9: ¿HI HA D'HAVER RAONS PER TOT EL QUE FEM?

A la pàgina 69, la Loli no té ben clar si hi ha raons per tot el que es mana de fer a la gent. La Loli sembla pensar que ni el Sr. Prat ni els pares d'en Daniel no donen raons adequades pel que volen que en Daniel faci.

L'observació de la Loli suggereix que, a vegades, la confiança potser no és una base suficient perquè facis una cosa que se t'ha manat de fer. En ocasions així, la confiança ha de ser recolzada per altres raons. Quan els nens pregunten per què han de fer una cosa, podria molt ben ser que no volguessin pas implicar una manca de confiança en l'adult a qui fan la pregunta; més aviat estan indicant que s'han de fer altres consideracions, i que calen més explicacions.

En moltes altres situacions, les coses que fem no exigeixen pas justificacions especialment raonades. Fer volar un estel un dia bo de març, anar a l'escola o al treball, recollir la bossa de

plàstic i els papers de l'entrepà i llençar-ho tot a la paperera, heus aquí alguns exemples d'accions que fem sense reflexió raonada o sense pensament actiu. Sovint ens podem també refiar dels altres, tot confiant en el que ens manen de fer, sense que necessitem que ens ho raonin més. Però aquestes situacions poden canviar; podem començar a sentir que necessitem raons; i llavors és quan pot ser que es demanin raons. En situacions semblants, hauríem d'estar preparats per donar raons o, si no, per participar en la seva recerca.

En resum: certament, no necessitem tenir raons a mà per tot el que fem. Ara bé, quan les ocasions ens demanen que donem raons per les nostres accions, hem d'estar preparats o bé per donar raons o bé per comprometre'ns a indagar sobre elles.

11.16 EXERCICI:

A) Posa una "R" majúscula al costat de cada enunciat que creguis que necessita alguna raó que el recolzi:

1. M'agrada el color blau. _____
2. Vindré dimarts en lloc de dimecres. _____
3. Per part meva, trenco el nostre compromís. _____
4. Cada matí, per esmorzar, em menjo set xuxos. _____
5. Em rento les dents després de cada àpat. _____

B) ¿Quins enunciats et semblen raons? Marca amb un senyal els que t'ho semblin. I assenyala també per a quins enunciats de l'apartat A els faries servir com a raons.

1. Perquè vull. _____
2. Perquè m'agraden. _____
3. Perquè és bo per mi. _____
4. Perquè tinc uns altres projectes. _____
5. Perquè ja no m'agrades. _____

IDEA 10: DUBTE

En Santi no sap si posar en dubte o creure la pretensió dels GED de ser els millors. Això suggereix un marc per a la discussió: creença i dubte són contraris entre si. No dubtes d'allò que creus. No creus allò de què dubtes.

El dubte sovint és presentat als nens d'una manera molt negativa, i serà bo que portis la classe a veure les funcions constructives que pot tenir el dubte. Sense dubtar, mai no se'ns acudiria d'exercir la cautela adequada en presència d'un perill. Si no dubtessis de si una escala de mà serà prou forta com per aguantar el teu pes, podries córrer perill de fer-te força mal. Si no dubtessis del xarlatà que et vol vendre un cotxe de segona mà que, segons ell, només ha fet 5.000 kms., correries el perill de perdre un bon grapat de diners. I si no dubtessis del foraster sincer, però mal informat, que et diu assossegadament que les Illes estan a punt d'enfonsar-se en el Mediterrà, correries el perill de fer completament el ridícul o de semblar un ximple. El dubte ens posa en guàrdia no només enfront de perills físics, sinó també enfront d'assumpcions defectuoses i d'opinions que, altrament, acceptariem de manera irreflexiva.

A vegades, però, excessius dubtes poden ser intel·lectualment corrosius, i t'ha de preocupar l'impacte que aquest tema pugui tenir en la vida mental dels teus alumnes. En tot això, usa el teu sentit comú, però fes també confiança al sentit comú dels teus alumnes.

11.17 PLA DE DISCUSSIO:

1. Suposem que tinguessis alguna raó per creure que la cadira que ara estàs fent servir estava a punt d'esfondrar-se. ¿Posaries en dubte que la cadira era segura?
2. ¿Què valdria com a raó per dubtar de la seguretat de la cadira que estàs fent servir ara?
3. Suposem que una persona estigués asseguda en una cadira amb les potes trencades, però que es negués a posar en dubte la seguretat de la cadira. ¿Seria raonable això de part seva?
4. Suposem que tinguessis alguna raó per creure que la forta tempestat de vent i neu que s'havia produït faria molt difícil que algú pogués anar a l'escola. ¿Dubtaries de si l'escola estaria o no oberta?
5. Suposem que tinguessis alguna raó per creure que el teu "millor amic" s'estimava més passar l'estona amb altra gent. ¿Començaries ara a posar en dubte la intensitat de la teva amistat amb aquella persona?
6. ¿Què valdria com a raó per dubtar de la lleialtat del teu millor amic?
7. ¿Diries que la gent dubta quan té alguna raó per desconfiar d'allò que ha cregut fins aquell moment?
8. ¿Hi ha, doncs, ocasions, en què té més sentit dubtar que no pas no dubtar?
9. ¿En quines circumstàncies té sentit dubtar, i en quines circumstàncies té sentit creure?
10. Si el que fem, quan dubtem, és recelar de les nostres creences anteriors, ¿quina diferència hi ha entre dubtar d'una cosa i preguntar-se una cosa?

IDEA 11: ¿ÉS AQUEST EL MILLOR DE TOTS ELS MONS POSSIBLES?

D'aquesta qüestió, en poden sorgir moltes discussions. Alguns alumnes -com la Júlia- defensaran, amb tota probabilitat, l'opinió que el món, tal com és actualment, no podria pas ser millor. Altres replicaran que el món és ple d'imperficcions i que necessita una gran quantitat de millores. La discussió d'aquestes posicions pot durar bastant temps i pot ser molt profitosa.

Hi ha, però, una altra qüestió que potser no sorgirà d'una discussió com aquesta, i que pot ser interessant que plantejis. Si mirem de canviar alguna cosa del món per millorar-la, ¿com ho sabem que, alhora, no farem que una altra cosa empitjori? Per exemple: volem construir una nova autopista per disminuir la congestió de tràfic; per construir-la, però, hem de passar pel mig de valuoses terres cultivables o per àrees residencials que han treballat durant molt temps per arribar a crear entre si un cert sentiment de veïnat. En tots dos casos, es podria qüestionar si l'autopista seria realment un pas endavant en la construcció d'un món millor. Si els alumnes assenyalen coses que van malament en el món, un altre alumne o tu mateix podrieu assenyalar que l'equilibri actual entre les coses bones i les dolentes potser sigui el màxim que es pot obtenir. En cas que els alumnes acceptessin aquesta posició, anima'ls a reflexionar sobre les implicacions que té a l'hora de mirar de viure una vida bona.

11.18 PLA DE DISCUSSIO:

1. El món, tal com ara és, ¿és un bon món?
2. ¿Podria ser millor el món? ¿En què?
3. Pel que fa a la salut dels éssers humans, ¿podria aquest món ser millor? ¿Té tothom la possibilitat d'estar completament sa?
4. Pel que fa a la felicitat dels éssers humans, ¿podria aquest món ser millor? ¿Té tothom la possibilitat de ser completament feliç?
5. ¿Seria aquest el millor de tots els móns possibles si s'eliminessin tots els sofriments i la misèria?
6. Algú ha dit que com més fàcil es torna la vida per la gent, més s'amoïna la gent per petits contratemps. ¿Hi estaries d'acord?
7. ¿Serà cert que tot el que no arribi a ser la perfecció sempre deixarà insatisfeta la gent?
8. ¿Serà cert que la gent estaria insatisfeta amb la perfecció?
9. La gent que, arreu del món, passa set, està desitjosa de tenir líquids per veure. ¿Hi hauria d'haver rius, llacs i provisió d'aigua per tothom, de manera que ningú no hagués de passar set?
10. Ara bé, mentre hi hagi aigua, hi haurà gent que hi morirà negada. ¿No hauríem, doncs, d'eliminar tota l'aigua, a fi d'eliminar també que la gent hi mori negada?

11. Però si eliminem tota l'aigua, ¿no patirà set la gent?
12. ¿és possible de fer quelcom perquè les coses siguin més idònies, sense que allò que fem arribi a provocar que altres coses siguin menys idònies?
13. ¿és cert que, en el nostre món, els avantatges de la vida s'obtenen a més gran velocitat que els desavantatges?
14. ¿és cert que, en el nostre món, els desavantatges és multipliquen molt més ràpidament que els avantatges?
15. ¿és aquest el millor de tots els móns possibles?

IDEA 12: ¿COM EDUCARIEN ELS NENS ELS SEUS PROPIS FILLS?

La Laura observa, amb ironia, que allò que li sap greu de fer quan l'hi manen els seus pares, és precisament allò que ella subratlla quan juga amb les seves nines. ¿Han considerat els teus alumnes la possibilitat que també ells siguin pares -d'aquí a no gaires anys-, i que aleshores hagin de trobar maneres per educar els seus propis fills? ¿Com ho faran?

11.19 DISCUSSIO: ¿Com educaran els nens els seus propis fills?

Heus aquí una llista d'alguns factors que la gent considera a l'hora d'educar els seus fills. Reordena'ls segons la importància que tinguin per tu. Per exemple, si el factor més important per tu és "la manera com ho fan els veïns", posa aquesta resposta al capdamunt de la teva llista.

- El que diu el pediatra.
- La manera com tu mateix vas ser educat.
- El que diuen els experts en psicologia infantil.
- El que els teus amics creuen que és correcte.
- La manera com ho fan els veïns.
- La manera com els famosos crien els seus fills.

11.20 EXERCICI: Avaluat tu mateix com a "pare" o "mare" de ficció

A) Posa una x minúscula a la casella del gràfic que indiqui el grau de rigor o d'indulgència que et sembla que tindràs quan siguis pare o mare:

Molt indul- gent	Mitja- nament indul- gent	Una mica indul- gent	Una mica sever	Molt sever
------------------------	------------------------------------	-------------------------------	----------------------	---------------

1. Amb l'hora d'anar a dormir
2. Amb la tria del menjar per part dels nens
3. Amb els deures de l'escola
4. Amb vestir-se adequadament a l'hivern
5. Amb ajudar-los a fer els deures
6. Amb pendre's les medecines quan estan malalts

B) Ara torna enrere i posa una a minúscula a la casella que descrigui millor les actituds dels teus pares en relació a aquests punts. (¿Quantes 'a' hi ha a les caselles 'x'?)

11.21 EXERCICI: De quina manera educaria jo els meus fills

Escriu un paràgraf o dos sobre el tema "De quina manera educaria jo els meus fills". Si vols, pots discutir la manera com educaries els teus fills fent una referència especial a alguns o a tots aquests elements:

- a. aliments i hàbits alimentaris.
- b. urbanitat.
- c. hora d'anar al llit.
- d. diversions.
- e. deures de l'escola.
- f. feines de la casa.
- g. visites d'amics.
- h. tracte amb germans/germanes.
- i. televisió.
- j. esports.
- k. vestits.

IDEA 13: ¿QUI SOC JO?

Quan l'Anna considera la cara de la Suki, quan en Luter pensa en el color de la seva pell, i quan la Lisa es mira al mirall, tots ells es pregunten fins a quin punt les persones poden ser identificades amb les seves cares. La Lisa pensa que no pot ser

identificada amb la seva cara: "En tot cas, una cosa que sé segura és que els miralls menteixen; no et mostren tal com ets realment." L'Anna pensa que la cara de la Suki potser és una màscara que amaga un secret. Ni l'Anna ni la Lisa estan disposades a identificar una persona amb la seva cara. En Luter troba que els trets físics de cadascú són clarament part d'un mateix, però tampoc no arriba a identificar-se amb els seus trets.

Quan els alumnes facin els exercicis següents, anima'ls a considerar si una persona és més que una cara, un cos, o un conjunt de característiques físiques. La Lisa sap que, en relació a qui és ella, el seu enginy i la seva integritat, els seus pensaments i el seu bon humor són importants i, en molts sentits, més importants que la seva cara. Això és el que cal plantejar als alumnes quan vagin fent els exercicis.

11.22 EXERCICI: ¿Qui ets tu?

A) ¡Troba els adjectius que et descriuen! Completa les oracions amb cada adjectiu que et sembli que et va be, a tu.
Exemple: "En el treball sóc/estic ....."

entusiasta / trist / diligent / mandrós / honrat / cansat

1. A l'escola, sóc/estic .....

simpàtic / diligent / trist / divertit / solitari / tímid / avorrit / joganer / afable / geniüt / dormilega

2. Quan jugo amb els meus amics sóc/estic .....

tímid / feliç / avorrit / simpàtic / quiet / sorollós / ximple divertit / espantat / enèrgic / cansat

3. Quan sóc sol a casa, sóc/estic .....

trist / solitari / joganer / creatiu / avorrit / dormilega / ximple / espantat / feliç / enèrgic / quiet / sorollós

4. Quan tinc un problema per resoldre sóc/estic .....

quiet / inquisitiu / joganer / diligent / feliç / trist / espantat / creatiu / avorrit / ximple / enèrgic

5. Quan estic amb la meva mare i amb el meu pare sóc/estic .....

feliç / geniüt / joganer / simpàtic / trist / sorollós / quiet ximple / afable / avorrit / inquisitiu

B) Respon les qüestions següents a la teva manera:

1. ¿Ets sempre el mateix?
2. Si no, ¿quan t'agrades més tu mateix? Per exemple, tal com ets quan ets a l'escola: ¿és aquesta la manera com més t'agrades?
3. Si no ets sempre el mateix, ¿ets sempre la mateixa persona o ets diferents persones cada vegada? Si no és la persona (tu) el que canvia, ¿què canvia?

11.23 DISCUSSIO: ¿Qui ets tu?

[NOTA: Per preparar aquesta discussió, es pot consultar l'entrada "Identitat personal", a l'Índex temàtic d'exercicis del començament del Manual. Les respostes i orientacions que s'ofereixen per alguns d'aquells exercicis també poden ser aquí d'utilitat.]

A la pàgina 67, la Mimi diu: "iM'he sentit com si em conegués una mica millor!"

1. ¿Saps qui ets?
2. ¿Ets el teu cos?
3. ¿O ets les teves accions (totes les coses que has fet a la teva vida)?
4. ¿O ets la teva ment?
5. ¿O ets tots els pensaments que has tingut a la teva vida?
6. ¿O ets la teva personalitat?
7. ¿O ets la suma de tots els teus sentiments (de totes les simpaties i antipaties que has tingut mai)?
8. ¿Series la mateixa persona que ets ara, si descobrissis que vas tenir uns pares diferents dels que et pensaves que havies tingut?
9. ¿Series la mateixa persona que ets ara, si visquessis en un cos diferent? ¿I en un país diferent?
10. ¿Series la mateixa persona que ets ara, si tinguessis una religió diferent?
11. ¿Series la mateixa persona si tinguessis 10 cm. més d'alçada?
12. ¿Series la mateixa persona si no tinguessis cabells?
13. Quan expires, ¿perds una part de tu mateix?
14. Quan et talles les ungles, o et cau una dent, ¿perds una part de tu mateix?
15. Quan penses en una nova idea, ¿guanyes una part de tu mateix?
16. Quan has acabat d'escriure un poema o de pintar un quadre, ¿et sents com si fossis més persona, o menys, o més o menys igual?
17. ¿Ets realment la persona que els teus pares es pensen que ets?
18. ¿Ets realment la persona que el teu mestre es pensa que ets?
19. ¿Ets realment la persona que el teu millor amic es pensa que ets?
20. ¿Ets realment la persona que tu et penses que ets?

RESPOSTES I ORIENTACIONS

11.5 i 11.6:

Sempre que algú expressi dubte o bé incertesa absoluta, demana les raons del dubte i de la incertesa. Sigues ben conscient de la diferència entre dubte finxit o artificial i dubte autèntic. Perquè, a vegades, quan algú diu que dubta d'alguna cosa, només vol dir que, quan pensa en aquella cosa, s'adona que no té raons adequades per sostenir que es tracta d'una cosa absolutament segura. [Ja es veu, però, que això no és un dubte. Aquella persona no dubta de res, sinó que simplement no té prous arguments per defensar allò de què justament no dubta. Es tracta, doncs, d'una lamentable -però freqüent- confusió de conceptes: es confon "no tenir prous raons per justificar una cosa" amb "no estar segur d'aquella cosa". Tanmateix, encara que la persona que cau en aquesta confusió arribi (erròniament) a creure's que dubta, és clar que un cas així més aviat] és un cas de dubte finxit [fals, postís]. Per exemple: alguns alumnes poden posar "Ara no estic somiant" a la llista de les coses dubtoses, i no perquè no puguin dir realment si estan desperts o adormits en aquell moment (això seria un dubte autèntic), sinó perquè no es troben en condicions de dir com ho saben que ara estan desperts; és a dir, no creuen tenir raons adequades per recolzar l'afirmació "és absolutament segur que estic despert".

Quan sospitis que el dubte expressat pot ser finxit, anima els alumnes a manifestar quins són els seus criteris per acceptar que una raó és adequada; i és que el fet d'opinar que un no té raons adequades per fonamentar una determinada afirmació, implica necessàriament algun criteri sobre el que s'hauria de considerar com a fonament adequat. Tanmateix, recorda que, a l'alumne, li pot resultar un xic difícil d'arribar a descriure aquest criteri: el pots ajudar si li demanes que compari les seves respostes a aquestes deu qüestions amb altres respostes donades a classe, i que busqui les raons de les diferències d'opinió.

Una bona manera de preparar-te per aquesta discussió seria la relectura del material que -p.e., en el Capítol 10, Idea 5- es refereix a què són "bones raons".

11.12:

- A: 2-3 contrasten amb 4-5; 2-3 es refereixen a una cosa real que alguns potser no són capaços d'imaginar-se, mentre que 4-5 suggereixen que, de vegades, podem usar la nostra imaginació per decidir que una cosa no és real. (¿O bé et sembla que l'exemple a 4 i 5 és només qüestió de definició?)
- B: Observa que B és l'invers d'A: 1-4 suggereixen coses imaginàries que no són reals, mentre 5-6 pretenen fer el pont entre el que es pot imaginar i el que existeix. (Compara A,4-5 amb B,5-6.)

C, D: Aquestes preguntes assenyalen una manera diferent de pensar la relació entre el que és imaginari i el que és real. S'hi suggereix que, de vegades, es produeixen canvis en la realitat per acostar-la a allò que s'imagina. [Ara pot ser útil consultar, p.e., les entrades "Imaginar" i "Real", a l'Index temàtic d'exercicis del començament del Manual. La tensió constant entre realitat i imaginació, fets i desigs, tòpics i utopia, és d'una extraordinària riquesa i fecunditat, tant teòrica com pràctica.]

11.16:

A)

Procura que es desenvolupi una discussió lliure, sense pendre decisions rígides sobre quina mena de coses necessiten o no necessiten venir recolzades per raons.

Tanmateix, tingues present que -quan es fa filosofia- generalment s'accepta que els casos 2, 3 i 5 necessiten raons; que el cas 1, no en necessita; i que el 4, normalment en necessitaria, pel fet de ser tan excèntric.

B)

1: Tot i que pot semblar una raó, ¿acceptaries aquesta resposta en la majoria de casos que creus que exigeixen una raó? P.e.: "No contractaré dones en aquest departament." Sembla que això exigeix una raó (una explicació). Si dius "Perquè no vull", aquesta resposta normalment no serà acceptada com a raó. Fes notar als alumnes, que dir "Perquè vull" (o "Perquè no vull"), no és una raó sinó simplement una repetició; p.e.: "M'agraden els caramels perquè m'agraden els caramels"; o "Vull anar a casa perquè vull anar a casa."

2: Això és semblant al cas anterior, però, de vegades, i segons el context, pot ser acceptat com a raó; p.e.: "¿Per què has convidat la Maria a les teves festes?" "Perquè m'agrada". En aquest cas, la resposta seria una raó. Consideri's, en canvi, aquest altre context: "¿Per què t'agrada menjar set xuxos per esmorzar?" "Perquè m'agraden." Aquesta resposta no seria pas una raó, almenys no una raó adequada.

3: Normalment acceptat com a raó. Es podria oferir, p.e., com una bona raó per recolzar l'enunciat A,5. També podria servir de raó per A,4, iperò només si la persona que fes l'afirmació cregués realment que menjar set xuxos per esmorzar li és bo!

4: Normalment acceptat com a raó. Podria servir de raó d'A,2 o A,3.

5: Normalment acceptat com a raó. Podria recolzar l'enunciat A,3.

11.17:

Els punts 9 i 10 d'aquest Pla de Discussió són particularment difícils. Per trobar un xic d'ajuda, retorna a la Idea 3 d'aquest mateix capítol i, per tant, a les orientacions donades per als exercicis 11.5 i 11.6.

11.20:

Recorda't de demanar als alumnes que comparin les posicions que ocupen les 'a' i les 'x' al final de l'exercici. ¿Hi descobreixen moltes influències dels seus pares, en les pròpies actituds?

AUTOAVALUACIO DEL MESTRE

Aquest és un bon lloc per repassar la sèrie de discussions que la teva classe ha mantingut en relació amb la situació d'en Daniel.

1. ¿Entenen tots els teus alumnes que en Daniel suporta pressions religioses, escolars i dels seus pares?
2. ¿Algun dels alumnes ha assenyalat cap altra font de pressió sobre en Daniel, com ara el fet de voler-se adaptar al que fan els altres nens?
3. ¿Han desenvolupat els alumnes una major capacitat per adonar-se de quines raons resulten ser bones raons? ¿Quins alumnes ho han aconseguit? ¿Quins no? ¿Què pots fer per ajudar els que no ho han aconseguit?
4. ¿Com et sembla que s'hauria d'haver resolt la situació d'en Daniel? ¿Has aconseguit evitar de portar els alumnes a adoptar la mateixa conclusió? ¿Com ho saps? Si no ho has evitat, ¿com poden els teus alumnes aprendre a avaluar les seves pròpies opinions?
Usa les teves respostes a tota aquesta qüestió com una guia per treballar amb la resta de capítols de l'Aris.
5. ¿Quins altres temes has tractat amb la classe des del capítol 8 fins a l'11? Si has dedicat tot el temps a la situació d'en Daniel, repassa ara, pel teu compte, aquests capítols i les corresponents Idees proposades en aquest Manual, i procura anar trobant quins són els temes i el material que t'han passat per alt. ¿Et sembla que hauries de tractar ara aquest material, o seria millor que l'anassis incorporant de mica en mica, a mesura que la classe discuteixi els capítols que falten?

CAPITOL DOTZE

Si els alumnes no tenen a punt comentaris propis sobre els esdeveniments i els temes d'aquest capítol, prova de preguntar-los alguna de les qüestions següents:

1. ¿Pot una persona estar avergonyida de la manera com pensa sobre les coses?
2. ¿Et sembla que els nostre pensament pot influir en la nostra manera d'actuar?
3. ¿Et sembla que un pensament cautelós pot evitar que la gent faci coses dolentes?
4. ¿Et sembla que la gent es gira d'esquena als problemes i fa veure que no existeixen?
5. ¿Per què ho fan això?
6. En aquest capítol, la Lisa elogia l'Arís: ¿com?
7. ¿Per què la Lisa i l'Arís es tornen a posar a treballar amb oracions?
8. ¿Quines oracions es poden capgirar i quines no?
9. ¿Què significa la paraula "contradicció"?
10. ¿Per què una oració amb "Cap" no és la contradicció d'una oració amb "Tots"?
11. ¿Quins noms donen els personatges als diferents tipus d'oracions?
12. ¿Per què et sembla que cada nen de la classe fa un regal a en Daniel?
13. ¿Per què fas regals a la gent tu?
14. ¿Per què tots els que es queden a la classe li semblen més valuosos, a la Lisa, al final d'aquest capítol?
15. ¿Com descobreix la contradicció en Luter?
16. ¿Una excepció sempre contradiu una regla?
17. ¿Per què, a la gent jove, li agrada de construir cabanes a dalt dels arbres?
18. ¿Et sembla estrany que l'Arís i en Marc s'estiguessin una estona asseguts a la cabana de l'arbre, protegint-se del xafec amb els paraigües?
19. ¿Per què l'Arís va invitar en Quim a passar una nit a casa seva?

IDEA 1: VERGONYA

Els nens aprenen la noció de vergonya a través de frases habituals com ara "¡quina vergonya!", "¿no te'n dónes vergonya?", "tu ets un poca-vergonya i tu una desvergonyida" o "t'avergonyiré davant el teu pare". Aquells a qui es dirigeixen aquestes expressions acostumen a sentir-se molestos. Una aproximació reflexiva a una experiència com la de la vergonya, exigeix que ens preguntem quines raons tenim per sentir-nos molestos. Tal com el que fem pot ser recolzat per les raons de les nostres accions, també el que sentim pot ser reflexionat de manera que descobrim quines raons tenim per tenir els sentiments que tenim.

La vergonya s'acostuma a veure com a semblant a la culpa. Culpa i vergonya, però, no són idèntiques. Habitualment, un se sent culpable si fa alguna cosa que sap que és prohibida com a norma de comportament personal; i un se sent avergonyit quan ha transgredit costums o acords públics i se sent malament per haver-ho fet. La culpa es viu, normalment, com una experiència privada, interior. La vergonya, en canvi, és sempre vergonya davant algú altre. La gent rarament es ruboritza en privat; només ho fa qui s'imagina, amb tota vivesa, que algú altre l'està observant. El nen que roba el dinar d'un altre, si té una consciència viva, se sentirà probablement culpable. Però, si un nen de nou anys és enxampat amb una pipa de bebè a l'escriptori, se sentirà probablement avergonyit.

IDEA 2: CONTRADICCIO

Una oració declarativa és un enunciat que afirma alguna cosa. Si algú diu "Tots els combats de lluita lliure estan trucats", aquesta oració és un enunciat o una afirmació que es presenta com a verdadera.

Evidentment, qualsevol oració que s'afirma que és verdadera també es pot afirmar que és falsa. La veritat de qualsevol oració, tant es pot afirmar com negar. Pot ser, doncs, que tu vulguis negar la veritat de l'enunciat "Tots els combats de lluita lliure estan trucats". ¿Com t'ho faries?

El teu objectiu és contradir (anar en contra de, dir l'oposat de) l'enunciat "Tots els combats de lluita lliure estan trucats". Bé, ¿i quin enunciat seria l'oposat a "Tots els combats de lluita lliure estan trucats"? Pots estar temptat de dir "Cap combat de

lluita lliure no està trucat". Però, no vagis de pressa. Això seria anar més lluny del que vols anar. Per contradir l'enunciat "Tots els combats de lluita lliure estan trucats", no et cal pas arribar fins a l'extrem d'afirmar que cap d'ells no ho està. Només et cal afirmar que un o més d'un combat de lluita lliure no està trucat. Expressat en la forma lògica normalitzada seria: "Alguns combats de lluita lliure no estan trucats".

Considera ara les dues oracions que tenim: "Tots els combats de lluita lliure estan trucats" i "Alguns combats de lluita lliure no estan trucats". Observa que, en efecte, cadascuna nega l'altra. Si una (qualsevol) d'elles és verdadera, l'altra ha de ser falsa. Les dues oracions són mútuament contradictòries.

El principi de contradicció és bàsic per al raonament lògic. Quan fas una redacció o construeixes una demostració d'aritmètica, poses una cura molt especial a no contradir-te. Si mantens un debat amb una altra persona, procuraràs mostrar que l'altra persona s'està contradint, perquè saps bé que una demostració així pot ser devastadora.

Has d'ajudar els teus alumnes a expressar-se sense contradiccions. I has de ser capaç de mostrar que és incorrecta una cosa que potser ells trobaran correcta. Així, doncs, el coneixement de la contradicció no és simplement útil, sinó que és essencial.

Bastant ràpidament, els alumnes poden adquirir perícia en el tractament de contradiccions en lògica formal; i és que la contradicció només exigeix conèixer les negacions de cada un dels quatre tipus bàsics d'oracions. Així:

L'afirmació que	és contradita per
Tots ..... són	Alguns ..... no són .....
Cap ..... no és	Alguns ..... són .....
Alguns .... són	Cap ..... no és .....
Alguns .... no són	Tots ..... són .....

Una pista útil per als qui aprenen aquest esquema és que la columna de l'esquerra, llegida de dalt a baix, és idèntica amb la columna de la dreta, llegida de baix a dalt.

Un esquema encara més simple per presentar les contradiccions és aquest:

Tots ... són ..., i Alguns ... no són ..., són contradictòries.
 Cap ... no és..., i Alguns ... són ....., són contradictòries.

Explica a la classe que aquestes quatre oracions, quan es llegeixen aparellades verticalment, no són contradictòries, encara que molta gent les prengui erròniament per tals. [Vegi's el comentari a la resposta de l'exercici 12.2.]

12.1   EXERCICI:

¿Quines són les oracions contradictòries dels enunciats següents?

- a. Alguns establiments són oberts tota la nit.
- b. Totes les motos són vehicles de dues rodes.
- c. Cap moneda no és de fusta.
- d. Tots els trineus són estirats per rens.
- e. Cap pis d'aquest bloc no és de lloguer.
- f. Alguns glics no són treps.

12.2   EXERCICI:

Ja coneixes les regles per contradir aquelles oracions que han sigut prèviament normalitzades.

Però, ¿què passa amb les oracions que encara no tenen la forma estàndard, és a dir, que no han sigut normalitzades? ¿Es poden contradir aquestes oracions?

¿I què passa amb les oracions en què els noms que fan de subjecte i predicat estan en singular i no en plural? ¿Es poden contradir aquestes oracions?

La resposta a les dues últimes qüestions és "sí". La paraula "contradir" significa aquí "dir el que és contradictori"; o sigui: posar l'afirmació inicial -com qui diu- de cap per avall, i, per tant, fer una afirmació oposada a aquella ("contradictòria"). Ara bé, sempre es pot construir un enunciat oposat a qualsevol altre enunciat (contradictori amb ell), tant si el primer enunciat és normalitzat com si no, i tant si conté plurals com singulars.

Tria la contradicció més probable dels enunciats següents:

1. La contradicció de "Tres gatets eren bellugadissos" és
  - a. "Quatre gatets eren bellugadissos";
  - b. "No és veritat que tres gatets eren bellugadissos";
  - c. "Tres gatets eren peresosos".
2. La contradicció de "El sol sortirà demà" és
  - a. "El sol no sortirà demà";
  - b. "Els sols mai no surten";
  - c. "El sol va sortir ahir".
3. La contradicció de "Em va passar una cosa divertida quan anava cap al circ" és
  - a. "Em va passar una cosa estúpida quan anava cap al circ";
  - b. "Em va passar una cosa divertida quan anava cap a l'escola";
  - c. "No em va passar res divertit quan anava cap al circ".
4. La contradicció de "Ho has de creure" és
  - a. "Ho has de posar en dubte";
  - b. "No ho has de creure";
  - c. "Ho hem de creure tots".

5. La contradicció de "On hi ha fum, hi ha foc", és
- "On no hi ha fum, hi ha foc";
  - "On hi ha fum, no hi ha foc";
  - "On no hi ha fum, no hi ha foc";
  - "No és veritat que on hi ha fum, hi ha foc".

12.3   EXERCICI:

Subratlla la resposta correcta:

- Si l'Aris diu que "Totes les matèries són interessants", però en Toni no hi està d'acord i assenyala que l'Aris li va dir ahir que "La geografia no és interessant", l'Aris haurà de canviar la seva afirmació per una d'aquestes:
  - "Cap matèria no és interessant";
  - "Algunes matèries són interessants";
  - "Algunes matèries no són interessants".
- Si la Lisa diu "Cap nen no m'aprecia", i la Loli li diu "¡No és pas veritat això! Jo t'aprecio", la Lisa haurà de canviar la seva afirmació per una d'aquestes:
  - "Tots els nens m'aprecien";
  - "Alguns nens m'aprecien";
  - "Alguns nens no m'aprecien".
- Si el Sr. Heredia diu "Alguns nens d'aquesta classe tenen 10 anys", però, quan pregunta l'edat de cadascú, descobreix que tots tenen almenys 11 anys, haurà de canviar la seva afirmació per una d'aquestes:
  - "Tots els nens d'aquesta classe tenen 10 anys";
  - "Cap nen d'aquesta classe no té 10 anys";
  - "Alguns nens d'aquesta classe no tenen 10 anys".
- Si la teva mare diu "Alguns vestits de l'armari no són massa petits per tu", però quan te'ls emproves, no n'hi ha cap que et vagi bé, la teva mare haurà de canviar la seva afirmació per una d'aquestes:
  - "Tots els vestits de l'armari són massa petits per tu";
  - "Cap vestit de l'armari no és massa petit per tu";
  - "Alguns vestits de l'armari són massa petits per tu".

12.4   EXERCICI: Autocontradicció

Ens autocontradim quan diem una cosa i després la neguem.
Exemple: "M'agraden les cebes, però, com que em fan plorar, no m'agraden." Classifica les afirmacions següents:

1. "La bici de l'Enric està completament atrotinada; dubto que la pugui fer servir un any més."
2. "En Joan és la mar de ben educat: l'única vegada que interromp és quan ningú no parla."
3. "En la sèrie dels nombres senars, el 9 segueix el 7; però en aquesta sèrie el 9 segueix el 8."
4. "És clar que la l'Anna estima en Lluís; però també l'odia."
5. "L'ocupació laboral plena es dona quan menys del 4% dels treballadors no pot trobar feina."
6. "Els reclutes van anar al ball amb les seves dones; els oficials hi van anar amb les seves senyores."
7. "En Jordi va dir que no podia menjar res més, però llavors va demanar mig plàtan."
8. La "e" de les paraules "pare" i "pera" es pronuncia de manera diferent.
9. "Em desagrada la gent que menteix -va dir la Victòria-, igual com em desagrada la gent que no ho fa."
10. "Mentia quan et vaig dir que algunes coses que dic no són veritat", va respondre en Guillem amb franquesa.

12.5 EXERCICI:

"NOTICIARI RADIOFONIC: 1 DE GENER DE 1998

Avui s'ha anunciat que els habitants del planeta Terra han contactat finalment amb els habitants del planeta Mars. No obstant, just quan els Marcians començaven a explicar coses sobre si mateixos, els seus transmissors s'han parat. I un moment després, el planeta sencer ha explotat. Sembla, doncs, que sobre els Marcians mai no sabrem ja res més que allò que ells ens han dit en aquella breu emissió. L'emissió marciana deia:

«Les afirmacions següents sobre Marcians són absolutament verda-
deres:

- A. A tots els Marcians, els agrada la pizza.
- B. Cap Marcià no té deu ulls.
- C. Alguns Marcians tenen l'interior girat cap enfora.
- D. Alguns Marcians no són galls dindi.»

Ara els científics intenten esbrinar què ens poden dir aquestes oracions sobre la vida marciana."

Suposant que totes quatre afirmacions siguin verda-
deres, ¿són verda-
deres o falses les oracions següents?

VERDA- INDETER-
DERA FALSA MINADA

1. Alguns Marcians són éssers amb l'interior girat cap enfora.
2. A alguns Marcians, no els agrada la pizza.
3. Cap ésser amb deu ulls no és Marcià.
4. Alguns Marcians tenen deu ulls.
5. Cap Marcià no té l'interior girat cap enfora.
6. Tots els Marcians són galls dindi.
7. Alguns galls dindi no són Marcians.
8. Alguns Marcians no tenen l'interior girat cap enfora.

IDEA 3: SOBRENOMS DONATS A TIPUS D'ORACIONS

Els nens de la novel·la assignen lletres als quatre tipus d'oracions:

Tots ..... són ..... : A
Cap .... no és ..... : E
Alguns .... són..... : I
Alguns ... no són ... : O

Es tracta d'una forma abreujada per referir-se a aquests tipus d'oracions. Les lletres assignades (A, E, I, O) no són per als nens altra cosa que sobrenoms.

A la teva escola hi ha molts individus diferents. Sovint, però, et refereixes als alumnes segons el curs que fan: en Joan fa cinquè, la Maria fa vuitè, etc. I, quan parlem "dels de vuitè", ens referim a tots els alumnes d'aquest curs. Semblantment, quan parlem d'oracions "A", ens referim a oracions com ara "Tots els pollastres són ocells", "Tots els gossos són mamífers", "Tots els vapors són vaixells", etc.

12.6 EXERCICI: Sobrenoms

L'Arís i els seus amics donen sobrenoms a quatre tipus d'oracions: A, E, I, O.

A) Pensa en altres casos de sobrenoms, com els següents:

1. Constel·lacions d'estrelles :
  - a. ....
  - b. ....
  - c. ....

2. Seguidors del Barça : .....
3. Mare de Déu de Montserrat .....
4. Salvador Seguí .....
5. Els deus (en els jocs de cartes) .....
6. Francesc Macià .....

B) Pensa en algunes expressions comunes que inclouen l'ús de lletres:

1. "No en sap ni la ..." (= No en sap res, d'això)
2. "Fendre la ... per la ..." (= Confondre una cosa amb una altra)
3. "Posar els punts sobre les ..." (= Dir clarament les coses)

Tingui's també present l'existència de paraules com "abecedari" o "beceroles", i de cançons del tipus de: "..., el mestre em va pegar; ..., jo no sé perquè; ..., jo no vaig venir; ..., etc."

C)

Si una oració comença amb "Tots", és una oració de tipus ... .
 Si una oració comença amb "Cap", és una oració de tipus ... .
 Si una oració comença amb "Alguns" i té el verb "són", és una oració de tipus ... .
 Si una oració comença amb "Alguns" i té el verb "no són", és una oració de tipus ... .

12.7 EXERCICI: Lletre i noms

Una vegada, fa molt de temps, hi va haver una gran assemblea en el bosc dels follets per fer eleccions. Els elegits per als diferents càrrecs van ser finalment aquests:

Presidència: Danaj
 Vicepresidència: Cram
 Secretaria i Tresoreria: Isal
 Vocals d'àrees: Maleap, Anan, Niot, Imim, Ertul, Insat,
 Uliaj, Olil, Arual, Ariam, Kusi, Somat,
 Arnom, Sair i Umiq.

L'endemà va aparèixer la llista oficial amb els noms impresos de tots els elegits. L'impressor, però, va cometre errors en la transcripció dels noms: cada vegada va usar les lletres corresponents a cada nom, però va canviar l'ordre de les lletres de cada nom. I, és clar, tots els noms van ser diferents. ¿Com et sembla que devia ser aquesta llista oficial? Escribeu-la.

IDEA 4: FER REGALS

Pots començar una discussió sobre els regals tot preguntant als teus alumnes què significa, per a ells, la paraula "regal". Alguns diran que és una cosa que dones a la gent que t'ha donat alguna cosa, a tu. Altres observaran que és una cosa que dones a algú sense esperar res a canvi. I uns altres potser responguin amb un sinònim, com la paraula "obsequi".

Quan guïis la discussió, el teu objectiu és ajudar la classe a veure la diferència entre intercanviar regals amb altra gent -també se'n podria dir bescanviar o permutar- i donar sense esperar res a canvi. Alguns estudiants potser defensaran que els regals són part d'una tradició d'intercanvi de coses; altres, que els regals són expressions d'atenció, fruit d'un desig de compartir. Altres estudiants potser afirmen que els regals són fruit d'una necessitat de rebre alguna cosa a canvi, o que es fan per un sentiment d'obligació.

12.8 EXERCICI: ¿Què són els regals?

1. Pel seu aniversari, la Lídia va rebre una postal molt bonica d'en Miquel. ¿Va ser un regal la postal?
2. El Sr. Sants va enviar al govern un xec pel valor dels seus impostos. ¿Va ser un regal el xec?
3. Un dia, al davant de la porta, la Lídia va sentir tant d'afecte per en Miquel, que li va fer un petó. ¿Va ser un regal el petó?
4. En Miquel va demanar a la Lídia que li fes el favor d'ajudar-lo amb els deures d'aritmètica. Quan ella el va ajudar, ¿li va fer un regal?
5. El guàrdia de tràfic va donar al Sr. Sants una còpia de la denúncia per excés de velocitat. ¿Significa això que el guàrdia va fer un regal al Sr. Sants?
6. El Sr. Sants va pensar que el guàrdia potser retiraria la denúncia si rebia uns diners. ¿Van ser un regal els diners?
7. Al Sr. Sants, se li va imposar una multa. ¿Van ser un regal els diners que va pagar després del judici?
8. El Sr. Sants estava tan arrepenit d'haver fet el que va fer, que va donar diners a la parròquia. ¿Va ser un regal això?
9. La Sra. Sants estava molt enfadada amb el seu marit i el va escridassar. Ell li va comprar un abric nou. ¿Va ser un regal això?
10. A en Miquel, no li va fer res que el seu pare hagués comès un error. Va fer una abraçada molt grossa al seu pare. ¿Va ser un regal això?

12.9 EXERCICII: Fer regals

1. ¿Per què fa regals la gent?
2. ¿Què t'agrada més: fer regals o rebre'ls?
3. ¿Què t'agradaria més: tenir moltíssims diners per poder comprar tot el que volguessis, o que et regalessin tot el que volguessis?
4. Imagina't que coneixes un nano que té una pilota de futbol amb l'autògraf d'en Maradona. I només se t'acuden tres camins per tenir aquella pilota: comprar-l'hi, robar-l'hi o que te la regali.
  - a. ¿La pilota seria la mateixa en tots tres casos?
  - b. ¿Resultaria potser diferent la possessió de la pilota quan fos comprada, quan fos robada i quan fos regalada?
  - c. ¿Per què no t'interessaria una altra pilota sense autògraf?
  - d. ¿I per què no una pilota amb l'autògraf d'un altre jugador?
  - e. ¿I si miressis de descobrir com havia obtingut aquella nano la pilota amb l'autògraf d'en Maradona, per si en podies tenir una com aquella?
5. Imagina't que en Daniel hagués dit als nens de la classe que no volia els seus regals. ¿S'haurien sentit ofesos i decebutos?
6. ¿Et sembla que en Daniel hauria d'haver tornat els regals, tot dient que no se'ls mereixia?
7. ¿Et sembla que en Daniel i els altres nens es recordaran mútuament sempre més?
8. ¿És sempre bo fer regals?
9. Algú que et volgués fer un regal, ¿podria donar-te una arma carregada, un verí o drogues perjudicials?

IDEA 5: ¿QUE ÉS UNA PERSONA?

En recordar el moment en què els membres de la classe es despedien d'en Daniel, la Lisa recorda que cadascun li va fer un regal, amb la qual cosa cada persona de la classe li va semblar, a la Lisa, més valuosa que abans. Tots ells, com a persones, havien compartit una experiència comuna.

Pots aprofitar aquesta oportunitat per plantejar aquesta qüestió amb els teus alumnes: "¿Què és una persona?" Paraules com "gent" i "persona" es troben en el vocabulari de qualsevol nen. Per això és especialment important que provoquis el alumnes perquè et diguin com distingeixen entre les persones i les altres coses del món. ¿Què és el que fa que una persona sigui una persona? De fet, doncs, es reprèn una pregunta ja tractada en diverses ocasions anteriors ("¿Què et fa tu?"), però que ara es planteja en un sentit més general. [Vegi's "Identitat personal" a l'Índex temàtic d'exercicis del començament del Manual.]

Els alumnes poden sortir amb suggeriments com ara: "una persona és un ésser que pensa"; "una persona és un ésser que pensa i que té sentiments"; "una persona és un ésser que riu i que plora"; "una persona és un ésser amb llenguatge"; "una persona és un ésser disposat a acceptar la responsabilitat del que fa"; "una persona és un ésser que no és només conscient sinó també autoconscient"; "una persona és un ésser capaç de reflexionar sobre la seva vida"; "una persona és un ésser que es qüestiona a si mateix".

Tots aquests suggeriments són plausibles, i no hi ha cap procediment especial per decidir-se en contra de cap d'ells en particular. El que és important és que encoratgis els alumnes a raonar bé els seus criteris d'allò que constitueix una persona. Un bon lloc per començar això podria ser el pla de discussió següent. Quan els alumnes vagin responnent els diversos punts de la discussió, aniran apareixent quins són els seus propis criteris d'allò que constitueix una persona. I aleshores pots escriure aquests criteris a la pissarra, perquè tots els considerin.

12.10 PLA DE DISCUSSIO: ¿Què és una persona?

1. ¿Poden ser persones les pedres, les taules, els salers, i coses així?
2. ¿Poden ser persones els animals (com els bocs, les hienes i els iacs)?
3. ¿Són persones algunes màquines com C-3PO, R2D2 o HAL?
4. ¿Només els éssers humans són persones?
5. ¿Tots els éssers humans són persones?
6. ¿Són persones els éssers humans que dormen?
7. ¿Són persones els éssers humans inconscients?
8. ¿Són persones els éssers humans morts?
9. ¿Pot una família ser considerada una persona?
10. ¿Pot un equip de futbol ser considerat una persona?
11. ¿Pot una nació ser considerada una persona?
12. ¿Pot la raça humana sencera ser considerada una persona?
13. ¿Hi pot haver persones que no tinguin mai cap sentiment?
14. ¿Hi pot haver persones que no tinguin mai cap pensament?
15. ¿Hi pot haver persones que no tinguin cap sentit?
16. ¿És la teva personalitat que et fa una persona?
17. ¿Són les teves experiències personals, privades, que et fan una persona?
18. ¿Són les teves diferències amb altra gent que et fan una persona?
19. ¿Són les teves semblances amb altra gent que et fan una persona?
20. ¿És possible d'entendre completament una persona?
21. ¿És possible que no hi hagi cap persona que pugui entendre del tot una altra persona?
22. ¿És possible que les persones mai no es puguin entendre del tot a si mateixes?
23. ¿És real l'Aristòtil Mas?

IDEA 6: EXCEPCIONS

L'incident en què en Luter és embestit per un cotxe mentre va en bicicleta, serveix per mostrar que hauriem d'anar amb molt de compte i no estar tan segurs de les regles. "No hi ha regla sense excepcions", podríem dir. Amb tot, continua havent-hi el problema d'identificar i de preveure les excepcions. Una excepció contradiu una regla. Ens obliga a reconèixer que una determinada regla no s'aplica en cada cas sinó només en la majoria. Això és el que en Luter ha après. Convé que conegui la regla; però també convé que vagi amb compte amb les possibles excepcions de la regla.

[Aquí seria interessant de considerar la curiosa expressió popular que diu que "L'excepció confirma la regla". No sembla pas que l'expressió s'hagi d'entendre literalment. Els científics, per exemple, no ho fan pas; més aviat al contrari: quan es troben amb una excepció a una llei (a una regla), el que fan és considerar que la llei (la regla) ha quedat "des-confirmada", perquè ja no és vàlida en tots els casos. Ara bé, el que hi ha al darrera d'aquella expressió popular és una altra cosa que cal entendre adequadament. El que, de fet, es vol dir és que, en la vida ordinària -feta d'innombrables casos, matisos i consideracions-, "No hi ha regla sense excepcions". A vegades, sembla que aquesta és l'única regla acceptada sense excepcions: "Que totes les regles tenen (o poden tenir) excepcions". Les excepcions, doncs -sobretot en petit nombre-, s'incorporen a la regla, i no la desqualifiquen sinó que la "matisen" o -tal com es diu- la "confirmen".]

12.11 EXERCICI: Excepcions de la regla

En Luter creia que "Tots els cotxes paren a l'encreuament", era una regla. Va descobrir que una sola excepció d'aquesta regla pot ser molt perillosa.

1. Heus aquí altres casos en què la gent ha assumit que hi ha regles que protegeixen tots els casos. ¿Hi veus cap excepció? Si n'hi veus, ¿podrien ser perilloses? ¿Com?
  - a. Per regla general, les cadires s'han d'usar per seure.
  - b. Per regla general, l'esquí aquàtic és un esport segur.
  - c. Per regla general, els forasters simpàtics són gent agradable.
  - d. Per regla general, estar-se sota un arbre no és perjudicial.
  - e. Per regla general, als gossos, els agraden els nens.
2. ¿Pots indicar una regla que molta gent accepti sense cap dubte, però que pugui tenir una excepció molt important?

3. ¿Hi ha vegades en què l'excepció és més important que la regla?
4. ¿Pots pensar en alguna regla que no tingui excepcions? ¿Potser la regla que diu "Totes les regles tenen excepcions, fins i tot aquesta"?
5. ¿Té excepcions la regla: "El so fort de la r és representat per rr entre vocals, excepte després d'un prefix acabat en vocal"? (¿I què en dius, de "arrítmic" o "birrem"?)
6. ¿Va portar tots els nens a la muntanya el flautista de Hamelin, o hi va haver una excepció?
7. Al Capone, ¿es va poder escapar de totes les acusacions que se li van fer, o hi va haver alguna excepció?
8. A El Mag d'Oz, ¿eren bones totes les bruixes, o hi havia alguna excepció?
9. A La bella dorment del bosc, ¿ningú no podia despertar la Bella Dorment, o bé hi havia alguna excepció?
10. ¿Tothom és estrany a Alicia en el país de les meravelles, o hi ha alguna excepció?

IDEA 7: SABER I SENTIR

"L'Aris sabia que, en aquell moment, en Quim no estava gaire interessat a lluitar" (79, 7-8). ¿Com ho sabia? L'única pista que tenim és que en Quim "va mig arronsar les espatlles i va mirar a fora, cap a la pluja" (79, 6-7), en lloc de respondre la pregunta de l'Aris. Del posat d'en Quim i del seu comportament, l'Aris en va concloure que en Quim no estava interessat a lluitar. Pregunta als alumnes en què es basa l'Aris per fer aquesta inferència perceptiva.

L'Aris sembla adonar-se que, en aquesta situació, una persona preparada per lluitar no actua com actua en Quim. Resulta inadequat. Aquesta és la lectura de la situació que fa l'Aris. I l'Aris confia en la seva lectura.

12.12 PLA DE DISCUSSIO: Pensar, sentir i saber

A)

1. ¿Hi ha vegades en què saps alguna cosa, però no la "saps segur"?
2. ¿Hi ha una gran diferència entre "estar segur" i "no estar segur"?
3. Quan no estàs segur d'alguna cosa, ¿diries "Tinc la impressió que és així", o bé "Em penso que és així"?
4. Així, doncs, ¿dius "tinc la impressió que" o "penso que" quan no n'estàs segur, i, en canvi, "sé que" quan n'estàs segur?

B)

1. Si algú et diu una cosa desagradable, ¿t'ofèn els sentiments o els pensaments?
2. Si estàs pensant en algú, ¿vol dir que, en aquell moment, no tens cap sentiment sobre aquella persona?
3. Si haguessis de fer una redacció sobre el tema "¿Quina impressió et fan els Rolling Stones?", ¿explicaries el que penses d'ells?
4. Si haguessis de fer una redacció sobre el tema "¿Què penso del President?", ¿no parlaries gens de quina és la teva impressió del President?

C)

1. ¿Pots posar alguns exemples de coses que "saps segur"?
2. ¿Pots posar alguns exemples de coses que penses que són així o que tens la impressió que són així, sense estar-ne ben segur?
3. ¿Quines coses són més importants: aquelles de què estàs completament segur, o aquelles de què no estàs tan segur?
4. Considera una cosa de què no estiguis segur. ¿Estàs segur que no n'estàs segur?
5. Considera una cosa de què estiguis segur. ¿Estàs segur que n'estàs segur?

12.13 EXERCICI: La diferència entre "saber" i "notar"

Observa que, al començament del capítol 12, a l'Aris, no li agrada de pensar sobre els sentiments, tot i que li agrada de pensar sobre el pensar. Al final del capítol, l'Aris troba en Quim Geli, que l'havia arribat a empipar força, però ara l'Aris "sap" que, en aquell moment, en Quim no està gaire interessat a lluitar.

Rellegeix l'última part del capítol 12 (ps. 78-79), i després respon aquestes qüestions:

1. ¿Diu en Quim Geli que ell no vol lluitar?
2. ¿Té l'Aris alguna evidència per pensar que en Quim Geli no vol lluitar? Si la té, ¿de quina evidència es tracta?
3. ¿Hi ha prou evidència per provar que en Quim Geli no vol lluitar?
4. ¿Diries que l'Aris sap o que l'Aris nota que en Quim Geli no vol lluitar?
5. "Notar" o "sentir", ¿pot ser, a vegades, una manera de "conèixer"?

RESPOSTES I ORIENTACIONS

12.1:

- a. Cap establiment no és obert tota la nit.
- b. Algunes motos no són vehicles de dues rodes.
- c. Algunes monedes són de fusta.
- d. Alguns trineus no són estirats per rens.
- e. Alguns pisos d'aquest bloc són de lloguer.
- f. Tots els glics són treps.

[Aquest últim exemple mostra, de la manera més evident, que la contradicció, en lògica, respon sempre a un esquema estrictament formal, sense cap interès pel contingut d'allò que es contradiu. Per això és possible de buscar la contradicció de files de signes que -com aquesta- resulten absurdes o no significatives. N'hi ha prou de tenir els esquemes "Tots... són...", "Cap... no és ...", etc., per saber obtenir l'esquema contradictori.]

12.2:

- 1: b
- 2: a
- 3: c
- 4: b
- 5: d

[Aquesta última resposta té, a primera -i fins potser a segona- vista, una certa dificultat. Pot semblar que la resposta correcta sigui b. O també pot passar que, qui accepti que la resposta és d, sostingui, alhora, que d i b són equivalents. De fet, però, totes les respostes que s'aparten de la donada aquí són incorrectes.

Abans, però, de mostrar que l'oració 5 no té altra contradicció que d (és a dir, que d és l'oració contradictòria de 5), recordem quins són els tres principis bàsics de la contradicció lògica, tal com és presentada aquí:

1r.: Una oració només pot ser verdadera o falsa.
És a dir, es treballa amb una lògica "bivalent", segons la qual una oració només pot tenir dos "valors" (el valor "verdader" o el valor "fals"), i no s'accepta cap valor intermedi (és el "tertium non datur" de l'expressió llatina). No es nega pas que són possibles altres lògiques amb més valors ("polivalents"); però aquí simplement no es consideren.

2n.: Una oració és sempre o verdadera o falsa.
Encara que una oració pugui tenir dos valors, qualsevol oració concreta sempre només en tindrà un, de manera que o bé serà verdadera o bé serà falsa. Aquesta afirmació és estrictament lògica, no de teoria del coneixement. És a dir, això continua essent cert encara que nosaltres,

en un moment donat, no sapiguem si una o altra oració és verdadera o és falsa. Saber això depèn de l'estat del nostre coneixement en un moment determinat, i, per tant, de casualitats històriques i de mil factors absolutament imprevisibles. Això, però, no té res a veure amb la lògica. Independentment, doncs, dels nostres coneixements, podem afirmar que tota oració té sempre un valor lògic o l'altre ("verdader" o "fals"), i que no els té mai tots dos alhora.

3r.: Que dues oracions són contradictòries entre si, vol dir que els seus valors són absolutament contraposats. Si -com acabem de veure- una oració només pot tenir, de fet un sol valor, ja es veu que la seva contradictòria -la que és absolutament oposada a ella- haurà de tenir sempre el valor oposat al valor que tingui l'oració inicial. Així podem dir que dues oracions són contradictòries quan, sempre que l'una és verdadera, l'altra és falsa; i sempre que l'una és falsa, l'altra és verdadera.

Tornem ara a la solució de l'exemple que estàvem comentant. Perquè ja estem en condicions de mostrar que, més enllà de -i malgrat- totes les aparences, només les oracions 5 (oració original) i d (proposada com a resposta) són contradictòries entre si. Per això, examinarem en quines circumstàncies poden ser verdaderes o falses totes les oracions considerades a l'exemple (és a dir, aquestes dues més les altres tres). Així sabrem de debò quines d'aquestes oracions tenen condicions de veritat absolutament enfrontades entre si i són, per tant, contradictòries. Per la tècnica anomenada de "taules de veritat" -tècnica en què ara no entrarem-, podem establir tots els casos de veritat o falsedat d'aquestes oracions, és a dir totes les seves condicions de veritat. I així podem arribar a saber que:

- L'oració 5 ("On hi ha fum, hi ha foc")
només és FALSA quan hi ha fum i no hi ha foc.
(En tots els altres casos, 5 és verdadera.)
- L'oració a ("On no hi ha fum, hi ha foc")
només és FALSA quan no hi ha fum i no hi ha foc.
(En tots els altres casos, a és verdadera.)
- L'oració b ("On hi ha fum, no hi ha foc")
només és FALSA quan hi ha fum i hi ha foc.
(En tots els altres casos, b és verdadera.)
- L'oració c ("On no hi ha fum, no hi ha foc")
només és FALSA quan no hi ha fum i hi ha foc.
(En tots els altres casos, c és verdadera.)
- L'oració d ("No és veritat que on hi ha fum, hi ha foc")
només és VERDADERA quan hi ha fum i no hi ha foc.
(En tots els altres casos, d és falsa.)

Ara es veu més clarament que les oracions a, b i c no poden ser contradictòries de 5. Si les comparem, ens adonarem que sempre hi ha algun cas en què 5 és verdadera i a, b o c també ho són; això

incompleix l'exigència bàsica de la contradicció (que quan una oració és verdadera, l'altra sigui falsa). Vegem-ho, tot comparant amb a, b i c:

Suposem el cas següent: hi ha fum i hi ha foc.

Pel resum de les condicions de veritat que hem donat abans, sabem que, en aquest cas, l'oració 5 és verdadera (només és falsa, quan hi ha fum i no hi ha foc); però també és verdadera l'oració a (que només és falsa quan no hi ha fum i no hi ha foc); i també és verdadera l'oració c (que només és falsa quan no hi ha fum i hi ha foc). Per tant, ni a ni c no poden ser contradictòries amb 5, perquè ja tenim almenys un cas en què, si totes elles són verda-deres, no es produeix que quan la 5 és verdadera alguna de les altres és falsa (cosa que hauria de passar si fossin contradic-tòries).

Suposem ara el cas següent: no hi ha fum i hi ha foc.

Sabem que, en aquest cas, l'oració 5 és verdadera (només és falsa, quan hi ha fum i no hi ha foc); però també és verdadera l'oració b (que només és falsa quan hi ha fum i hi ha foc). Per tant, aquestes dues oracions tampoc no poden ser contradictòries entre si, ja que poden ser alhora verdares.

Comparem, en canvi, les oracions 5 i d: aquestes sí que són contradictòries, perquè sabem que 5 només és falsa quan hi ha fum i no hi ha foc, que és justament quan d és verdadera. En tots els altres casos, 5 és verdadera, que són tots els altres casos en què d és precisament falsa. Les oracions 5 i d no poden ser mai verdares alhora ni falses alhora. Entre elles hi ha veritable contradicció.

En canvi, comparades entre si, les oracions a i b, per exemple, no presenten una relació de contradicció sinó només de "contrarietat", tal com es diu tècnicament. La diferència amb la contradicció exposada abans és la següent: dues oracions són "contràries" entre si quan no poden ser falses alhora (en això semblen contradictòries), però sí, en canvi, que poden ser verda-deres alhora (i en això es veu que no són contradictòries). Vegem-ho amb l'exemple d'abans:

- * quan hi ha fum i hi ha foc: b és falsa, però a no;
- * quan no hi ha fum i no hi ha foc: a és falsa, però b no.
(Fins aquí a i b semblen contradictòries.)
- * quan no hi ha fum i hi ha foc: cap d'elles no és falsa, sinó que totes dues són verdares;
- * quan hi ha fum i no hi ha foc: cap d'elles no és falsa, sinó que totes dues són verdares.
(Aquí es veu que a i b no són contradictòries.)

Recorda ara les últimes ratlles de presentació de la idea 2, just abans de l'exercici 12.1: "Explica a la classe que aquestes quatre oracions, quan es llegeixen aparellades verticalment, no són contradictòries, encara que molta gent les prengui errònia-ment per tals". Ara podem dir: "Efectivament. La lectura vertical d'aquell esquema ens porta a aparellar "Tots ... són ..." i "Cap... no és...". I aquestes dues oracions no són contradic-tòries, sinó justament contràries. També elles -com passava entre a i b- poden ser totes dues verdares, encara que no puguin ser mai totes dues falses.1

12.3:

- 1: [Tant podrà afirmar c ("Algunes matèries no són interessants") com b ("Algunes matèries són interessants"). Dependrà de la conclusió que l'Aris tregui de la rèplica d'en Toni ("La geografia no és interessant"). Perquè aquesta rèplica fa adonar a l'Aris de la falsedat de la seva afirmació inicial; i, d'aquest coneixement, l'Aris en pot treure dues conclusions diferents: a) o bé afirmar l'oració contradictòria de la primera (a saber: "Algunes matèries no són interessants"); b) o bé simplement suavitzar l'afirmació inicial -que ara sap que no és ben veritat- i fer una afirmació d'abast més limitat (a saber: "Algunes matèries són interessants"). Ara bé, si ens volem cenyir estrictament al plantejament del problema, sense més matisos ni interpretacions, la conclusió que l'Aris "haurà de" treure necessàriament és la que ve expressada per l'oració contradictòria de l'oració original.]
- 2: [També ara és possible acceptar una doble solució: tant c) ("Alguns nens no m'aprecien") com b) ("Alguns nens m'aprecien"). La solució que es doni depèn de la interpretació que es doni de "Cap nen no m'aprecia". Algú pot arribar a afirmar "Cap nen no m'aprecia" bé perquè ha experimentat mostres positives de despreu o d'indiferència per part de tots els nens (1r. cas), bé perquè ha experimentat la manca de mostres d'apreci (2n. cas). Podríem dir que, en el primer cas, aquella persona "sap (positivament) que no l'aprecien", i que, en el segon, "no sap (positivament) que l'aprecien". Si acceptem el primer cas, quan la Loli digui "Jo t'aprecio", la Lisa tant podrà concloure "Alguns nens no m'aprecien" com "Alguns nens m'aprecien", i ens trobarem amb un cas molt paral·lel al de l'apartat anterior. En canvi, si acceptem el segon cas, quan la Loli digui "Jo t'aprecio", la Lisa només podrà concloure "Alguns nens m'aprecien", perquè ara, enfront de la manca d'informació anterior, ja sabrà que, efectivament, algú l'aprecia.]
- 3: b ("Cap nen d'aquesta classe no té 10 anys.")
- 4: a ("Tots els vestits de l'armari són massa petits per tu.")

12.4:

- 1: Autocontradicció.
- 2: Autocontradicció doble: ben educat/interromp; interromp/ningú no parla.
- 3: No autocontradicció.
- 4: ?
- 5: Discussible.
- 6: No autocontradicció.
- 7: Autocontradicció.
- 8: No autocontradicció.
- 9: No autocontradicció. (A la Victòria, li desagrada tothom.)

10: (Difícil. Trencaclosques.) Autocontradicció. Si en Guillem mentia quan va dir que algunes coses que diu no són veritat, aleshores deu ser veritat que totes les coses que diu en Guillem són veritat. Però, si totes les coses que diu en Guillem són veritat, aleshores no podia pas ser que mentís quan va dir que algunes coses que diu no són veritat. Tanmateix, si no es tractava d'una mentida, en Guillem deu estar mentint ara. Però llavors no pot ser correcte que totes les coses que diu en Guillem són veritat: algunes de les coses que diu no són veritat. I això contradiu el que en Guillem està dient aquí.

12.5:

1. Verdadera
2. Falsa
3. Verdadera
4. Falsa
5. Falsa
6. Falsa
7. Indeterminada. [A primera vista, la resposta pot semblar estranya. Ara bé, que "Alguns Marcians no són galls dindi" (D), no implica pas que "Alguns galls dindi no són Marcians" (7). Tal com "Alguns europeus no són catalans", no implica pas que "Alguns catalans no són europeus". En el cas d'una oració particular negativa ("Alguns... no són...") el subjecte i el predicat no es poden capgirar mai sense córrer un risc greu. Podria ser que alguns galls dindi no fossin Marcians; però també podria ser que tots els galls dindi anessin disfressats de Marcians. Així, doncs, si partim de les oracions A, B, C i D, i ens cenyim a elles, no podem precisar la veritat o falsedat d'aquesta oració.]
8. Indeterminada. (Pot ser que el tinguin, pot ser que no. No es pot dir.) [A partir de les 4 oracions inicials, sabem segur que l'oració 1 és verdadera i que la 5 és falsa. En canvi, l'oració 8 no és una conclusió que pugui ser extreta amb totes les garanties lògiques.]

12.7:

Només cal una mica d'imaginació (i "vista") per solucionar aquest exercici.

12.10:

Prepara't per sentir un ventall molt ampli de respostes i raons. Fes-te una llista de les característiques que -en la discussió de les qüestions 1 a 8- s'hagin mencionat com a característiques

pròpies de les persones. Així podràs anar recordant aquestes característiques en la discussió de qüestions posteriors i podràs anar comprovant la consistència de les respostes. (P.e., algú potser dirà que alguns animals són persones perquè són sensibles a l'afecte. Més endavant podràs usar això per preguntar: ¿Hi pot haver persones que no siguin mai sensibles a l'afecte?) Aquest tema es presta fàcilment a l'ús de tècniques com aquestes. No dubtis gens a deixar de banda les qüestions que aquí es proposen, si se't presenta la possibilitat d'investigar les conseqüències de les opinions manifestades pels teus alumnes.

12.12:

Si vols, pots començar per la part A), i després passar directament a C). O bé, també pots començar per B), i després anar a A) o a C), segons les respostes obtingudes.

AUTOAVALUACIÓ DEL MESTRE

Repassa les autoavaluacions fetes després de cada capítol, de l'1 al 11. Rellegeix les preguntes que et feies, i també les respostes que hi donaves.

¿Quines millores descobreixes en la teva tasca docent? ¿Quines àrees necessiten encara ser millorades? Usa preguntes precises i específiques de les Autoavaluacions com a guies per anar avançant. Procura que la teva manera d'ensenyar el material d'aquest i dels restants capítols de l'Aris s'encamini justament a aconseguir millores en les àrees que has descobert més mancades.

En aquesta autoavaluació, dedica una atenció especial a examinar fins a quin punt saps portar bé les discussions filosòfiques que es fan a classe.

CAPITOL TRETZE

[Si els alumnes no tenen a punt comentaris propis sobre els esdeveniments i els temes d'aquest capítol, prova de preguntar-los alguna de les qüestions següents:

1. ¿Quins companys havien passat l'última nit a casa de l'Arís?
2. ¿Què havia fet cadascun d'ells?
3. ¿Per què l'Arís temia que la seva mare no voldria que convidés ningú més?
4. ¿Pots descriure breument -a partir dels capítols anteriors- el caràcter dels amics que l'Arís convida aquesta segona vegada?
5. ¿De quins temes parlen els nens?
6. ¿De quins temes parles normalment amb els teus amics?
7. En aquest capítol, ¿quina posició defensa cadascun dels nois sobre l'origen del món?
8. ¿Veus alguna diferència entre "no es pot imaginar" i "no m'ho puc (o no m'ho sé) imaginar"? ¿Quina?
9. ¿Quins exemples concrets es fan servir per mostrar la relació "part/tot"?
10. ¿Què vol dir en Quim quan afirma que el món ha hagut de ser creat per Déu? ¿Es refereix a una necessitat per part del món o a una necessitat per part de Déu? Reflexiona sobre aquests dos tipus de necessitat, i comenta'ls.
11. ¿En què consisteix el principi de "les quatre possibilitats" d'en Toni? ¿I per a què serveix? ¿Quins exemples es fan servir per posar-lo a prova? ¿Amb quins altres exemples podria funcionar?
12. ¿Qui fa la distinció entre "el que és veritat" i "el que és possible"? ¿En què consisteix aquesta distinció? ¿I per què la fa?
13. ¿Hi ha preguntes que poden tenir moltes respostes? Posa algun exemple.
14. ¿Hi ha preguntes que només poden tenir una resposta? Posa algun exemple.
15. ¿Hi ha respostes que semblen diferents però que resulten equivalents? Posa algun exemple.
16. ¿Es sempre decidible si unes respostes són millors que les altres? ¿O en quines condicions?
17. ¿Hi ha moltes maneres correctes de pensar o una de sola? Si són la correcta (o correctes), ¿han d'arribar necessàriament a la mateixa (o mateixes) respostes?
18. ¿Són importants els somnis en la vida d'una persona? ¿En quin sentit?
19. ¿Pots assenyalar semblances i diferències entre "somni" i "utopia"?
20. ¿Es poden interpretar els somnis? ¿Amb quin grau de fiabilitat? (¿Què vol dir que una interpretació és fiable?)

IDEA 1: CONVIDATS

No és un tret constitutiu de la persona que sigui amfitrió o hoste (convidat), sinó que n'esdevé pel fet de rebre altres persones a casa o d'anar-les a visitar. Les situacions en què els individus esdevenen amfitrions i hostes impliquen certs temes específics, com el de l'hospitalitat. Els nens s'adonen d'això aviat, perquè -com els nens del capítol 13- sovint estan desitjosos de passar la nit a casa d'altres nens, i de fer festes.

Tan bon punt com els nens es troben en aquestes noves funcions, descobreixen les obligacions i responsabilitats especials que hi van connectades. El convidat es troba sovint amb una situació familiar que té unes regles i un ceremonial que no li són familiars. Per la seva banda, l'amfitrió es pot trobar amb convidats que tenen dificultats per entendre els costums de la casa. A més, quan la invitació ja és feta, tots els convidats tenen el dret de ser tractats amb el mateix respecte. Per exemple: si un nen convida uns quants nens a la festa del seu aniversari, els ha de tractar tots amb la mateixa consideració, encara que alguns siguin amics de temps i altres només siguin coneguts.

Mira d'ajudar els alumnes a adonar-se que, quan esdevenen amfitrions o hostes, entren en relacions socials noves, comparables, en certs sentits, a relacions com ser germana, ser amic o ser cosí d'algú. Ajuda'ls a entendre que el que s'espera és que tant els amfitrions com els convidats adoptin formes especials de conducta.

13.1 EXERCICI:

Explica les teves respostes:

1. Si et convidessin a passar un dia a casa del teu amic, ¿series l'amfitrió o l'hoste?
2. Si anessis a veure el llac de St. Maurici i fessis nit en un hotel, ¿series un turista o un visitant?
3. Si el teu amic anés a una festa i et demanés que l'acompanyessis, ¿series un visitant o un hoste?
4. Si invitessis el teu amic a sopar a casa teva, ¿el teu amic es podria considerar convidat o allotjat a casa teva?
5. ¿En quines circumstàncies podria un desconegut ser un hoste?
6. ¿En quines circumstàncies podria un foraster ser un hoste?
7. La persona que és hostaler, ¿és necessàriament hoste o amfitrió?
8. Quan hi ha una festa en una casa, ¿el propietari de la casa ha de ser necessàriament l'amfitrió?
9. Si dones una recepció a un grup de persones, ¿et converteix això en amfitrió?
10. Si treballes en un hospital, ¿vol dir això que ets hospitalari?

13.2 PLA DE DISCUSSIO:

Imagina't que, de sobte, descobreixes que acabes de ser escollit "Nen Català Típic" per una comissió parlamentària sobre la infància. Repts una invitació per allotjar-te, durant dues setmanes, amb una família d'un país estranger. Tots els membres de la família parlen català. Quan hi arribes, et trobes que:

1. A taula no hi ha forquilles; tothom menja amb la mà dreta, en lloc d'usar forquilla.
2. Les noies de la casa juguen a rugby, participen en concursos d'alçar pesos i practiquen la boxa; els nois, en canvi, s'estimen més quedar-se a casa i jugar amb nines.
3. Els pares no permeten que els nens vegin mai la tele.
4. A la sala d'estar, hi ha una foto del Dirigent del país, i, un cop al dia, la família s'aplega al voltant de la foto: tots s'inclinen i renoven la seva promesa de fidelitat.
5. L'esport nacional són les curses de tortugues. Una cursa pot durar moltes hores. La família et convida a una cursa de tortugues.

¿Què faries en cada cas, i per què?

IDEA 2: CONVERSES DE NENS

Encara que la conversa sigui una forma de comunicació continuada, tanmateix, és clarament diferent del diàleg, de manera semblant a com l'esbarjo és diferent dels jocs. Les persones que mantenen una conversa, ho poden fer sense gaire ordre ni concert: poden parlar d'un tema, després d'un altre, després d'un altre. En un diàleg, en canvi, es considera un tema concret i -per comú acord- es té l'objectiu d'investigar aquell tema. Els comentaris irrellevants són explícitament desaprovats en un diàleg; en canvi, en una conversa, la discontinuïtat o la irrellevància poden no representar cap dificultat. En una conversa es pot canviar de tema sempre que es vulgui, cosa que no es pot pas fer en un diàleg. El diàleg s'encamina a millorar la comprensió; a la conversa, no li cal aquest objectiu. Pot consistir, simplement, en un intercanvi de compliments.

Els nens són conversadors nats. No els estàs imposant res quan els invites a conversar entre si. Treballa, doncs, amb aquesta aeva tendència natural per la conversa, i fes-los avançar cap al diàleg. Ho pots fer a base d'introduir l'aspecte de la rellevància. Anima'ls perquè, en lloc de quedar satisfets amb qualsevol opinió no revisada, vagin investigant els temes amb més profunditat i vagin aprenent de les experiències dels altres.

13.3 EXERCICI: Conversa

Indica, en cada cas, quina alternativa és inadequada, si és que n'hi ha, d'inadequades:

1. A molta gent, li agrada (enraonar) (mantenir converses) (parlar) (discutir) (xerrar) per telèfon.
2. El mestre estava molt enfadat i (va conversar amb) (va sermonejar) (va parlar a) (va parlar amb) la classe llargament.
3. A alguns nens, els agrada (criticar) (xerrar sobre) (xiuxiuejar sobre) (vociferar sobre) (riure's d') altres nens de la classe.
4. Als alumnes, els agrada (discutir) (conversar) (intercanviar idees) (parlar entre si) (xisclar) sobre un mestre nou.
5. Sempre que parlem, (emetem) (manufacturem) (pronunciem) (escoltem) (denunciem) (anunciem) sons.
6. En el decurs d'una conversa, la gent sovint (argumenta) (lluita) (s'agafa les mans) (reflexiona) (desapareix).
7. En el decurs d'una conversa, la gent sovint (discuteix) (parla) (escolta) (fa elogis) (es mossega la llengua).
8. En el decurs d'una conversa, la gent sovint (xerra) (garla) (brama) (mugeix) (conversa).
9. En el decurs d'una conversa, la gent sovint (s'expressa) (discurseja) (fa observacions) (posa els seus pensaments en paraules) (menja).
10. És impossible que es mantingui una conversa entre (germà i germana) (pares i fill) (companys de classe) (desconeguts) (morts).

IDEA 3: ¿TOT TÉ UN COMENÇAMENT?

En aquest diàleg, els nens toquen una colla de qüestions de tanta envergadura, que faràs bé de no esperar que els teus alumnes les resolguin. ¿Va tenir començament el món? ¿De no res, en pot venir alguna cosa? ¿Tot té una causa? Potser alguns dels teus alumnes tindran idees precises per respondre a aquestes qüestions i a altres relacionades amb elles; ara bé, en lloc de mirar d'arribar a conclusions, és molt millor que la classe explori respostes alternatives.

Considera la qüestió de si el món va tenir començament. A alguns alumnes, potser els resultin familiars les respostes religiosa o científica a aquesta qüestió. Una aproximació filosòfica a aquesta pregunta -i a aquestes respostes- exigeix que s'explorin una colla de respostes possibles. Per tenir èxit, aquesta aproximació filosòfica no hauria d'entrar en cap conflicte amb les creences religiosa o científica. Hauràs portat correctament

la discussió si els alumnes que ja estan compromesos amb aquelles respostes arriben a entendre i apreciar millor el significat dels seus compromisos. I hauràs portat la discussió d'una manera brillant si tots els membres de la classe entenen i aprecien millor el significat dels seus compromisos.

Recorda que, per nombroses que siguin les possibilitats, una discussió filosòfica només pot tractar allò que és possible. Per tant, una aproximació filosòfica a certes opinions que s'ofereixen com a respostes, exigeix l'examen d'aquestes opinions per si són autocontradictòries. Les autocontradiccions haurien de ser excloses d'una discussió així. Per exemple: suposem que, per respondre a la pregunta "¿Va tenir començament el món?", es proposen les tres respostes següents: "El món va tenir un començament", "El món no va tenir un començament", "El món ha existit sempre, però va començar fa 10.000 anys". Si no disposem d'una interpretació molt especial, haurem de dir que la tercera proposta és autocontradictòria i que s'ha d'eliminar. En canvi, ni la primera ni la segona resposta no són autocontradictòries: es tracta, doncs, de dues respostes possibles. Des d'un punt de vista filosòfic, ambdues respostes possibles s'han de considerar com a alternatives significatives, i se n'han d'explorar les interpretacions. A les altres qüestions plantejades en aquest capítol, se'ls poden aplicar consideracions semblants.

Mentre els participants no caiguin en autocontradiccions i puguin expressar les seves opinions d'una manera significativa i consistent, no hi ha cap raó per impedir que la discussió continuï.

13.4 PLA DE DISCUSSIO: ¿Com comencen les coses?

1. Si algú et preguntés: "¿Com va començar Lleida?", ¿com li respondries?
2. Si algú et preguntés: "¿Com va començar Catalunya?", ¿com li respondries?
3. Si algú et preguntés: "¿Com va començar la franja litoral?", ¿com li respondries?
4. Si algú et pregunta: "¿Com va començar la terra?", ¿què li diràs?
5. Si algú et preguntés: "¿Com va començar el sistema solar?", ¿què li diries?
6. Si algú et preguntés: "¿Com va començar el temps?", ¿com li respondries?
7. Si algú pregunta: "¿Com va començar la llum?", ¿què està assumint?
8. Si algú pregunta: "¿Com va començar la matèria?", ¿què està assumint?
9. Si algú et preguntés: "¿Com va començar el món?" i tu no sabessis quina resposta donar, ¿què faries per trobar una resposta?
10. Si algú et preguntés: "¿Podria sortir alguna cosa de no res?", ¿què li diries?

IDEA 4: ERRORS DE PART-TOT (O CADA-TOTS) I DE TOT-PART (O TOTS-CADA)

Quan cada membre separat o part d'un grup té un tret determinat, a vegades assumim que tot el conjunt o classe també té aquell tret. Però això pot no ser així. Heus aquí alguns exemples d'aquests errors de part-tot (o cada-tots):

1. Cada peça de roba d'aquest edredó apedaçat és molt vella; ha de ser un edredó molt vell.
2. Com que cada pedra de la piràmide té 1 m. d'alçada, tota la piràmide només té 1 m. d'alçada.
3. Cada policia de Girona dorm; per tant, tot el cos de policia de Girona dorm.

I, a la inversa, també podem cometre l'error de suposar que, perquè una col·lecció o conjunt té un tret determinat, aquest mateix tret s'ha de trobar a cada una de les parts d'aquella col·lecció o conjunt. Heus aquí exemples d'aquest error de tot-part (o tots-cada):

1. Aquest és un cotxe molt ràpid; cada una de les seves parts es deu moure amb molta rapidesa.
2. Com que els Estats Units d'Amèrica són un país molt poderós, cada ciutadà americà ha de ser més poderós que qualsevol ciutadà de països menys poderosos.
3. Està fent una nevada molt grossa; deu estar formada per flocs de neu molt grossos.

13.5 EXERCICI:

En els casos següents, indica si creus que el raonament és correcte, no és correcte, o és discutible. Si creus que no és correcte, digues si és un exemple d'un error de tot-part (T/P) o bé de part-tot (P/T).

• CORREC- INCORRECTE DISCU-
TE T/P P/T TIBLE

1. Com que el Nil és llarg, deu estar format per gotes d'aigua llargues.

2. No hi ha mal que per bé no vingui; per tant, tots els mals vénen per bé.

3. Si la Maria té una cara bonica, la seva cara ha de tenir trets bonics.

4. Si la cara d'en Miquel té trets agradables, en Miquel ha de tenir una cara agradable.

5. Cada rei de França és ara mort; per tant, tots els reis de França són ara morts.

6. Acaba de caure una gota de pluja; vol dir que plou.

7. El meu cos és viu; les ungles dels meus peus són part del meu cos; per tant, les ungles dels meus peus són vives.

8. Cada persona de l'hospital està malalta; deu ser un hospital malalt.

9. Com que cada gota de sang és vermella, les mol·lècules de cada gota deuen ser vermelles.

10. Aquesta pell de plàtan és part d'aquest plàtan; aquest plàtan és part del meu dinar; m'hauré de menjar, doncs, la pell de plàtan quan dini.

13.6 PLA DE DISCUSSIO: Parts i conjunts

A la pàgina 83, en Toni observa: "El que és verdader de la part no ha pas de ser verdader del conjunt". Considera alguns altres exemples d'això mateix:

1. Pel fet que una rosa sigui vermella, ¿ha de ser vermell el roser?
2. Pel fet que una bombeta sigui de vidre, ¿ha de ser de vidre tota la làmpara?
3. Pel fet que una persona tingui els dits petits, ¿ha de ser petita aquella persona?
4. Pel fet que una persona faci 2,40 m. d'alçada, ¿s'ha de tractar d'una persona alta?
5. Si, durant un partit de futbol, ets a la tribuna i t'aixeques, normalment ho veuràs millor. ¿Vol dir això que si tothom s'aixeca, tothom serà capaç de veure-ho millor?
6. Que puguis estripar cada pàgina d'un llibre, ¿significa que també podràs estripar el llibre per la meitat?
7. Que cada soldat de l'exèrcit sigui fort, ¿significa que l'exèrcit mateix també és fort?
8. Que cada part de l'univers hagi d'arribar a la fi més d'hora o més tard, ¿significa que tot (és a dir, l'univers sencer) també ha d'arribar a la fi?
9. Si una part del cotxe s'ha espatllat, ¿s'ha espatllat el cotxe?
10. Si una part de la poma és podrida, ¿es tracta d'una poma podrida?

11. Si una part de la finestra està feta malbé, ¿està feta malbé la finestra?
12. Si una part de l'escola es crema, ¿es crema l'escola?

IDEA 5: ¿QUE ÉS UNA POSSIBILITAT?

La idea de possibilitat pot ser veritablement alliberadora. I és que pot ser molt emocionant adonar-se, de cop, que és possible una cosa que un no havia pensat mai abans, o trobar que hi ha alternatives possibles a una determinada manera de pensar rígidament establerta fins aquell moment.

Un cop els nens s'acostumin a usar la idea de possibilitat, és molt possible que tendeixin a deixar-la de banda com si no tingués gran importància. Alguns diran: "Ah, qualsevol cosa és possible", i això és molt semblant a dir "en realitat, les possibilitats no interessen". Ara bé, és important que els alumnes s'adonin de tres coses sobre les possibilitats:

1. No tot allò que, a ells, els sembla possible, és realment possible: les contradiccions (com ara que un ànec no sigui un ànec) són impossibles.
2. No tot allò que, a ells, els sembla impossible, és realment impossible: fa anys, molta gent pensava que els viatges espacials eren impossibles; ara hi ha gent que pensa que la vida seria impossible sense transport automotor. Els que pensaven allò van ser desmentits pels homes que van visitar la lluna; els que pensen això últim, també estan equivocats, perquè viure sense transport automotor pot ser força difícil en certs llocs, però no és impossible. Mentre no hi hagi autocontradicció, no hi ha impossibilitat.
3. Són possibles moltes coses sobre les quals els alumnes potser no han pensat mai.

El punt 2 i, sobretot, el 3 són especialment importants per la Filosofia per Nens. Bona part del programa es dedica a animar els alumnes a formar idees noves, a adquirir una nova autocomprensió i una nova valoració de les possibilitats de la seva pròpia vida mental.

Pot resultar estrany pensar sobre les possibilitats quan són considerades directament. I és que no descriuen fets, però tenen un aire fàctic. Considera l'oració "La República espanyola hauria pogut guanyar la guerra civil". Es refereix a dos fets (l'existència de la República i la guerra civil), però suggereix una cosa que justament no va passar. Les possibilitats han fascinat els filòsofs de tots els temps, i avui dia són temes candents de debat per part de molts filòsofs, especialment filòsofs de la ciència i de la lògica.

13.7 EXERCICI: ¿Què és possible?

IM-	NO HA PAS-	PASSA RA-	PASSA	PAS-
POS-	SAT MAI:	RAMENT:	FRE-	SA
SI-	MOLT IM-	IMPROBA-	QUENT-	SEM-
BLE	PROBABLE,	BLE, PE-	MENT:	PRE
	PERO POS-	RO POSSI-	PRO-	
	SIBLE	BLE	BABLE	

¿és possible que

1. el sol no surti?
2. neixi un vedell amb dos caps?
3. el número 6 també servis com a número 9?
4. un cercle i un quadrat puguin ser idèntics?
5. la veritat pugui ser més estranya que la ficció?
6. els pobres puguin esdevenir rics?
7. els horòscops tinguin raó?
8. la gent visqui eternament?
9. els ocells puguin volar?
10. la trajectòria de la llum no sigui recta?
11. les ungles de la gent creixin?
12. una porta estigui oberta i tancada alhora?
13. d'aquí a uns quants anys tu i els teus amics sigueu soldats?
14. algun dia es permeti votar als nens de 12 anys?
15. el gel et cremi?

13.8 PLA DE DISCUSSIO: Temes per reflexionar

1. ¿Pot pensar una persona sense usar paraules?
2. ¿és veritat que la paraula 'veritat' no és veritat, i que la paraula 'mentida' no és mentida?
3. ¿és verdader o fals això?

L'oració d'aquesta casella és falsa

4. ¿Hi ha res que vingui a la ment més de pressa que els pensaments?
5. ¿Pot haver-hi en el món alguna altra cosa més misteriosa que el pensar?
6. ¿És possible que el temps no sigui real?
7. ¿És possible que tot estigui en les nostres ments?
8. ¿Pot ser que no tinguem ments, sinó que només pensem que en tenim?
9. ¿Pot ser que el món hagi tingut començament i que tingui final?
10. ¿Pot ser que el món hagi tingut començament i entremig, però que no tingui final?
11. ¿Pot ser que el món tingui entremig i final, però no començament?
12. ¿Pot ser que el món tingui començament i final, però no entremig?
13. ¿Pots dir alguna cosa que, en realitat, no sigui el que sembla ser?
14. ¿Pots dir alguna cosa que, en realitat, sigui el que sembla ser?
15. ¿És possible que tot sigui possible?
16. ¿És possible que tot el que passa ja hagi passat abans i torni a passar en el futur?
17. ¿És possible que res no passi mai dues vegades?
18. ¿És possible que tu siguis l'única persona real i que tots els altres només estiguin en la teva ment?
19. ¿És possible que tots els altres siguin reals, i que tu només estiguis en la seva ment?
20. ¿És possible que la teva ment sigui tan gran com el món?

13.9 PLA DE DISCUSSIO: ¿Què són les possibilitats?

Discuteix la conversa següent:

Aris: Papa, ¿que plourà demà?

Sr. Mas: És possible.

Aris: ¡Però si plou, suspendran el partit!

Sr. Mas: Això també és possible.

Aris: No ho entenc. Estic parlant de coses que poden passar demà. I tu em dius que són possibles. Així, doncs, ¿avui existeix la possibilitat que el partit de demà sigui suspès?

Sr. Mas: És clar.

Aris: Però, quan parlem de coses que van passar ahir, no estem pas parlant del que és possible, ¿oi? Cap altra cosa no és possible sinó el que realment va passar, ¿oi?

Sr. Mas: ¡Bé, bé, no tan de pressa! ¿És possible que en Colom hagués decidit de recular quan es va fer mar enllà?

Aris: Suposo que es podria dir que és possible.

Sr. Mas: Així, ¿és possible ara mateix, en aquest precís moment, que ell hagués decidit de recular?

Aris: Si en Colom hagués reculat, segurament que ara no estariem parlant d'ell.

Sr. Mas: és possible que no estiguéssim parlant d'ell ara mateix.
Vull dir que és concebible.

Aris: ¡Ei! ¿és això el que vols dir: que ara mateix és quan tot és possible? ¿Que qualsevol cosa que passi en el futur, és possible ara; i que tot el que hagi pogut passar en el passat, és possible ara? ¡Sona molt fort això!

Sr. Mas: ¿No t'he estat dient que hi ha més coses possibles de les que et penses que hi ha?

Aris: Sí, però no veia com era possible... Papa, una altra pregunta: una cosa que no és possible avui, ¿podria esdevenir possible més tard?

Sr. Mas: I tant. Ara no te'n puc posar cap exemple, però potser em serà possible de fer-ho demà.

IDEA 6: LES QUATRE POSSIBILITATS

Dues coses qualssevol poden ser combinades de quatre maneres lògiques. Es pot tractar de coses com ara cadires i taules, o poden ser idees abstractes com justícia i veritat. Heus aquí unes il·lustracions d'aquests arranjaments:

A i B	Noies i nois	Cercles i quadrats
A sense B	Noies sense nois	Cercles sense quadrats
B sense A	Nois sense noies	Quadrats sense cercles
Ni A ni B	Ni nois ni noies	Ni quadrats ni cercles

Les quatre possibilitats es poden simbolitzar de maneres diverses; per exemple:

1: + +   2: + -   3: - +   4: - -

13.10 EXERCICI:

En aquest exercici, els alumnes poden fer pràctica d'agafar dues coses qualssevol (tant si existeixen com si no) i de disposar-les en quatre possibles arranjaments. Per exemple, es poden tenir aquests quatre arranjaments: marcians i selenites; marcians i no selenites; selenites i no marcians; ni marcians ni selenites. No cal que existeixin realment marcians o selenites per poder fer un esquema de les quatre possibilitats.

Ara hauries de fer dos gràfics: el primer hauria de representar les quatre possibilitats lògiques; el segon hauria d'indicar si has trobat, de fet, membres de cada categoria. Els gràfics podrien ser com ara aquests:

He trobat gent així	Mai no he trobat gent així
---------------------	----------------------------

Gent que té sentiments i els expressa.
Gent que té sentiments però que no els expressa.
Gent que expressa sentiments però que no els té.
Gent que ni té sentiments ni els expressa.

Seguint aquest exemple, arranja les parelles següents d'acord amb les quatre possibilitats, i digues si n'has conegut o no.

1. Gent que treballa i juga.
2. Gent que menja i beu.
3. Gent que recorda i imagina.
4. Gent que somia i somieja.
5. Gent que lluita i roba.

IDEA 7: LA DIFERENCIA ENTRE "VERDADER" I "POSSIBLE"

Estaria bé que infonguessis als teus alumnes la importància de la diferència entre el que és verdader i el que és possible. Podem admetre que una cosa és possible sense creure que sigui verdadera. Imagina't un nen que pregunta al seu pare: "¿Em portaràs al cine dissabte?" El pare respon: "és possible". Arriba el dissabte, i el pare fa una altra cosa. El nen es queixa: "¡No has complert la teva promesa!" El pare recorda al seu fill: "No vaig dir que t'hi portaria; ivaig dir que era possible que t'hi portés!"

Cal que els nens reconeixin que, quan creuen que una cosa és verdadera, encara són ben lliures de considerar si el contrari del que ells creuen és possible. Per exemple: un nen que cregui fermament en la vida després de la mort, pot discutir la possibilitat que aquesta cosa no existeixi, sense per això fer trontollar la seva creença. Semblantment, un nen podria creure que hi ha planetes en el sistema solar que encara no han sigut descoaerts, i discutir, no obstant, la possibilitat que aquests planetes no existeixin.

Les conviccions dels nens no queden pas necessàriament minades o erosionades pel sol fet que admetin que altres persones poden tenir visions diferents de les coses. Un nen pot pensar que els altres s'equivoquen, igual com els altres poden pensar que ell s'equivoça. El que és cert és que no hi pot haver diàleg entre ells fins que cadascun no estigui disposat a examinar si la creença de l'altra té alguna possibilitat de ser verdadera.

13.11 PLA DE DISCUSSIO: ¿Què podem creure?

A la pàgina 84, en Toni observa: "Tu pots creure que el món tindrà un final, però és possible que no el tingui. I, si vols, pots creure que va tenir començament, però és possible que no en tingués."

1. ¿és possible que l'univers sencer -tal com el coneixem- sigui només un petit racó d'un univers molt més gran?
2. ¿és possible que hi hagi vida a planetes d'altres galàxies?
3. ¿és possible que hi hagi un altre planeta habitat per gent molt semblant a nosaltres?
4. ¿Seria possible que el temps corrés endarrere?
5. Pel fet de ser possible que el temps anés endarrere, ¿estaria equivocada una persona que cregués que el temps va endavant?
6. Si poguéssim substituir cada una de les parts d'un cotxe, quan comencés a estar fet malbé, ¿seria això un bon motiu per creure que el cotxe duraria indefinidament?
7. Si poguéssim renovar cada una de les parts del cos humà quan comencés a estar fet malbé, ¿seria això un bon motiu per creure que el cos duraria indefinidament?
8. ¿Pot algú creure que l'univers va ser creat, encara que sigui possible que no en va ser?
9. ¿Pot algú creure que l'univers no va ser creat, encara que sigui possible que en va ser?
10. ¿Hi ha coses -com afirma en Quim a la p. 84- que són impossibles de creure?

IDEA 8: L'EXEMPLIFICACIO QUE FA EN TONI DE LES QUATRE POSSIBILITATS

Una de les coses que la filosofia pot fer per als nens és ajudar-los a descobrir alternatives. El recurs anomenat "les quatre possibilitats" és una simple il·lustració de com es pot fer això. Tal com hem vist a la Idea 6, el recurs ens permet agafar dues coses i mostrar quatre maneres alternatives d'arranjar-les. Així, si algú a classe diu que està cansat i un altre diu que té gana,

la resta de la classe pot dir, un cop apreses "les quatre possibilitats": Sí, hi ha aquells de nosaltres que estan cansats i tenen gana, aquells que estan cansats però no tenen gana, aquells que tenen gana però no estan cansats, i aquells que ni estan cansats ni tenen gana. El recurs els permet organitzar alternatives que prèviament potser no havien explorat.

En Toni utilitza aquest recurs d'una manera elaborada i poderosa. Primerament, en lloc de treballar amb una combinació de dues coses, usa dos enunciats. Segonament, usa els enunciats contradictoris dels enunciats originals. Els teus alumnes també ho poden fer pel seu compte, si tu els orientes una mica.

13.12 EXERCICI: Usar "les quatre possibilitats" amb enunciats

Les contradiccions que en Toni usa no són formalment com les que hem vist en el cap. 12 d'aquest manual, i és que en Toni no les ha normalitzat. Tanmateix, l'ús que en fa en Toni és espontani i s'adiu amb el del llenguatge ordinari. Els teus alumnes no haurien de tenir, doncs, cap dificultat a seguir-lo.

Mira de fer alguns d'aquests arranjaments de la mateixa manera que ho feia en Toni:

1. Hi ha conserges, i els conserges treballen molt.
2. Hi ha follets, i els follets són rics.
3. Els nens són gent jove, i la gent jove és enèrgica.

IDEA 9: ¿HI HA UNA MANERA CORRECTA DE PENSAR?

Segurament que l'Anís té raó quan parla de la necessitat de molts estils de pensament; però en Toni segurament que també en té, quan pensa que per cada objectiu concret, un estil de pensament pot ser millor que un altre. Per exemple: si acabes de fer un experiment científic i vols saber què es pot concloure d'allò que has observat que passa, estarà bé que pensis amb lògica. Però això no significa que hagis de ser lògic quan escrius un poema o quan aprens a ballar. Quan miris d'entendre una situació interpersonal, raonar lògicament et pot ser menys útil que tenir sensibilitat pels sentiments dels altres o que tenir intuïció per l'estructura de la situació. En altres paraules: s'ha d'aprendre quin és l'estil de pensar que treballa millor en cada circumstància; tal com una persona que té un manyoc de claus ha d'aprendre quines són les claus adequades per anar obrint les portes.

13.13 EXERCICICI:

Manifesta el teu acord (A), desacord (D) o indecisió (I) respecte a cada enunciat:

A D I

1. Si penses més ràpid que jo, la teva manera de pensar és la correcta.
2. Si penses bé quan es tracta d'aritmètica, la teva manera de pensar ha de ser la manera correcta de pensar en general.
3. Si ell s'expressa amb paraules millor que ella, la manera de pensar d'ell ha de ser la correcta.
4. Si tu ets lògic i jo sóc il.lògic, la teva manera de pensar ha de ser la correcta.
5. Si ells pensen en moltes coses alhora, i nosaltres només pensem en una cosa cada vegada, la conclusió és que la nostra manera de pensar és la correcta.
6. Si ella pensa amb oracions i ell no, la manera de pensar d'ella és la correcta.
7. Si nosaltres ens anem contradint i ells no, la nostra manera de pensar és la correcta.
8. Si tu coneixes els significats de les paraules que uses, i jo no conec els significats de les paraules que uso, la conclusió és que la meva manera de pensar és la correcta.
9. Si jo no vull saber la veritat i tu sí, la meva manera de pensar ha de ser la incorrecta.
10. Si jo no vull saber la veritat i tu sí, la teva manera de pensar ha de ser la correcta.

IDEA 10: ¿PENSAR CONSISTEIX A BUSCAR LA RESPOSTA CORRECTA?

Pensar tant pot consistir a trobar les preguntes correctes com a trobar les respostes correctes. I, un cop haguem trobat les preguntes correctes, potser s'hauran de pensar encara moltes coses abans no poguem trobar-hi respostes; hi ha molts camins per explorar i és ben possible que alguns d'ells no revelin cap mena de resposta. A més de les preguntes que tenen resposta, també hi ha coses que són importants de pensar precisament perquè causen perplexitat i són misterioses. Hi ha la satisfacció que un pot tenir quan usa la seva ment en una qüestió intricada, encara que sigui obvi que mai no podrà desemmullar tot el problema.

L'èmfasi exagerat que el nostre ensenyament posa en les respostes és una estafa al nen, perquè, en concentrar-lo massa en els resultats, li impedeix que s'ho passi bé amb el procés de

recerca, i el porta a pensar que trobar respostes és l'únic objectiu del pensar. Evidentment, hi ha moltes qüestions que tenen respostes correctes; però seria molt valuós per als nens que aprenguessin que tenir la resposta només és important quan es tracta d'aquestes qüestions. Altres tipus de qüestions exigeixen respostes diferents. Sovint és més útil tenir un mètode fiable per investigar coses que ens interessin, que no pas tenir respostes correctes de qüestions que rarament es plantegen.

13.14 EXERCICI:

Digues si els casos següents són bons raonaments (BR) o mals raonaments (MR), o si no ho pots decidir (I):

BR MR I

1. Mestre: ¿Cada pregunta té una resposta?
Sandra: No, però cada resposta té una pregunta.
2. Mestre: ¿Cada viatge té una destinació?
Esteve: No, hi ha gent que a vegades viatja només perquè els diverteix.
3. Mestre: ¿Ens són inútils les respostes incorrectes?
Felip: No, hem de saber què és incorrecte en les respostes incorrectes, a fi de ser capaços de dir què és correcte en les correctes.
4. Mestre: Pensar, ¿no és com buscar i descobrir?
Daniel: A vegades. Més freqüentment, però, quan penso, perdo el fil o oblidó el que estava buscant.
5. Mestre: Una persona mentre pensa, ¿s'assembla a un cotxe en funcionament?
Roser: Sí. Un cotxe pot tenir el motor engegat, i o bé moure's o no moure's. Semblantment, el pensament d'una persona pot anar a alguna banda o no.
6. Mestre: ¿és divertit explorar, encara que no descobreixis res?
Marta: No es pot explorar sense descobrir.
7. Mestre: ¿Què és millor: una resposta correcta que és avorrida o una idea nova que és excitant?
Sandra: ¿I no pot ser una idea nova que també sigui una resposta correcta?
8. Mestre: ¿Com ho pots saber que una idea serveix per alguna cosa?
Esteve: Quan no pots pensar en cap altra cosa.

IDEA 11: EL SOMNI D'EN TONI

Els teus deixebles potser voldran provar sort com a aficionats en el terreny de la interpretació dels somnis. Tot i que no hi ha manera de dir que cap interpretació hagi de ser necessàriament la correcta (si és que la correcta existeix), podria resultar interessant per la classe que es discutís quina interpretació és considerada la més plausible per part de la majoria de la classe.

Mentre interpreteu el somni d'en Toni, serà bo que tinguis presents algunes qüestions: 1) ¿Té cap significat especial que en Toni es trobés en un gran castell? 2) ¿És possible de jugar a peu coix amb quadrats que ells mateixos es componin de quatre quadrats més petits? 3) ¿Per què la Laura era en el somni d'en Toni? 4) ¿Et sembla que la Laura aguantava una pilota, un tomàquet o una poma? 5) Si la Laura oferís una poma a en Toni, ¿en què et faria pensar això? 6) ¿Per què el somni d'en Toni canvia tot de cop i passa d'un castell a un camp de futbol? 7) ¿per què el porter anava vestit amb una armadura completa? 8) ¿Estava impedit el pare d'en Toni que en Toni fes gol?

13.15 DISCUSSIO: Somnis

1. L'Olga va somiar que era una gasela. Llavors es va despertar i es preguntava: "¿Sóc una noia que ha somiat que era una gasela, o sóc una gasela que ha somiat que era una noia?"
2. Els somnis d'en Víctor sembla que passin dins d'un televisor que ell està mirant.
3. L'Àngel va somiar que estava completament despert. Després es va despertar, i va descobrir que estava profundament adormit.
4. L'Eva va somiar que era un mirall que cada matí s'encarava amb una noia anomenada Eva.
5. L'Esther va somiar que estava somiant que estava en un somni que era part d'un altre somni dins també d'un altre somni... i així sense fi... somni dins del somni dins del somni.
6. La Mònica va somiar que era la seva amiga Júlia, i aquella mateixa nit la Júlia va somiar que era la Mònica. L'endemà al matí, les noies es van mirar mútuament als ulls i es van veure a si mateixes.
7. El Sr. Heredia va tenir un somni. Va somiar que estava fent classe. De sobte, es va despertar ... i, oh meravella, es va trobar que estava fent classe!
8. Quan la Sònia dorm cargolada com un interrogant, somia coses intrigants; quan dorm com un senyal d'admiració, els seus somnis són sorprenents; i quan s'embolica com una pilota, els seus somnis es repeteixen una i altra vegada, i després s'acaben on havien començat.
9. En Teo va somiar que era un esquirol petit, cosa no gens sorprenent, perquè, al capdavall, ho era un esquirol, encara que -la veritat sigui dita- no ho somiava gaire sovint que ho era.

REPAS DE LOGICA

Heus aquí un altre repàs de lògica. Ara és un bon moment per comprovar la comprensió que els alumnes tenen de la lògica, precisament perquè no és un tema important en aquest capítol de l'Aris. Ara pots descobrir què han après ja i què els cal encara estudiar. El repàs de la Primera Part està destinat a resseguir el desenvolupament de la lògica formal a l'Aris.

Primera part: Oracions i regles

- 1) ¿Quina és la regla d'inversió d'oracions usada per l'Aris i la Lisa? Prova de formular-la. Si no pots, ¿recordes els dos tipus d'oracions als quals s'aplicava? Si és així, ¿pots recordar la regla ara?
- 2) Inventa quatre oracions diferents (dues de cada tipus) amb les quals es pugui assajar la regla de l'Aris i la Lisa.
- 3) Escriu les contradiccions de cada una de les quatre oracions inventades en el punt anterior.
- 4) Agafa una oració qualsevol d'entre les vuit que tens després dels apartats 2 i 3. ¿De quin tipus és l'oració que has triat: A, E, I, O? Sigui del tipus que sigui, ara escriu els altres tres tipus d'oració que queden, tot fent servir el mateix subjecte i el mateix predicat de l'oració escollida.
- 5) En el punt anterior, hauràs acabat obtenint quatre oracions. Escriu ara les contradictòries d'aquestes oracions.
- 6) Agafa ara les vuit oracions resultants dels apartats 2 i 3, i compara-les amb les vuit oracions dels apartats 4 i 5. ¿Quantes d'aquestes últimes oracions (és a dir, dels apartats 4-5) són ben bé iguals que les vuit que tenies a 3?

Segona part: Normalització

Normalitza les oracions següents:

1. Les eruges peludes no són perilloses.
2. Ni un edifici escolar no és fet amb escuradents.
3. Les guitarres elèctriques són totes plenes de sardines.
4. Les sardines són plenes de guitarres elèctriques.
5. En aquest edifici, uns quants brolladors estan en bones condicions.
6. Ni un sol nen de 12 anys no és policia municipal.
7. Algunes ràdios són de piles.
8. Cap rosa blanca no és escarlata.
9. Algunes piles no fan funcionar ràdios.
10. Els brasilers parlen portuguès.

Tercera part: Quina és la conclusió?

Escriu la lletra de la resposta correcta a l'espai que hi ha a la dreta:

1. Totes les Pepsi-Colas són líquids. _____
Per tant, resulta que:
a) Tots els líquids són Pepsi-Colas.
b) Cap líquid no és Pepsi-Cola.
c) Ni a) ni b).

2. Cap noia no és campiona de boxa. _____
Per tant, resulta que:
a) Tots els campions de boxa són noies.
b) Cap campió de boxa no és noia.
c) Totes les noies són campions de boxa.

3. Catalunya és al costat de França. _____
Alemanya és al costat de França.
Per tant, resulta que:
a) Catalunya és al costat d'Alemanya.
b) Alemanya és al costat de Catalunya.
c) Ni a) Ni b).

4. En Miquel és més alt que en Daniel. _____
En Daniel és més alt que en Martí.
Per tant, resulta que:
a) En Miquel és més alt que en Martí.
b) En Martí és més alt que en Miquel.
c) En Daniel és més alt que en Miquel.

5. Les Socials són més fàcils que les Mates. _____
Les Mates són més fàcils que les Naturals.
Per tant, resulta que:
a) Les Naturals són més fàcils que les Socials.
b) Les Mates són més fàcils que les Socials.
c) Les Socials són més fàcils que les Naturals.

6. La II Guerra Mundial va ser més brutal que la Guerra _____
Civil espanyola.
La Guerra del Vietnam va ser més brutal que la Guerra
del 1936-1939.
Per tant, resulta que:
a) La Guerra del 1936-1939 va ser més brutal que
la II Guerra Mundial.
b) La Guerra del Vietnam va ser més brutal que
la Guerra Civil espanyola.
c) Ni a) ni b).

7. Els Mongols són xinesos. _____
Els xinesos són orientals.
Per tant, resulta que:
a) Els orientals són Mongols.
b) Els Mongols són orientals.
c) Els xinesos són Mongols.

8. Els gossos són mamífers.
Els espanyels són gossos. -----
Per tant, resulta que:
a) Els gossos són mamífers.
b) Els espanyels són mamífers.
c) Els mamífers són espanyels.
9. L'Enric és més alt que en Roc.
En Roc és més baix que en Lluç. -----
Per tant, resulta que:
a) En Lluç és més alt que l'Enric.
b) L'Enric és més alt que en Lluç.
c) En Roc és més baix que tots dos, l'Enric i en Lluç.
10. En Miquel Miret és més gran que en Jaume Ginjaume.
En Tomàs Tomeu és més petit que en Jaume Ginjaume. -----
Per tant, resulta que:
a) En Miquel Miret és més gran que en Tomàs Tomeu.
b) En Jaume Ginjaume és més gran que en Miquel Miret.
c) En Miquel Miret és més petit que en Jaume Ginjaume.
11. El Sr. X és més fort que el Sr. Y.
El Sr. Z és més dèbil que el Sr. Y. -----
Per tant, resulta que:
a) El Sr. X és més fort que el Sr. Z.
b) El Sr. Y és més dèbil que el Sr. Z.
c) El Sr. X és més dèbil que el Sr. Y.

Quarta part: Quina és la conclusió?

Encercla a), b) o c):

1. Suposa que és veritat que alguns ponts no són de fusta.
Per tant, resulta fals que
a) tots els ponts són de fusta.
b) alguns ponts són de fusta.
c) cap pont no és de fusta.
2. Suposa que és veritat que alguns llapis no són punxeguts.
Per tant, resulta fals que
a) tots els llapis són punxeguts.
b) alguns llapis són punxeguts.
c) cap llapis no és punxegut.
3. Suposa que és veritat que algunes persones no són altes.
Per tant, resulta fals que
a) algunes persones són altes.
b) totes les persones són altes.
c) cap persona no és alta.

4. Suposa que és veritat que alguns llibres són verds.
Per tant, resulta fals que
- alguns llibres no són verds.
  - cap llibre no és verd.
  - tots els llibres són verds.
5. Suposa que és veritat que algunes finestres són brutes.
Per tant, resulta fals que
- algunes finestres no són brutes.
  - cap finestra no és bruta.
  - totes les finestres són brutes.
6. Suposa que és fals que algunes màquines de retratar són barates.
Per tant, resulta verdader que
- cap màquina de retratar no és barata.
  - algunes màquines de retratar no són barates.
  - totes les màquines de retratar són barates.
7. Suposa que és fals que alguns ocells no són de sang calenta.
Per tant, resulta verdader que
- tots els ocells són de sang calenta.
  - cap ocell no és de sang calenta.
  - alguns ocells són de sang calenta.
8. Suposa que és fals que totes les persones són riques.
Per tant, resulta verdader que
- algunes persones no són ni riques ni pobres.
  - algunes persones no són riques.
  - cap persona no és pobre.

Cinquena part: Inclusió/Exclusió

Encercla a), b) o c):

- No has de ser pas italià perquè t'agradi la pizza. La Maria no és italiana. Per tant, a la Maria
  - li agrada la pizza.
  - no li agrada la pizza.
  - li pot agradar o no agradar la pizza.
- No és pas or tot el que lluu. En Quim ha trobat una cosa que lluu. Per tant, el que en Quim ha trobat
  - ha de ser or.
  - pot ser o no ser or.
  - no pot ser or.
- Tothom que condueix cotxe sap conduir. El Sr. Petit no condueix cotxe. Per tant, el Sr. Petit
  - no sap conduir.
  - ha de saber conduir.
  - pot saber o no saber conduir.

4. Tots els nens de la nostra escola van amb texans. En Toni no ve a la nostra escola. Per tant, en Toni
  - a) ha d'anar amb texans.
  - b) ha d'anar sense texans.
  - c) no es pot dir si va amb texans o no.
5. Tots els gironins viuen al nord de València. La Dolors viu al nord de València. Per tant, la Dolors
  - a) pot ser o no ser gironina.
  - b) ha de ser gironina.
  - c) no pot ser gironina.
6. Si et trenques la cama, la portes enguixada. L'Eduard porta la cama enguixada. Per tant, l'Eduard
  - a) es pot haver trencat o no haver trencat la cama.
  - b) s'ha d'haver trencat la cama.
  - c) no es pot haver trencat la cama.
7. Tots els que escalen muntanyes es cansen. En Manuel no escala muntanyes. Per tant, en Manuel
  - a) està cansat.
  - b) pot cansar-se o no cansar-se.
  - c) no està cansat.
8. Tots els animals del zoo estan sans. En Pim no és al zoo. Per tant, en Pim
  - a) pot estar o no estar sa.
  - b) ha d'estar sa.
  - c) no pot estar sa.
9. No pots anar a veure aquella pel·lícula si no vas amb els teus pares. En Marc va amb els seus pares. Per tant, en Marc
  - a) ha d'anar a veure aquella pel·lícula.
  - b) pot anar, o no, a veure aquella pel·lícula.
  - c) no pot anar a veure aquella pel·lícula.

Sisena part: "Barcos" lògics

Jugar "a barcos" és segurament una activitat familiar a molts alumnes de la classe. L'única diferència aquí és que a) cada barco és una paraula d'una oració normalitzada, i b) el joc pot ser jugat per tota la classe.

Regles

1. Divideix la classe en dos bàndols (per exemple, Vermells i Blaus).
2. Cada bàndol tindrà dues cartolines, cada una d'elles amb una quadricula de 100 espais.

3. Cada bàndol haurà de discutir en secret i, finalment, acordarà quina és la seva oració normalitzada; aquesta oració s'haurà d'escriure en els espais d'una de les cartolines.
4. Els barcos (paraules) no es poden tocar, i han d'estar col·locats sempre en línia recta (vertical, horitzontal o diagonal), a qualsevol lloc dins l'àrea dels 100 espais.
5. El joc comença quan un jugador d'un bàndol (diguem, Blau) anuncia un tret a l'altra banda (diguem, Vermells). Llavors, els Vermells diran si el tret ha tocat l'objectiu o ha anat a l'aigua. Si els Vermells diuen "itocat!", hauran d'indicar la lletra. D'acord amb això, els Blaus marcaran la seva cartolina blanca, i els Vermells faran una marca a la cartolina on tenen la flota.
6. L'objectiu del joc és identificar el conjunt de barcos de l'altre equip.
7. Si un jugador d'un bàndol creu conèixer l'oració de l'oponent, la pot dir. Si ho encerta, el seu bàndol guanya. Si no ho encerta, l'altre bàndol pot disparar un tret adicional.

Aquest és l'aspecte que poden tenir les dues cartolines:

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
1										
2	A							S	O	N
3	L		A							
4	G			L						
5	U				U					
6	N						M			
7	S		N					N		
8			E						E	
9			N							S
10			S							

Setena part: Lògica informal. Trobar assumpcions subjacents

A) ¿Què assumeixen els que parlen en els exemples següents?

1. La Diana va observar: "M'agrada com portes el cabell, Irene. ¿A quin saló de bellesa has anat?"
2. En Ricard va preguntar: "Ei, Lluís, ¿de quina marca és el cotxe del teu germà?"
3. "Adrià -va dir la Maria-, ningú que tingui una cara tan vermella com tu, no es pot trobar bé."
4. "Ei, nano, deus estar fent campana. És migdia i no ets a l'escola."
5. "Serà millor que vagi amb compte amb aquestes copes", va observar en Francesc.
6. "Si sabessis alguna cosa de música -va dir la Núria a l'Helena-, no hauries dit mai el que acabes de dir dels Rolling Stones."
7. "Quant va tardar en Lindbergh per volar a través del desert del Sàhara?", va preguntar la Carlota.
8. "Ja ho sé que és fort, ric i savi, però, malgrat tot, em sembla un fracassat", va observar la Susanna.
9. "Ep, tu, Santi -va cridar l'Albert-, ime les pagaràs!"
10. "¡Auxili!"

B) Identifica les pressuposicions subjacents als enunciats següents. Com més pressuposicions puguis identificar, més comprensió tindràs de l'enunciat.

1. Assumint que ....., una dona serà Presidenta de la Generalitat el 1992.
2. Assumint que ....., un nen serà President de la Generalitat el 1992.
3. Assumint que ....., va fer mal fet en Quim de tirar la pedra contra l'Àris.
4. Assumint que ....., van fer ben fet els pares d'en Daniel de treure'l de l'escola.
5. Assumint que ....., l'ascensor deu estar espatllat.
6. Assumint que ....., en Tomàs arribarà tard al cine.
7. Assumint que ....., en Rafael haurà de repetir curs.
8. Assumint que ....., l'Elvira no té simpatia per la Carla.
9. Assumint que ....., no tots els de la cua aconseguiran de veure la pel·lícula.

RESPOSTES I ORIENTACIONS

[13.5:

Ben segur que els alumnes coincidiran en la majoria de les seves respostes. Quan discrepin, però, que raonin la seva classificació. Perquè si són diferents els criteris que s'apliquen o els pressupòsits que s'accepten, aleshores ja no és estrany, sinó normal, que s'obtinguin classificacions diferents. En aquests casos, però, cal justificar els criteris i/o examinar els pressupòsits.

1. Incorrecte: T/P
2. Incorrecte: F/T
3. Incorrecte: T/P
4. Incorrecte: F/T
5. Correcte
6. Incorrecte: P/T. (Recordi's que tampoc "una flor no fa estiu")
7. Discussible
8. Incorrecte: F/T
9. Incorrecte: T/P
10. Incorrecte: F/T]

[13.8:

L'exercici toca qüestions filosòficament molt discutides i molt difícils. És fàcil de perdre's en una discussió així. És aconsellable no voler resseguir tots els punts, perquè n'hi haurà que resultaran particularment impenetrables. Que els alumnes -i, no cal dir, els mestres- evitin la temptació de voler "filosofar"; és a dir, que no s'embarquin en especulacions abstractes, que sovint resulten incomprensibles fins i tot a qui les fa. Més que atabalar-se per trobar la "solució" de les preguntes, val la pena dedicar-se a entendre bé les qüestions i a mirar de formular respostes ben simples, recolzades sempre en exemples concrets. Ben segur que això anirà facilitant, de mica en mica, un major aclariment conceptual, que és, al capdavant, el millor resultat que es pot esperar d'un exercici com aquest.]

[13.9:

Només una pista: observi's la "ironia lògica" del final del text. L'Aris busca un exemple de cosa que ara no sigui possible i que ho sigui demà. El Sr. Mas diu que ara no li és possible de donar un exemple així, però que confia que li serà possible demà. Ja es veu, doncs, que -de fet i encara que despisti- el Sr. Mas està donant l'exemple que l'Aris li demana. Només falta, és clar, que l'Aris, i els alumnes, se n'adonin.]

REPAS DE LÒGICA:

Primera part:

Resposta a 6): Comparant el grup d'oracions de 4 i 5 amb el grup de 2 i 3, només hi haurà dos tipus d'oracions que es trobin a tots dos grups. Això, és clar, si les 4 oracions amb "Tots" i amb "Cap" que s'han construït a l'apartat 2, tenen els subjectes i els predicats diferents; perquè, si les dues oracions amb "Cap" d'aquell apartat repetissin els subjectes i els predicats que de les dues oracions amb "Tots", aleshores, quan, al final de 6, comparariem les oracions de 4 i 5 amb les de 2 i 3, tindriem quatre tipus d'oracions repetides i no només dos.

Segona part:

1. Cap eruga peluda no és una criatura perillosa.
2. Cap edifici escolar no és una estructura feta amb escuradents.
3. Totes les guitarres elèctriques són coses plenes de sardines.
4. Totes les sardines són coses plenes de guitarres elèctriques.
5. Alguns brolladors d'aquest edifici són coses en bones condicions.
6. Cap nen de 12 anys no és policia municipal.
7. Algunes ràdios són coses que van amb piles.
8. Cap rosa blanca no és una cosa escarlata.
9. Algunes piles no són coses que fan funcionar ràdios.
10. Tots els brasilers són persones que parlen portuguès.

Tercera part:

1: c   2: b   3: c   4: a   5: c   6: c
7: b   8: b   9: c   10: a   11: a

Quarta part:

1: a   2: a   3: b   4: b   5: b   6: a
7: a   8: b

Cinquena part:

1:c   2:b   3:c   4:c   5:a   6:a   7:b   8:a   9:b

Setena part:

A)

1. Que la Irene ha anat a un saló de bellesa. (Podria ser, però, que s'hagués arreglat (o fet arreglar) el cabell a casa.)
2. Que en Lluís té un germà, i que aquest germà (si existeix) té un cotxe.
3. Que la causa d'una cara tan vermella no pot ser, per exemple, ni la torbació, ni l'esforç excessiu, sinó que ha de ser alguna malaltia.
4. Que no és dia festiu o que l'alumne no té una excusa vàlida.
5. Que són fetes d'algun material fràgil, trencadís, com ara vidre o cristall.
6. Que no hi ha ningú que sàpiga alguna cosa de música i alhora digui, dels Rolling Stones, el que n'acaba de dir l'Helena.
7. Que en Lindbergh va volar a través del desert del Sàhara.
8. Que la Susanna té criteris per jutjar l'èxit que no consisteixen pas en la fortalesa, la riquesa i la saviesa.
9. Que l'Albert pensa que en Santi ha fet expressament alguna cosa mal feta que l'ha perjudicat, i que és legítim tornar-s'hi.
10. Que algú pot sentir el crit que demana ajut.

AUTOAVALUACIÓ DEL MESTRE

Hauries de ser capaç d'esbossar la teva pròpia autoavaluació tant per aquest capítol com per als següents. A hores d'ara, ja hauries d'haver adoptat una manera pròpia d'abordar les qüestions i les idees filosòfiques. Però, si encara no estàs ben segur de com t'hauries de muntar una avaluació, repassa les autoavaluacions proposades en els capítols precedents.

Procura també observar què fan els mestres de la novel·la. Aquests personatges són models per als mestres, de manera semblant a com l'Aris, la Lisa, la Loli, etcètera, són models d'actuació per als teus alumnes. Així, per exemple, pots preparar pel teu compte una autoavaluació basada en el tema: "¿Què n'hauria fet la Sra. Calvet, del material d'aquest capítol?" És a dir, ¿com l'hauria abordat? ¿Què hauria destacat més? Pot ser que no vulguis fer simplement el que creus que la Sra. Calvet hauria fet. D'acord. Però, si és així, no t'oblidis de preguntar-te quines són les coses que hauries fet d'una altra manera. Reflexiona sobre les raons que tens per fer-ho diferent.

En el proper capítol setze, per exemple, el Sr. Heredia sent la discussió que tenen l'Aris, en Toni, la Loli i la Lisa sobre esquemes lògics d'oracions. Observa la seva entusiasta reacció inicial, en què corrobora la descoberta que ells acaben de fer (vegi's p. 108,5-10). Observa també que el Sr. Heredia s'està oferint per resumir les coses aconseguides per ells. Tanmateix, es posa a fer més que un simple resum: els diu que el que han descobert és verdader per totes les oracions compostes que comencen amb la paraula "si"; proporciona així una generalització que mostra als alumnes que la seva descoberta té uns punts de referència de molt més abast. Després, ofereix exemples i convida els alumnes a descobrir-ne les solucions pel seu compte. Així és com el Sr. Heredia pot dir si la seva generalització ha quedat ben exposada; es pot avaluar a si mateix segons que les respostes dels alumnes siguin més o menys adequades.

¿Has reaccionat de manera semblant davant les idees dels teus alumnes? Observa que el Sr. Heredia manifesta respecte pels pensaments dels nens, tant quan es mostra satisfet amb llur descoberta com quan la tracta seriosament. Els mostra que el seu pensament és digne de respecte. ¿També ho has fet tu, això, en les discussions sobre els temes d'aquest capítol? ¿Com? ¿Et pots autoavaluar en relació amb aquest punt? ¿Et saps imaginar maneres de millorar les respostes que dones als teus alumnes? ¿Has ofert generalitzacions als alumnes, tot mostrant-los que les seves idees tenen uns punts de referència de molt més abast? ¿Els has donat exemples basats en aquelles generalitzacions, i has convidat els teus alumnes a desxifrar els exemples pel seu compte?

CAPITOL CATORZE

Si els alumnes no tenen a punt comentaris propis sobre els esdeveniments i els temes d'aquest capítol, prova de preguntar-los alguna de les qüestions següents:

1. ¿Qui és Diana?
2. ¿Per què li resulta difícil, a la Suki, de passar-s'ho bé amb els quadres del museu?
3. ¿Per què et sembla que el quadre de sant Francesc i el del fill d'en Rembrandt agraden a la Suki?
4. ¿Per què pensa l'Anna que es podria fer un retrat molt bonic de la cara de la Suki?
5. ¿Et sembla que les escultures quedarien millor si les figures anessin vestides?
6. ¿Per què treballar al jardí ajuda la Suki a trobar-se millor?
7. Tant a l'Anna com a la Suki, els agraden les flors, però de manera diferent. ¿Quina és la diferència?
8. ¿Per què et sembla que l'Anna troba que treballar al jardí és "una feina més aviat bruta i innecessària"?
9. ¿Què indica el poema de la Suki sobre la seva actitud envers la vida?
10. ¿Per què l'Anna no opina sobre els poemes de la Suki que havien sortit al diari de l'escola?
11. ¿Què vol dir la Suki quan diu "Com una papallona"?
12. ¿Què significa tractar una persona com una cosa?
13. ¿Pot una cosa mostrar sentiments?
14. ¿Poden els quadres mostrar sentiments?
15. ¿Quines són algunes de les diferències entre una planta, un quadre i una cara humana?
16. ¿Et sembla que la Loli i la Lisa s'estimarien més no tenir germans?
17. ¿Per què vol ser advocat la Loli?
18. ¿De quina manera la Loli qüestiona l'opinió de la Lisa que la gent d'Àfrica estan "terriblement endarrerits"?
19. ¿Com ho saps, que la Lisa respecta la intimitat de la Loli?
20. ¿Com compara la Lisa les actituds que tenen l'Àris i en Toni respecte al pensar sobre el pensar?
21. En Toni pensa que "els nois són molt millors que les noies". ¿Com reacciona la Loli enfront d'això?
22. ¿Et sembla que la Loli entén en Toni millor del que l'entén la Lisa?
23. ¿Per què en Toni no pot agregar dues oracions per obtenir-ne una tercera?
24. ¿Descobreixen la Loli i la Lisa una nova regla sobre les oracions?
25. ¿Com apliquen la seva descoberta?

IDEA 1: AMISTAT

Un dels temes que travessa aquest capítol és el de l'amistat: en el primer episodi, l'amistat de la Suki i l'Anna; en el segon, l'amistat de la Lisa i la Loli. Es tracta de dos exemples d'aquella relació humana que anomenem "amistat". Quan discuteixis aquest capítol amb els teus alumnes, procura que arribin a assenyalar tantes característiques de l'amistat com puguin. Invita'ls també a considerar capítols precedents. ¿Què és el que fa que un amic sigui un amic? Per exemple: en el primer episodi d'aquest capítol, l'Anna ofèn la Suki, i la Suki, per la seva banda, pensa que ofèn l'Anna amb una observació cruel. Tanmateix, l'amistat no sembla pas amenaçada; totes dues reflexionen sobre el que han fet, es fan retrets a si mateixes quan creuen haver actuat malament, i continuen la relació a un nivell més reflexiu.

Si els alumnes no ho noten, fes-los observar que la Suki i l'Anna no només són mútuament sensibles als sentiments de l'altra, sinó que també estan atentes als seus propis sentiments. L'episodi revela totes dues coses: una creixent consideració mútua, i també una més gran intuïció, de part de cada noia, pels seus propis pensaments i sentiments. Aquesta major consciència de l'altre i d'un mateix aprofundeix i reforça la relació entre les dues noies. Aquest nivell de consciència sembla indispensable per l'amistat. Les persones que són amigues procuren ser tan considerades amb els interessos de l'amic com amb els seus propis. Això és una cosa que podríeu discutir.

El teu objectiu hauria de ser que els alumnes arribessin a tenir el mateix nivell d'atenció per la Suki i per l'Anna que el que elles es tenen l'una per l'altra. Els hauries d'ajudar a veure que l'atenció per les obres d'art (poemes, escultura, pintura, música) porta cap a la dimensió ètica de l'episodi: l'atenció creixent que mostren l'una per l'altra a mesura que el capítol avança.

(Una discussió major de l'amistat i més suggeriments per tractar aquest tema a classe, els trobaràs a: Recerca ètica. Manual d'instruccions per acompanyar "Lisa": Episodi 19, idea 9; Episodi 25, idees 1-4.)

14.1 PLA DE DISCUSSIO:

1. ¿Poden ser amics entre si els animals?
2. Les persones, ¿poden tenir amistat amb els animals?
3. ¿Han de ser de la mateixa edat les persones per poder ser amigues?
4. ¿Poden ser amigues persones molt velles i persones molt joves?
5. ¿Poden agradar-se molt dues persones, però no ser amigues?
6. ¿Poden ser amigues dues persones, però no agradar-se gaire mútuament?
7. ¿Poden ser amics grups nombrosos de gent?

8. ¿Pot una persona ser amiga de si mateixa?
9. Si dues persones que es pensen que són amigues, es delaten mútuament, ¿són realment amigues?
10. ¿Pot arribar a ser possible que dos amics es menteixin l'un a l'altre?
11. ¿Podrien dues persones amigues arribar a perjudicar-se l'una a l'altra?
12. ¿Acostumen a assemblar-se molt les persones amigues o poden ser molt diferents l'una de l'altra?
13. ¿En quin sentit les teves converses amb amics són diferents de les converses que tens amb altra gent?
14. ¿De quines coses parlen els amics, que no són tema de conversa per l'altra gent?
15. ¿Quina és la pregunta sobre l'amistat que t'agradaria més de fer?

IDEA 2: GAUDIR DELS PROPIS SENTITS

Escriu a la pissarra: vista, oïda, olfacte, gust, tacte, sensibilitat muscular. Llavors, demana als alumnes que identifiquin totes les percepcions que puguin des de 86,3 a 87,4, i fes-ne una llista a sota de cadascun dels sentits. Es trobaràs que algunes percepcions poden ser classificades soles (per exemple, les pintures són només visuals), però que n'hi ha d'altres que corresponen a varies categories (per exemple, les catifes gruixudes poden ser percebudes visualment, o pel tacte, o fins i tot poden produir una sensació muscular).

Subratlla que és tota la consciència de les noies la que està en acció, i que hi ha moltes coses que passen en el centre d'aquesta consciència, però també moltes que passen en els mateixos marges de la consciència. Les noies són conscients de les corbes de les escales, donen voltes i voltes a l'escultura de Diana, senten música de fons, noten la catifa sota els seus peus, veuen les plantes, els querubins, els dofins, la font d'aigua i, potser fins i tot, perceben el banc de marbre on s'han assegut. Les noies paren atenció a objectes carregats de significat: un quadre de sant Francesc -la Suki se sent atreta pel seu amor a la natura-, un escultura de Diana -l'Anna se sent atreta per la seva bellesa esvelta-. I encara més: aquestes obres d'art estan exposades en un museu, que és, ell mateix, un escenari arquitectònic projectat amb molta cura; en ell, tot està col·locat amb el desig exprés d'atreure, alhora, els sentits i la ment. L'experiència és satisfactòria per les noies, tant físicament, com emocionalment i intel·lectualment. I això és ben diferent de voler satisfer aquestes necessitats d'una en una.

14.2 EXERCICI: Els sentits

1. ¿Com dibuixaries el so de les campanes d'una església?
2. ¿Quins colors són els sons dels instruments següents: timbal, violí, saxofon?
3. De les coses següents, ¿quina diria que és més brillant?
  - a. ¿suc de taronja o suc de raim?
  - b. ¿un clàxon de cotxe o una sirena de bombers?
  - c. ¿un llapis groc o un llapis blau?
  - d. ¿l'olor de peix o l'olor de cuir?
4. Descric amb paraules el sabor de la xocolata desfeta.
5. Descric la diferència entre el so d'una corda puntejada (com en el cas de la guitarra), el d'una corda percudida (com en el piano) i el d'una corda fregada (com en el violí).
6. Observa un objecte de l'altre costat de l'habitació i descriu la sensació que tindries si el poguessis tocar amb les puntes dels dits.
7. Tapa els ulls a un membre de la classe i dóna-li un objecte que no li resulti familiar. Demana-li que descriu l'aspecte d'aquell objecte.
8. Dibuixa a la pissarra com veu les vies del tren un maquinista del tren i com les veu un pilot que les sobrevola.
9. Dibuixa a la pissarra la diferència entre com veu la superfície d'una taula algú que se la mira des del sostre i com la veu algú que té els ulls al mateix nivell que la superfície de la taula.
10. ¿Hi ha alguna diferència entre el que pots notar amb les puntes dels dits i el que pots notar amb els músculs del braç?
11. ¿Se t'acut alguna cosa que puguis tastar però que no puguis olorar?
12. ¿Se t'acut alguna cosa que es pugui sentir però que no es pugui veure?
13. ¿Pots recordar el gust d'un xumet de criatura?
14. Si els marcians tinguessin sentits diferents dels nostres, ¿com serien els seus sentits?
15. ¿Què t'agradaria més de tenir: visió de raigs X -que et permetria veure l'interior de les coses en lloc de l'exterior-, o bé la teua visió actual -amb la qual veus l'exterior de les coses però no el seu interior?

14.3 PLA DE DISCUSSIO: Verbs de sentits

¿Quina és la diferència entre els usos de verbs de sentits en els casos següents?

- 1a. En Valentí va veure que la lluna es posava a sobre de Perpinyà.
- 1b. En Valentí va veure que no aprovaria l'examen de català.
- 2a. La Meritxell va sentir l'explosió de la bomba.
- 2b. La Meritxell va sentir que ajornarien l'examen.
- 2c. La Meritxell va sentir que ajornessin l'examen.

- 3a. En Maur va tastar l'arròs abans de portar-lo a taula.
 3b. En Maur va tastar quin pa hi donen, allà dins.
- 4a. La Lluïsa va ensumar gas, en entrar al pis.
 4b. La Lluïsa va ensumar i no va sentir cap olor.
 4c. La Lluïsa va ensumar problemes, quan va veure el seu pare.
- 5a. En Jaume va tocar la mà de l'Aurèlia.
 5b. En Jaume va tocar el cor de l'Aurèlia.
 5c. En Jaume va tocar el botet a l'Aurèlia.
 5d. En Jaume va tocar el dos, sense tocar l'Aurèlia.
- 6a. En Bru va notar que tenia la sala en tensió.
 6b. En Bru va notar que tenia els músculs en tensió.
 6c. En Bru va notar que tenia una mà més rasposa que l'altra.]

IDEA 3: DIANA

Diana, la deessa caçadora a la mitologia grega, t'ofereix l'oportunitat de convidar els alumnes a explorar la mitologia que ens la presenta. També podríeu explorar les pintures i les escultures en què els artistes han mirat de donar forma a Diana. Un bon exemple d'escultura es reproduïx aquí; es tracta d'una obra del segle XVIII, de l'escultor francès Houdon, i es troba actualment a la Col.lecció Frick de Nova York.

Després que els nens hagin llegit el capítol 14, pregunta'ls si té algun significat el fet que Diana sigui caçadora. ¿Hi ha altres exemples de caçar en aquest capítol?

Les dues noies estan interessades en la peça escultòrica, i discuteixen el fet que Diana vagi sense vestits. (També pots agafar aquest tema, si et sembla que els alumnes poden treure algun profit de la discussió.) Quan ja surten de la sala, ¿per què es gira l'Anna i torna a mirar fixament la Diana, una bona estona? ¿Hi ha alguna connexió entre la manera com l'Anna sembla quedar especialment fascinada per Diana, i algunes de les coses que, més endavant d'aquest episodi, dirà i farà?

Jean-Antoine Houdon
 "Diana caçadora"
 (Col.lecció Frick,
 Nova York)

14.4 PLA DE DISCUSSIO: Vestits

1. ¿Quines raons dóna la gent per anar vestida?
2. ¿Quines raons dóna la gent per anar sense vestits?
3. A vegades les escultures mostren figures vestides. ¿Per què?
4. ¿Hi ha escultures que mostrin a vegades figures sense vestits? ¿Per què?
5. ¿Pot ser bona una escultura, encara que sigui d'algú que va vestit?
6. ¿Pot ser bona una escultura, encara que sigui d'algú que va sense vestits?
7. Hi ha articles especials per tapar els peus (sabates), les mans (guants), i la part de dalt del cap (barrets). ¿Hi ha, però, cap peça de vestir per tapar-se la cara?
8. ¿Hi ha articles de vestir que no et posaries?
9. ¿Hi ha articles de vestir que no has portat mai però que t'agradaria de portar?
10. ¿Hi ha articles de vestir que portes però que creus innecessaris?

14.5 EXERCICI: Caçar

A)

Diana és la deessa caçadora a l'antiga mitologia grega. ¿Quantes maneres diferents de caçar empara? Heus aquí alguns exemples de maneres diferents de caçar que la gent practica:

Caçar conills
Caçar bolets
Caçar tresors enterrats
Caçar presos evadits
Caçar dots
Caçar les veles
Caçar talents

¿Quins altres tipus de cacera se t'acuden? I, en cada cas, digues el perquè la gent participa en aquestes caceres.

B)

1. Quan tens curiositat per alguna cosa, ¿intentas capturar respostes o explicacions?
2. ¿En què consisteix la cacera que fan els nens de la classe de l'Anís?
3. ¿Es pot dir que cacen (o capturen) coses els pares de l'Anna?
4. ¿Vol capturar coses la Suki?
5. ¿Capturar sempre porta a matar?
6. ¿T'agradaria de viure en un món en què mai no haguessis de capturar res?

IDEA 4: LA CARA

¿Per què són fascinants les cares? ¿Per què tan sovint els artistes i els fotògrafs es concentren en retrats més que no pas en altres temes? Normalment, la cara es considera la part més animada del cos. Conté unes quantes parts molt mòbils, com els ulls i la boca, relacionades en els seus moviments amb el nostre parlar i pensar. La gent parla de "llegir la cara d'algú", perquè les expressions facials de cada persona gairebé constitueixen un llenguatge. Revelem els nostres pensaments amb el que diem, amb les coses que fem i amb les nostres expressions facials.

Fins ara, a la novel·la, ja hi ha hagut altres referències sobre la preocupació que la gent té per la seva cara. Per exemple: a la pàgina 70, la Lisa reflexiona sobre la impressió que es fa quan es mira al mirall; a la pàgina 68, l'Anna diu que no era capaç de llegir la cara de la Suki; i, al final del capítol 1, l'Aris hauria assegurat, per l'expressió de la cara de la seva mare, que estava contenta amb el que ell havia dit, per molt que ella mateixa digués una altra cosa a la Sra. Oliver. Al llarg de tota la novel·la titulada Lisa -que és la continuació de La descoberta de l'Aristòtil Mas-, es fan referències a la cara. El llibre s'obre justament amb un episodi en què la Lisa està preocupada per l'aspecte de la seva cara.

14.6 EXERCICII: Joc d'identificació

Un teu amic arriba a l'aeroport, però tu no hi pots ser per rebre'l. L'has de descriure al teu germà o a la teva germana, que no el coneixen i l'han d'anar a recollir. La teva descripció ha de servir per identificar-lo.

Ara, gira't cap a la persona que estigui al teu costat a la classe. Fes veure que aquest és l'amic que arriba, és a dir, la persona que vols descriure. Subratlla a continuació les paraules adequades i, pel teu compte, afegeix, a cada ratlla, un o dos termes descriptius.

Alçada: (alt, mitjà o baix, ... , ...)
Pes: (prim, mitjà, gras, ... , ...)
Ulls: (negres, marrons, grisos, blaus, verds, ... , ...)
Pestanyes: (curtes, mitjanes, llargs, molt llargues,
negres, marrons, rosses ..... , ...)
Front: (ample, mitjà, estret,
llis, poques ratlles, moltes ratlles ..... , ...)
Limit dels cabells al front: (anivellat, desigual,
amb visera ..... , ...)
Cabells: (llargs, mitjans, curts,
negres, castanys, grisos, roigs, panotxa, grocs,
cendra, blau-negre, sorra, blancs ..... , ...)

Nas: (llarg, mitjà, curt,
 arremangat, recte al final, enfonsat al final, de patata,
 fi, aguilenc, mig-partit ..... , ...)

Pell: (llisa, porus visibles, amb grans, amb cicatrius,
 negra, marronosa, grisa, groguenca, blanca, vermellova,
 pàl·lida, ... , ...)

Boca: (ampla, estreta, corrent, llavis fins, sense llavis, llavis
 normals, llavis gruixuts, dents petites, normals, grosses,
 amb una mica de bigoti, ... , ...)

Mentó: (reculat, normal, sortit, partit, ... , ...)

Orelles: (enganxades al cap, normals, sortides, inclinades,
 grosses, mitjanes, petites, el lòbul enganxat a la ca-
 ra, el lòbul separat de la cara, punxegudes de dalt,
 rodones de dalt, ... , ...)

14.7 FLA DE DISCUSSIO: La cara

1. ¿Tenen un aspecte diferent els ulls, quan es té son i quan s'està cansat? ¿Quin?
2. ¿Té un aspecte diferent la cara, quan s'està content i quan s'està preocupat? ¿Quin?
3. ¿Té un aspecte diferent la boca, quan s'és feliç i quan s'està enfadat? ¿Quin?
4. ¿Té un aspecte diferent la boca, quan s'és amable i quan s'és maliciós? ¿Quin?
5. ¿Té un aspecte diferent la cara, quan s'està pensant i quan no s'està pensant? ¿Quin?

IDEA 5: EL POEMA DE LA SUKI

El precedent literari del poema de la Suki és una línia de Fontenelle: "En el record de la rosa, cap rosa no ha vist mai morir un jardiner." Les roses tenen vida curta. En neixen i en moren moltes durant la vida d'un sol ésser humà. Un rosa ho podria pensar ben bé, que els jardineros mai no moren. També els nens poden tenir la impressió, quan són petits, que els seus pares viuran sempre més. La Suki, però, ens acaba de dir que la seva mare va morir no fa gaires anys. Potser el seu poema és una manera punyent d'al·ludir a una innocència respecte a la mort, que ella ja no comparteix. Potser sigui útil anar a la novel·la titulada Suki, on, cap a la meitat, la Suki i l'Aris discuteixen aquest mateix poema. Fins i tot es pot llegir a classe la discussió de Suki.

14.8 FLA DE DISCUSSIO:

1. ¿Què tenen en comú les oracions següents?:
Els pagesos -les patates pensen-, mai no moren.
Els metges -els malalts pensen-, mai no moren.
Els conserges -les pissarres pensen-, mai no moren.
2. ¿Què tenen en comú les oracions següents?:
Els sols -els pagesos pensen-, mai no moren.
Els hospitals -els metges pensen-, mai no moren.
Les escoles -els conserges pensen-, mai no moren.
3. ¿Què tenen en comú les oracions següents?:
Les ciutats -les escoles pensen-, mai no moren.
Les nacions -els hospitals pensen-, mai no moren.
Els universos -els sols pensen-, mai no moren.
4. ¿És aquest el punt important del poema de la Suki: que les roses saben que elles mateixes moriran, però que, erròniament, pensen que els jardineros no moriran?
5. ¿Et pots inventar oracions com les dels punts 1, 2 i 3?

14.9 EXERCICI: Escriure poesia

Que els alumnes escriguin un poema de 8 paraules sobre els pensaments que tenen un objecte o un ésser, segons el format del poema de la Suki. Per exemple:

"Els gossos
-els cadells pensen-,
mai no envelleixen."

Heus aquí algunes possibilitats:

- 1) ".....
-els glans pensen-,
mai no ....."
- 2) "Els sols
-..... pensen-,
mai no ....."
- 3) ".....
-..... pensen-,
mai no ....."

IDEA 6: VIDA I MORT

En aquest capítol, la Suki entén i aprecia intensament el valor precios de la vida perquè ha experimentat la mort de la seva mare. Potser per això atresora coses vivents i no pot ssfrir que pateixin algun dany. S'adona que tallar flors per pintar-les és, malgrat tot, matar-les. Sembla que s'identifica més amb les plantes del museu que amb les pintures. A la Suki, no li agrada de veure morir res.

Heus aquí dues maneres d'enfocar el tema de la vida i la mort amb els alumnes. La primera consisteix a veure la mort com una part del procés de canvi en el món. Moltes coses treuen brots, creixen, treuen flors, minven i moren. El cicle es renova una i altra vegada. Aquesta manera de veure la vida i la mort com una sèrie d'esdeveniments continuament recurrents pot donar als nens una comprensió més general de la relació entre la vida i la mort que la que s'obté si només es contempla l'esdeveniment únic de la mort, com, per exemple, la mort d'un individu. En el capítol 5 de la novel·la Suki, hi ha una profunda discussió sobre com la mort és una part d'un procés continu de canvi i de renovació. Tot i que no parla directament en aquests termes, l'àvia de la Suki mira de fer entendre a la Suki que la mort pot ser vista com una part d'un procés de canvi.

L'altra manera com es pot enfocar el tema de la vida i de la mort, consisteix a ajudar els nens a veure les diferents formes d'acabament de la vida entre les coses vivent. Algunes coses, com les fulles, simplement cauen quan estan gastades. En altres casos, les coses es moren o es maten abans d'haver tingut la possibilitat de desenvolupar-se plenament. La discussió pot ser profitosa si es contrasten les actituds que es tinguin envers aquestes diferents formes de morir les diferents coses o éssers. Et podria anar bé de mirar el capítol 8 de la novel·la Lisa, on la Suki i la Lisa parlen de la mort del pare de la Lisa, o bé de repassar aquest mateix capítol 14, quan l'Anna explica a la Suki que en Titus, el fill d'en Rembrandt, va morir poc després que el seu pare el pintés, quan tenia uns vuit anys. La Suki respon: "Pobre home, és fort perdre algú que estimes molt."

Giovanni Bellini
"St. Francesc en èxtasi"
(Col·lecció Frick,
Nova York)

14.10   EXERCICI:

¿Classificaries les coses següents com a vives o com a mortes?
Explica't.

	Vives	Mortes	?
1. Mòmies			
2. Fòssils			
3. Llampecs			
4. Bactèria			
5. Alga marina			
6. El monstre del Llac Ness			
7. Pensaments			
8. Baixos de coral			
9. Fusta fossilitzada			
10. Esperits			
11. Vulcans actius			
12. El sol			
13. Les ungles dels dits			
14. Perles			
15. Sang			

IDEA 7: CELEBRACIONS DE LA NATURALESA

En moltes cultures se celebren diverses estacions de la naturalesa, períodes de l'any o dies especials (com el solstici d'estiu). ¿Per què celebrem la naturalesa? Pots començar la discussió a base d'ajudar els alumnes a reflexionar sobre les connexions entre la tardor i la collita, o la primavera i el renaixement.

Pots dirigir la discussió cap al fet que la família i els amics de la Suki es reuneixen per ser testimonis de la florida d'una flor tropical rara que només s'esdevé un cop cada quatre anys. No s'esmenta cap precedent o tradició especial per aquest ritual. Les persones implicades participen espontàniament en aquesta celebració, tot reconeixent algun aspecte meravellós de la naturalesa que elles senten -gairebé instintivament- que és mereixedor de reverència. Formen una petita comunitat, unida per un respecte comú per les meravelloses formes de perpetuar-se que té la vida.

14.11   EXERCICI:

1. Escribeu quatre ratlles sobre una de les celebracions de la naturalesa següents:

- Vint-i-quatre de juny (St. Joan)
- Vint-i-quatre de desembre (vigília de Nadal)
- Pasqua
- Cap d'any
- Dia dels difunts

2. ¿Per què la Suki i la seva família van vetllar tota la nit per veure florir el "ciri de nit"?
3. ¿És la celebració anual del teu aniversari una celebració de la naturalesa?
4. A cada un dels casos següents, assenyala el grup professional que et semblaria més probable que celebrés la naturalesa.
  - a. pagesos o mecànics de cotxe
  - b. pescadors o topògrafs
  - c. escombriaires o recaptadors d'impostos
  - d. poetes o clergues
  - e. pilots d'avió o veterinaris
  - f. alpinistes o jugadors de futbol
  - g. botànics o editors de llibres
5. ¿Són celebracions de la naturalesa els casaments? ¿I els funerals?

IDEA 8: ACTUAR IRREFLEXIVAMENT

En aquest capítol, els estudiants podran recollir exemples d'una "conversa irreflexiva", a saber, la conversa en què l'Anna i la Suki es fan mal mútuament sense voler. Per exemple, l'Anna diu: "Voldria que vinguessis a casa amb mi. Al meu pare i a la meua mare, els agradaria de conèixer-te. ¡Et trobarien tan interessant!". I recorda la resposta de la Suki: "¿Com una papallona?" A l'Anna, se li omplen els ulls de llàgrimes.

La filosofia per nens intenta ajudar els nens a adonar-se de les conseqüències de ser irreflexiu, tot encoratjant-los a ser reflexius. El nostre programa anima els nens a descobrir per si mateixos els efectes adversos d'actuar desconsideradament.

Observa que, tan bon punt la Suki i l'Anna fan aquestes afirmacions, s'adonen dels efectes negatius del que acaben de dir. Immediatament s'arrepenteixen de les seves paraules. La Suki s'hauria pogut mossegar la llengua; l'Anna ho sap, que la Suki és una persona, però, "una persona no es tracta com una cosa. I això és el que jo feia. És com si la usés, tal com uso les flors tallades".

Aquestes dues noies -que actuen irreflexivament i immediatament s'arrepenteixen de les seves accions perquè valoren la seva amistat i no es volen fer mal l'una a l'altra- ens proporcionen un model per la reflexió ètica. Aquest incident pot ajudar els alumnes a discutir si, en les seves pròpies vides, hi ha accions que són constructives i accions que no són constructives.

14.12 PLA DE DISCUSSIO: Fer mal als altres

Quan la teva resposta sigui NO, dóna un exemple. Quan sigui SI, dóna una raó:

1. ¿Pot algú ser rude sense ser cruel?
2. ¿Pot algú ser antipàtic sense ser cruel?
3. ¿Pot algú ser groller sense ser cruel?
4. ¿Pot algú ser mesquí sense ser cruel?
5. ¿Pot algú ser inhumà sense ser cruel?
6. ¿Pot algú ser brutal sense ser cruel?
7. ¿Pot algú ser indelicat sense ser cruel?
8. ¿Pot algú ser brusc sense ser cruel?
9. ¿Pot algú ser violent sense ser cruel?
10. ¿Pot algú ser sanguinari sense ser cruel?
11. ¿Pot algú ser egoista sense ser cruel?
12. ¿Pot algú ser desconsiderat sense ser cruel?

14.13 EXERCICI: Actuar irreflexivament

Quan algú ens diu que hem fet una cosa "correcta", sovint pot voler dir només que hem actuat reflexivament o consideradament. I, quan algú ens acusa d'haver fet una cosa "incorrecta", sovint pot voler dir que hem actuat irreflexivament o desconsideradament.

Observem uns quants exemples:

1. Just abans de sopar, la mare de la Joana li demana que vagi en bicicleta a la botiga de comestibles, que compri pa per sopar i que torni a casa de seguida. Pel camí, la Joana troba la Núria que va corrent cap a la parada de l'autobús. La Núria li explica que ha de veure necessàriament el seu pare abans que ell no marxi amb autobus de la ciutat, però que té por de no arribar-hi a temps. Com que la Joana sap que la seva mare no tindria cap inconvenient que portés la Núria amb la bicicleta fins a la parada, li diu a la Núria que s'enfili a la bicicleta. Però llavors la Joana dubta de comprar el pa tot anant cap a la parada, o de fer-ho a la tornada. Es decideix a fer-ho d'anada. El resultat és que la Núria no arriba a temps per acomiadar el seu pare.
  - a. ¿Va actuar consideradament la Joana quan es va oferir per portar la Núria?
  - b. ¿Va actuar consideradament la Joana quan es va aturar a comprar el pa d'anada cap a la parada de l'autobús?
2. Hi ha una gran festa a casa del veí, paret per paret de casa teva. El veí et veu i diu: "Digues a tothom de casa teva que vingui a la festa." Tu ho dius a tothom de la família, menys al teu germà, perquè t'imagines que el veí ja té la casa plena de gent i realment no en necessita més. Més tard, el teu germà està enfadat amb tu, però tu pensen que vas fer el que era correcte, perquè ho vas fer per consideració envers els teus veïns.
  - a. ¿Vas actuar correctament?

3. L'Eduard i en Jordi són bons amics. L'Eduard deixa en Jordi a la biblioteca i se'n va a casa. Pel camí, troba uns nois alts i grossos que volen saber on és en Jordi. Diuen que el volen pegar. Com que l'Eduard s'adona que realment estan ansiosos per trobar-lo, els diu que en Jordi és a la biblioteca. S'imagina que no seria correcte no dir-los-ho, sobretot perquè, a ell, no li volen fer pas cap mal. El resultat és que troben en Jordi i el peguen.

- a. ¿No va actuar reflexivament l'Eduard?
- b. ¿Va ser correcte que respongués la pregunta dels nois?

4. La Desiré dona una gran festa pels seus amics. Després, tots els seus amics -llevat de la Berta- es posen d'acord per netejar la casa i rentar els plats abans d'anar-se'n. La Berta diu que, quan ella va a una festa, hi va per passar-s'ho bé, no per treballar. El resultat és que la Desiré s'enfada amb la Berta, li demana que ajudi a netejar, i les noies es barallen.

- a. ¿Qui té raó aquí, i qui està equivocadament?
- b. ¿és possible que totes dues estiguin equivocades?
- c. Si alguna de les noies està equivocada, ¿és perquè és dolenta o perquè és irreflexiva?

5. En Tomi i en Lau són amics íntims. Un dia, l'oncle d'en Tomi li regala tres quaderns molt bonics. En Tomi pensa que en té més dels que necessita, i li'n dona un, a en Lau. Llavors, en Lau pensa que ha de correspondre, tot i que en Tomi insisteix que no vol res a canvi. A en Lau, però, no se li acut res per donar a en Tomi, llevat, potser, de la ploma que el seu pare li va regalar per Nadal. En Lau obliga en Tomi a acceptar la ploma. Ara, el millor amic d'en Tomi ja no és en Lau, sinó en Jordi. ¿Per què?

IDEA 9: TRACTAR LES PERSONES COM SI FOSSIN COSES

Procura començar aquesta discussió preguntant als alumnes en quines circumstàncies és correcte -si és que ho pot ser- que es tracti una persona com una cosa. Després de discutir això una estona, els pot preguntar en quines circumstàncies és incorrecte tractar una persona com una cosa, i per què.

En el llenguatge quotidià, és habitual que es faci una distinció entre coses i persones. Sembla que hi hagi una assumptió subjacent segons la qual les persones i les coses s'exclouen mútuament: o sigui, que només les persones s'han de tractar com a persones, i només les coses com a coses. En conseqüència, sovint assumim que és incorrecte tractar una persona com una cosa. Anima els teus alumnes a explorar diferències i semblances entre persones i coses. L'Anna creu que és sempre incorrecte tractar una persona com una cosa, perquè és incorrecte usar persones. ¿Té raó l'Anna? Anima la classe a examinar possibles raons per defensar aquesta posició.

Si és incorrecte tractar persones com a coses, ¿es pot treure com a conseqüència que mai no s'hauria de tractar una cosa tal com es tracta una persona? Per exemple, ¿és incorrecte que es respecti una cosa tal com la família de la Suki respecta el "ciri de nit" que floreix, o tal com els nens respecten les obres d'art del museu?

14.14   EXERCICI:

Heus aquí algunes expressions que impliquen "tractar les persones com a coses". ¿Impliquen totes elles que és d'alguna forma incorrecte tractar les persones com a coses?

Tractar algú com un drap brut.
Tractar algú com una flor.
Tractar algú com un gos. (¿és una cosa un gos?)

- A) ¿Se t'acuden altres expressions que comencin amb les paraules "tractar algú com..." o "ser tractat com ..."?
- B) Quan sents una expressió com "la gent anava apretada a l'autobús com si fos una llauna de sardines", ¿implica aquesta expressió que les persones eren tractades com a coses? ¿Se t'acuden altres expressions semblants?
- C) ¿Has sentit mai que algú tractés coses com a persones? Si és així, ¿en pots donar un exemple?

14.15   EXERCICI: Persones com a coses

- A) ¿En quin dels casos següents una persona és tractada com una cosa, i en quins com una persona?
1. Se't recepta penicilina contra la infecció.
  2. El dentista et tapa el queixal.
  3. Se't demana que baixis de l'ascensor perquè porta sobre-càrrega.
  4. Se't dóna hora per anar al metge.
  5. Se't dóna un número de torn a la botiga.
  6. Se t'assigna un seient fix a l'escola.
  7. Se t'expedeix un document d'identitat.
  8. Se't fa un certificat d'estudis.
  9. Reps a nom teu propaganda comercial.
  10. Se't fa la revisió mèdica anual.]
  11. Es fa que un altre nen sigui amb tu en el gronxador, perquè no peses prou per fer de contrapès al teu amic.
- B) Dóna alguns exemples d'ocasions en què hakis notat que eres tractat com una cosa.